

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Alena Křivánková

**Obraz Maximiliena Robespiera v thermidoriánském
diskursu**

**The Image of Maximilien Robespierre in the Thermidori-
an Discourse**

Poděkování

V první řadě velice děkuji své školitelce prof. PhDr. Ludě Klusákové, CSc. za cenné rady a připomínky a především za zpětnou vazbu při konečné redakci textu. Dále můj vřelý dík patří panu Dominiquu Rondelotovi, předsedovi A.M.R.I.D. (l'Association Maximilien Robespierre pour l'Idéal Démocratique) za poskytnutí přístupu do jeho skvěle vybavené revoluční knihovny a za mimořádné rozšíření mých znalostí o této době, paní Daně Antošové a paní Ludmile Křivánkové za pomoc s pravopisnou stránkou textu a slečně Monice Stachové, která mi stejným způsobem pomohla s anglickou anotací. V neposlední řadě bych pak chtěla velmi poděkovat své rodině, partnerovi a přátelům za trpělivost, se kterou dlouhodobě a vytrvale snáší mou vášeň pro revoluční Francii.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V..... dne..... podpis.....

Anotace

Bakalářská práce *Obraz Maximiliena Robespierriera v thermidoriánském diskursu* se zabývá způsobem, jakým byl Robespierre popisován v období thermidoriánského Konventu (1794 – 1795) a jak byl tento jeho obraz politicky využíván. Hlavním zdrojem informací jsou politické pamflety. První část se zabývá obrazem thermidorského převratu a jeho následnou legitimizací. Druhá pojednává o Robespierrovi samotném jako o ztělesnění určitého přístupu k moci a k revolučnímu Teroru, přičemž ukazuje souvislosti mezi tímto popisem a politickými změnami, které tehdy v revoluční Francii probíhaly. Třetí část pak popisuje boj mezi thermidoriánskou levicí a pravíci a ukazuje, jak byl v tomto boji využit obraz Robespierriera a označení za „robespierristy“. Výsledkem je zjištění, že negativní obraz Robespierriera byl postupně propojen s negativním obrazem thermidoriánské levice a s negativním obrazem období Konventu Hory, přičemž byl využit k podpoře a legitimizaci politického obratu vpravo. Zároveň platí, že převládnuvší obraz Robespierriera je dán právě oním vítězstvím pravice.

Klíčová slova: Maximilien Robespierre - Francouzská revoluce – Thermidor - propaganda

Abstract

The bachelor thesis *The Image of Maximilien Robespierre in the Thermidorian Discourse* deals with the way Robespierre was described during the era of the Thermidorian Convention (1794 - 1795) and how his image was politically used. The main sources of information are political pamphlets. The first part illustrates the image of the Thermidorian coup and its subsequent legitimization. The second part discusses the personality of Robespierre, symbolizing the embodiment of a certain approach to power and the revolutionary terror, and shows the connection between this notion and political alterations which were taking place in the revolutionary France at that time. The third one characterizes the struggles between Thermidorian left and right wing, and shows, how the image of Robespierre and the denomination "robespierristes" was used during this fight. As a result the negative image of Robespierre was gradually connected to the negative image of Thermidorian left as to the negative image of the Mountain Convention period, whereas it was used to support and legitimize a political turn to the right. Meanwhile, which image of Robespierre prevailed, is given precisely by the victory of the right.

Key words: *Maximilien Robespierre - French Revolution – Thermidor - propaganda*

OBSAH

<u>1. Úvod</u>	8
1.1 Cíl a smysl práce	8
1.2 Revoluční publicistika a prameny k práci	9
1.3 Dosavadní výzkum	10
<u>2. Obraz thermidorského převratu</u>	12
2.1 Stručný nástin událostí	12
2.2 Prameny k obrazu Thermidoru	14
2.2.1 Hlavní zdroje informací.....	14
2.2.2 Další prameny.....	15
2.3 Tři příběhy o Thermidoru	18
2.3.1 Motivy autorů.....	18
2.3.2 Obraz příčin Thermidoru a cílů robespierristů.....	18
2.3.2.1 Příběh jednotných thermidoriánů.....	18
2.3.2.2 Příběh odrážející boj thermidoriánské pravice a levice.....	21
2.3.2.3 Příběh royalistický.....	23
2.3.3 Průběh událostí dnů 8., 9. a 10. Thermidoru.....	24
2.3.3.1 Příběh jednotných thermidoriánů.....	24
2.3.3.2 Příběh odrážející boj thermidoriánské pravice a levice.....	26
2.3.3.3 Příběh royalistický.....	27
2.3.4 Případ Robespierrovy – sebevraždy?.....	28
<u>3. Obraz osobnosti Maximiliena Robespiera</u>	31
3.1 Čtyři podoby obrazu Maximiliena Robespiera	31
3.2 Prameny k obrazu Maximiliena Robespiera	32
3.3 Robespierre-diktátor	33
3.3.1 Synonyma diktátora.....	33
3.3.2 Robespierre-diktátor či osoba o diktaturu usilující?.....	34
3.3.3 Robespierrova popularita.....	35
3.3.4 Kult Nejvyšší Bytosti.....	36
3.3.5 Robespierrova hospodářská politika.....	37
3.4 Robespierre-hnací motor Teroru	38
3.4.1 Stručná historie fámy „Robespierre-hnací motor Teroru“.....	39
3.4.2 Krutý Teror či krutý Robespierrovův Teror?.....	40

3.4.3 Příčiny Teroru.....	41
3.4.3 Prokonzulové a Teror v provinciích.....	42
3.4.4 Oběti Teroru.....	43
3.4.5 Zákon prairialu.....	43
3.4.6 Umírněný Robespierre?.....	44
3.5 Robespierre-osoba psychicky a mravně narušená.....	45
3.5.1 Neschopný, ale ambiciózní – ke kořenům frustrace.....	45
3.5.2 Muž bez zásluh.....	46
3.5.3 Úplatný Neúplatný.....	48
3.5.4 Nemravnost ctnostného Maximiliena.....	49
3.5.5 Robespierův vzhled.....	50
3.6 Robespierre-král.....	51
3.6.1 Původ fámy.....	51
3.6.2 Kdo uvěřil – a kdo ne?.....	52
3.6.3 Obraz Robespierra-krále v souvislosti s obrazy ostatními.....	54
<u>4. Obraz „robepierristů“.....</u>	55
4.1 Stručný nástin politického boje thermidoriánské levice a pravice.....	55
4.2 Prameny k obrazu „robepierristů“.....	58
4.3 Dobové pojmy.....	60
4.4 Kdo byl označován za „robepierristy“?	61
4.5 „Robepierristé“ a recyklace obrazů.....	63
4.5.1 „Robepierristé“ - diktátoři a jakobíni-diktátoři.....	63
4.5.2 „Robepierristé“/jakobíni – králové.....	64
4.5.3 „Robepierristé“ - osoby psychicky a mravně narušené.....	64
4.5.4 „Robepierristé“/jakobíni a Teror.....	65
4.6 „Robepierristé“ a svoboda tisku.....	67
<u>5. Závěr.....</u>	69
<u>6. Seznam použitých pramenů a literatury.....</u>	72
6.1 Prameny.....	72
6.2 Literatura.....	75

Poznámka k překladům textů

Citace cizojazyčných pramenů a literatury použité v této práci byly přeloženy autorkou. Při překladu pramenů byl upraven pravopis vlastních jmen podle dnes užívané normy. Nicméně psaní velkých písmen bylo ponecháno v původní podobě, neboť mnozí autoři vyjadřovali užitím velkého či malého počátečního písmene svůj postoj k označovanému, v důsledku čehož by oprava vedla k dezinterpretaci textu. Stejně tak užití kurzívy v citacích odpovídá originálu.

1. Úvod

1.1 Cíl a smysl práce

„Robespierristé, antirobespierristé, dovoláváme se vaší milosti. Pro smilování boží, řekněte nám prostě, jaký byl Robespierre,“¹ napsal v roce 1940 jeden ze zakladatelů školy Annales Marc Bloch. Ač sám medievista, postihl správně, že odpověď na výše uvedenou otázku se většinou liší právě podle toho, zda je dotýčný historik robespierrista či antirobespierrista – a že je tudíž obtížné se shodnout. Dnes, po sedmdesáti čtyřech letech, se onen vytoužený konsensus nezdá být o mnoho blíže, přičemž interpretace se pohybují od Robespierra-ušlechtilého demokrata a humanisty až po Robespierra-nebezpečného šílence a strůjce genocidy. Problém spočívá mimo jiné v existenci značného množství Robespierrových obrazů, přičemž jedny často zcela vylučují pravdivost druhých a naopak.

Mnohé z těchto dodnes cirkulujících obrazů mají svůj původ v době krátce po Thermidoru. Právě ony budou zkoumány v této práci, která se zabývá obrazem Robespierra v thermidoriánském diskursu. Pojem „thermidoriánský diskurs“ je ovšem třeba blíže definovat. Slovo „thermidoriánský“ bude pro naše účely používáno ve dvou významech. Jednak bude odkazovat k tzv. období thermidoriánského Konventu, jímž je práce vymezena. Autorka se totiž domnívá, že hlavní obrazy Robespierra vznikly a rozvinuly se právě v této době. K tomuto tvrzení ji opravňuje i četnost pramenů – zdá se, že v dalších letech měli francouzští publicisté většinou jiné starosti, než aby se opět vraceli k popravenému Neúplatnému. Především ale pak adjektivum „thermidoriánský“ označuje v této práci totéž, co označovalo v době svého vzniku – tedy „vymezující se proti Robespierrovi a jeho přívržencům“ – přičemž tito přívrženci mohou být definováni různě. V pramenech, které měla autorka k dispozici, se kladný obraz Robespierra totiž jednoduše neobjevil.

Mluvíme-li pak o „diskursu“, máme tím na mysli způsob, jakým se jedna politická skupina vyjadřovala o druhé, jakým způsobem konstruovala její obraz. Slovo „diskurs“ se zde bude objevovat ve svém původním významu, jako „promluva“, nikoli jako odkaz na použití metody diskursivní analýzy podle Michela Foucaulta.

Kladené otázky jsou v zásadě dvě:

- 1) Jakou podobu měl obraz Robespierra ve studovaném období?
- 2) Jaké bylo jeho politické využití?

¹ BIARD, Michel, BOURDIN, Philippe. *Robespierre. Portraits croisés*. Paris: Armand Colin, coll. Essais, 2012, p. 6.

Budou tedy zkoumány různé složky obrazu a jejich postupné proměny. Dále také čas a způsob jejich vzniku, jejich autoři (pokud jsou známí) a politické proudy, k nimž patřili. Toto vše mělo na výslednou podobu složek obrazu značný vliv.

Rovněž se pokusíme prověřit hypotézu, že studované obrazy sloužily jednak k vyrovnání se s minulostí, ať už šlo o zpětné odůvodnění Thermidoru, či vyřešení otázky zodpovědnosti za Teror, jednak podporovaly politický obrat v současnosti, a to především tím, že prostřednictvím Robespiera stigmatizovaly levici. Sledované období je totiž zásadní pro ukončení radikální fáze Revoluce, která přirozeně nemohla být završena jednorázově. Budeme se tedy snažit prověřit, jakou roli při tomto ukončování obraz Robespiera sehrál.

Autorka sama pak doufá, že krom odpovědí na stanovené otázky jí tato práce přinese i schopnost lépe se orientovat v současných sporech o Robespiera, neboť se domnívá, že mnohé interpretace, které nalezneme v dnešní populárně-naučné, ale někdy i odborné literatuře, mají svůj původ právě v thermidoriánských obrazech. Znalost těchto obrazů nám tedy může pomoci lépe reagovat na jejich recyklaci. Výše uvedená hypotéza ovšem prozatím zůstane pouze hypotézou, nebude v této práci zkoumána, neboť by ji zvětšila nad únosné rozměry. Jde spíše o naznačení dalších možností výzkumu.

1.2 Revoluční publicistika a prameny k práci

Prameny, s nimiž budeme pracovat, je třeba chápat v kontextu revoluční publicistiky. Francouzská revoluce byla obdobím mimořádně bohatým na publikační činnost. Daniela Tinková uvádí, že v letech 1789 až 1800 vyšlo více než 1 350 titulů.² Nejvíce se přirozeně rozvíjela publicistika, ať už šlo o noviny či politické pamflety. Obojí tvořilo nedílnou součást revolučního politického boje – pomocí psaného slova si autoři jednak vyřizovali účty se svými názorovými odpůrci, zároveň se pak pokoušeli získat na svou stranu veřejné mínění, jehož role patrně nikdy dříve nebyla ve Francii tak zásadní. K rozvoji tisku došlo díky značnému oslabení cenzury – o její neexistenci ovšem přinejmenším v námi sledovaném období thermidoriánského Konventu mluvit nelze, jak si dále ukážeme. Je ale zároveň třeba vzít v úvahu, že politické pamflety nejsou vynálezem Francouzské revoluce, jejich tradice sahá mnohem dále.

Tento žánr měl pro ovlivňování veřejného mínění mnohé výhody – díky svému relativně malému rozsahu pamflety mohly být – a také byly – veřejně předčítány a informace v nich obsažené se tudíž dostaly i k těm, kdo neuměli číst či si nemohli nákup tiskovin dovolit.

² TINKOVÁ, Daniela. *Revoluční Francie 1787-1799*. Vyd. 1. V Praze: Triton, 2008, p. 282.

Takto mohl být jejich dopad na smýšlení občanů značný. Není tedy překvapivé, že se staly oblíbeným nástrojem politické propagandy. Jejich autory byli často sami poslanci či osoby na poslance napojené (např. autor Robespierrova ocasu Méhée de la Touche). Ve většině případů je ale prakticky nemožné odlišit, kdy jde o hlas shora a kdy zdola – texty bývají často anonymní. Někdy ovšem o tom, v čím zájmu vznikly, může vypovídat místo jejich vytištění (např. Méhée a podobně smýšlející autoři publikovali u Armanda-Josepha Guffroye).

Právě pamflety jsou z výše uvedených důvodů hlavním pramenem této práce. Jejich výběr byl ovšem ovlivněn dostupností v digitalizované podobě. Vzhledem k tomu, že i přes tento nedostatek je výsledný vzorek poměrně obsáhlý a rozmanitý, autorka věří, že to práci nebude na újmu. Zároveň došlo k zařazení několika delších textů, především z pera royalistických emigrantů, neboť je myslím užitečné vzít v úvahu i tento „bílý“ úhel pohledu.

Podrobnější rozbor pramenů bude ovšem uveden zvlášť v rámci každé kapitoly, a to proto, že se prameny pro každou z nich liší a toto řešení by tudíž mělo přispět k větší přehlednosti.

1.3 Dosavadní výzkum

Pokud se nějaký autor v 19. a první polovině 20. století zabýval obrazem Maximiliena Robespiera v období krátce po Thermidoru, obvykle to dělal jedním z následujících způsobů – buď se snažil ho vyvrátit, nebo naopak potvrdit. Pamflety a rané Robespierrovy biografie z období thermidoriánského Konventu bývaly dokonce někdy využívány jako prameny k Robespierrovu životu, aniž by ovšem byl brán v úvahu jejich propagandistický charakter. Takto se například spis *La vie et les crimes de Robespierre* z roku 1795 stal pro mnoho historiků zdrojem informací ke studentským létům Neúplatného, bez ohledu na to, že autor, abbé Proyart, byl royalistický emigrant a jeho prvořadou motivací k napsání textu rozhodně nebyla snaha o podání pravdivého svědectví.³

Co se týče historiků naopak Robespierrovi nakloněných, ti měli obvykle příliš mnoho práce s vyvracením fám thermidoriánského původu, než aby si našli čas blíže je analyzovat a prozkoumat jejich vznik. Jejich postoj lze shrnout slovy Mathiezova žáka Louise Jacoba: „Nejlepší je nechat je [pamflety thermidoriánské provenience] v zapomnění. Historie by se pokud možno neměla hrabat v odpadcích.“⁴

Mezi odpadky se nicméně odhodlal blíže nahlédnout Robespierrov životopisec Gérard Walter, jehož mimořádně obsáhlá biografie Neúplatného nekončí Thermidorem, ale pokračuje

³ BELISSA, Marc, BOSCH, Yannick. *Robespierre. La fabrication d'un mythe*. Paris: Ellipses, 2013, p. 128 – 129.

⁴ JACOB, Louis. *Robespierre vu par ses contemporains. Témoignages recueillis et présentés par Louis Jacob*. Paris: Librairie Armand Colin, 1938, p. 15.

dále.⁵ Autor nejprve načrtává některé fámy, které se objevily v tisku bezprostředně po převratu, např. Robespierre-libertin, Robespierre-snoubenec dcery Ludvíka XVI. a Robespierre-agent zahraničních mocností. Popisuje rovněž oslavy prvního výročí Thermidoru. V kapitole věnované „etapám jedné rehabilitace“ se pak věnuje těm, kdo kdy o Robespierrovi psali, přičemž od autorů thermidoriánských pamfletů se dostává až k významnému jakobínskému historikovi první poloviny 20. století Albertu Mathiezovi. K thermidoriánským spisům pak přistupuje jednotlivě, vybírá si šest textů, z nichž čtyři vyšly mimo Francii, a ty následně popisuje, ovšem odděleně. Autorovi jde zjevně hlavně o to, aby si čtenář na základě příkladů udělal alespoň přibližnou představu o thermidoriánské propagandě, pro něj samotného jde o téma okrajové.

Ovšem z hlediska přístupu jsou zajímavější až práce vzniklé v 80. letech. Roku 1986 publikoval Bronislaw Baczko, autor blízký Françoisi Furetovi, studii o fámě Robespierre-král.⁶ V ní doložil, že ono „hrabání se v odpadcích“ má smysl. A ukázal význam role, kterou fámy obecně sehrály v revoluční politické praxi – a fáma Robespierre-král pak konkrétně při thermidorském převratu. O tři roky později publikovala Françoise Brunelová knihu o Thermidoru, v níž se nezabývala pouze samotným jeho průběhem, ale i tím, jak byl převrat následně legitimizován a jaký byl jeho obraz prezentovaný veřejnosti.⁷

Skutečně systematicky se ovšem odpovědět na otázku, jak byl Robespierre líčen bezprostředně po své smrti, pokusil odpovědět až Michel Biard ve studii *La double mort de Robespierre*.⁸ Zde spíše chronologicky než tematicky postupně probírá, co se o Neúplatném psalo v thermidoriánských pamfletech a novinových článcích – a rovněž dobře ukazuje, jaký dopad má toto propagandistické tažení na současné vnímání Robespierra.

Ovšem opravdu důkladného prozkoumání se obrazy Neúplatného dočkaly až ve stejné době, kdy vznikala tato práce, a sice v obsáhlé monografii nazvané trefně *Robespierre. La fabrication d'un mythe*.⁹ Zde autoři nejprve zkoumají vývoj vnímání Robespierra od doby za jeho života až po současnost, ve druhé části pak popisují jednotlivé obrazy tohoto politika, jak v průběhu posledních dvou staletí vznikaly a měnily svůj význam. Druhá část je tedy svým pojetím podobná této práci, nicméně vzhledem k nesrovnatelně širšímu časovému vymezení se zákonitě zaměřuje na jiné obrazy, přičemž bere v úvahu jejich schopnost udržet se déle v povědomí veřejnosti.

⁵ WALTER, Gérard. *Maximilien de Robespierre*. Paris: Gallimard, 1989 [1936 - 1939].

⁶ BACZKO, Bronislaw. *Robespierre-roi ou comment sortir de la Terreur*. Le Débat, 1986/2 n° 39, p. 104-122.

⁷ BRUNEL, Françoise. *Thermidor: la chute de Robespierre*. Éditions Complexe, 1989.

⁸ BIARD, Michel: *La double mort de Robespierre*, in: BIARD, Michel, BOURDIN, Philippe. o. c.

⁹ BELISSA, Marc, BOSCH, Yannick. o. c.

2. Obraz thermidorského převratu

2.1 Stručný nástin událostí

Než se dostaneme k líčení obrazu Thermidoru v dobových tiskovinách, shrňme si, k čemu vlastně ve dnech 8. – 10. thermidoru (26. – 28. července 1794) došlo, a to na základě pozdějších historických výzkumů.

Od jara 1794 se začala utvářet široká koalice, jejímž členům z různých důvodů vadilo silné mocenské postavení Maximiliena Robespierra. Ponechme stranou úvahy na téma, kdo stál v jejím čele, na tom se historici neshodnou.¹⁰ Zkusme si ale popsat, kdo do ní patřil.

Jednalo se jednak o opozici v samotném Výboru pro veřejné blaho, ať už krajně levicovou, např. Collot d'Herbois a Billaud-Varenne, či umírněnou – např. Carnot a Lindet. První jmenovaný se dostal do ostrých sporů s Robespierrovým přítelem Saint Justem ohledně vedení války.

Výbor sám se pak dostal do konfliktu s Výborem pro obecnou bezpečnost, do jehož kompetencí zasahoval. Výbor pro veřejné blaho získal právo stíhat spiklence a předávat je Revolučnímu tribunálu, jakož i policejní pravomoc nad zaměstnanci státní správy. Toto vše byly domény dříve náležící Výboru pro obecnou bezpečnost, jehož členové toto těžce nesli, stejně jako skutečnost, že nebyli přizváni k přípravám zákona z 22. prairialu (10. června 1794) o reorganizaci Revolučního tribunálu. To z nich, především z Amara a z Vadiera, učinilo rozhodné Robespierrovy nepřátele. Krom toho tito přesvědčení ateisté vytýkali Neúplatnému zavedení kultu Nejvyšší bytosti.

Důležitou součástí spiknutí byli rovněž odvolaní prokonsulové, kteří se během svých misí do provincií dopustili vážného zneužívání pravomocí a nyní se obávali trestu. Nesmíme zapomenout, že odvolání mnohých z nich zařídil právě Robespierre.¹¹ Jmenujme např. Frérona, Barrase, Talliena, Fouchého a Carrieru, tedy vesměs osoby zkompromitované zneužíváním Teroru a strůjce hromadných poprav.¹²

Ke koalici musíme připočítat i bývalé dantonisty Courtoise, Legendra a Thuriota.

¹⁰ François Furet dokonce tvrdí, že uskupení žádnou vůdčí osobnost nemělo. FURET, François. *Francouzská revoluce. Díl I.* Praha: Argo, 2004 (francouzský originál 1988), p. 210.

¹¹ K tomuto tématu lze najít podrobnější informace např. ve studii Alberta Mathieze *Robespierre terroriste* in: MATHIEZ, Albert. *Études sur Robespierre (1758-1794)*. Paris: Éditions sociales, 1958. Právě fakt, že dal tyto muže odvolat, a že to byli mimo jiné oni, kdo ho později svrhli, podle Mathieze značně relativizuje obraz Robespierra - hlavního organizátora a hnacího motoru Teroru.

¹² Dle Mathieze se tito muži nejprve chtěli s Robespierrem spojit, žádali jeho ochranu. Kdyby s tím souhlasil, mohl se zachránit. On je však rázně odmítl. „Robespierre nejen odmítl udělit schválení těm nejkompromitovanějším, ale chtěl pohnat čtyři nebo pět z nich před Revoluční tribunál.“ MATHIEZ, Albert. *Francouzská revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1952 (francouzský originál 1922 – 1927), p. 420.

Ostatně mnozí umírnění byli znepokojeni sociálním programem robespierristů zakotveným v dekretu z 23. ventôsu (13. března 1794). Mělo jít o rozsáhlé přerozdělení majetku - jeho zabavení bohatým *podezřelým* a rozdělení mezi chudé republikány. Provádění dekretů bylo ovšem - patrně úmyslně – zdržováno. Komise potřebné pro jeho provádění byly vytvořeny až 4. thermidoru (22. července), patrně s cílem usmířit Robespiera a Výbory.

Především členové Výboru pro obecnou bezpečnost se pak pokoušeli Robespiera systematicky zkompromitovat, a to jednak stupňováním Teroru, za což se snažili mu přiřknout zodpovědnost,¹³ a rovněž pokusy o jeho zesměšnění. V tomto směru je nutno připomenout aféru s Catherine Théotovou alias Matkou Boží.¹⁴

Znechucený a unavený Robespierre asi šest týdnů před Thermidorem přestal chodit do Konventu i do Výboru.¹⁵ Na sněmovní půdu se vrátil až 8. thermidoru, aby přednesl svůj poslední projev. V něm obhajoval revoluční vládu a žádal reorganizaci Výborů. Také rázně odmítl, že by byl zodpovědný za excesy Teroru, ty přiřkl opozici, kterou ale nejmenoval, což se mu stalo osudným¹⁶ - takto se mohli cítit ohroženi všichni, „kdo neměli čisté svědomí.“¹⁷ Nicméně večer Robespierre s tímtož projevem triumfoval u jakobínů, Collot a Billaud byli vypískáni.

Spiklenci ale mezitím nezháleli. Fouché a Tallien, povzbuzen zoufalým dopisem své milenky, která čekala na popravu, si na třetí pokus dokázali zajistit podporu Bahna.¹⁸

9. thermidoru chtěl Saint Just pronést projev na obranu Robespiera, byl však umlčen Tallienem. Ukřičeni byli i ostatní robespierristé. Konvent následně odhlasoval zatčení Robespiera, Couthona a Saint Justa, stejně jako Robespiera mladšího a Lebase, kteří toto sami žádali, aby mohli sdílet osud svých přátel.

Pařížská Komuna se však vzbouřila, osvobodila robespierristy z vězení a postavila se proti Konventu. Situace se tedy ještě mohla zvrátit – pokud by robespierristé získali dostatečnou

¹³ SOBOUL, Albert. *Histoire de la Révolution française 2 – de la Montagne à Brumaire*. Saint Amand, 1976 [1964], p. 120; také KORNGOLD, Ralph. *Robespierre a čtvrtý stav*. Praha: Nakl. družstvo Máje, 1948 (anglický originál 1941), p. 297 - 298 a GUILLEMIN, Henri. *Robespierre, politique et mystique*. Paris: éditions d'utovie, 2012 [1987], p. 316 – 317, 322.

¹⁴ Théotová byla patrně duševně nevyrovnaná stařena, která kolem sebe shromáždila skupinku přívrženců, jimž předpovídala blízký příchod Mesiáše. Výbor pro obecnou bezpečnost ji dal 27. prairialu (15. června) zatknout, přičemž vyšetřovatelé pak prohlásili, že očekávaným Mesiášem měl být právě Robespierre. Cílem bylo Neúplatného zesměšnit skrze jeho všeobecně známý kladný vztah k náboženství. Robespierre ale dosáhl toho, aby bylo předání celé věci Tribunálu odročeno.

¹⁵ Toto konstatování se objevuje v drtivé většině odborné i neodborné literatury, např. Henri Guillemin ho ale zpochybňuje. GUILLEMIN, Henri. o. c. p. 10 – 11.

¹⁶ Ale – kdyby je jmenoval, změnilo by to něco? Např. Henri Guillemin soudí, že by si tím příliš nepomohl. GUILLEMIN, Henri. o. c. p. 338.

¹⁷ MATHIEZ, Albert. Francouzská revoluce. o. c. p. 433.

¹⁸ Dle Mathieze tak, že umírněným poslancům slíbili odstranit hned po odstranění Robespiera i Teror. MATHIEZ, Albert. Francouzská revoluce. o. c. p. 433.

podporu lidu. Ten byl ale nespokojený - v Paříži rostly ceny potravin a navíc došlo k zavedení maximálních mezd.¹⁹ I přesto se však na radnici dostavilo 2 000 – 3 000 mužů, kteří měli v úmyslu povstání podpořit. Pocházeli obvykle z východních a jižních sekcí, kde převládali dělníci, a z řemeslnického středu. Na straně Konventu pak stály sekce, kde převládali obchodníci a bankéři.²⁰ Když však byli robespierristé kolem jedenácté hodiny večer postaveni mimo zákon, mnohé sekce od nich odpadly.

Nicméně kdyby robespierristé jednali energicky, stále ještě mohli zvítězit.²¹ Neukázali se však jako schopní organizátoři. Muži, kteří se sešli na jejich obranu, nedostali žádné rozkazy, nikdo k nim nepromluvil. Kolem půlnoci se tedy začali pomalu rozcházet, unavení marným čekáním – a zpracovaní Barrasovými agenty.²²

Ve dvě ráno se jednotky Konventu vedené Barrasem a Léonardem Bourdonem vydaly na pochod. Vzhledem k tomu, že s pomocí agenta získaly heslo robespierristů, dostaly se bez větších potíží až do sálu radnice, kde byli shromáždění Neúplatný a jeho přátelé. Robespierre mladší vyskočil z okna, Lebas se zastřelil. Co se týče Robespierre staršího, podle některých autorů se pokusil o totéž, skončil však pouze s roztříštěnou čelistí. Mnozí jiní však hypotézu o sebevraždě vyvracejí – a tvrdí, že Robespierre postřelil mladý četník jménem Merda, o čemž bude řeč podrobněji v závěru této kapitoly.

10. thermidoru k večeru pak bylo 22 účastníků povstání - mimo již mrtvého Lebase - bez soudu popraveno.

2.2 Prameny k obrazu Thermidoru

2.2.1 Hlavní zdroje informací

Lze konstatovat, že drtivá většina soudobých textů zabývajících se Thermidorem vychází ze dvou základních zdrojů – z hlášení poslance Bertranda Barèra²³ ze dne 9. a 10. thermidoru

¹⁹ Ty jeden z pamfletů dokonce považuje za příčinu Robespierrovy porážky – kvůli nim ho totiž opustili sansculottí. *Dialogue entre Marat et Robespierre*, Paris: l'imprimerie du Journal populaire, chez Debarle, libraire, quai des Augustins, n. 17, l'an II, p. 10.

²⁰ To, kdo se za koho postavil během thermidorových událostí, bylo tedy silně sociálně podmíněno. MATHIEZ, Albert. Francouzská revoluce. o. c. p. 435.

²¹ SOBOUL, Albert. o. c. p. 125.

²² Ralf Korngold vysvětluje ovšem ono pověstné „thermidorské zběhnutí“ jinak. Robespierre podle něj počítal, že Barras a jeho armáda zaútočí až ráno. Nenadál se, že by v noci mohlo k čemukoli dojít. On a ostatní radní nebrali Barrase a jeho vojáky příliš vážně. Proto, když se jeho muži chtěli jít domů vyspat, neměl nejmenších námitek. Dotyční tedy odešli se souhlasem svých velitelů, nejednalo se o hromadné zběhnutí, jak se někdy traduje. KORNGOLD, Ralph. o. c. p. 338 – 340.

²³ Barère de Vieuzac, Bertrand (1759 – 1841), advokát původem z Tarbes, poslanec Ústavodárného shromáždění a později i Konventu, člen Výboru pro veřejné blaho. K thermidoriánům se přidal až na poslední chvíli, 9. thermidoru. Pro svou jakobínskou minulost se však stal brzy nepohodlným. 1. září 1794 opouští Výbor,

a z článků otištěných v Moniteuru 11. až 13. thermidoru (29. až 31. července).²⁴ Oba tyto texty se patrně mohly dostat k dosti široké čtenářské obci, Barèrova hlášení byla dokonce na základě dekretu Konventu vytištěna a rozeslána „do všech departementů a všem armádám republiky na souši i na moři.“²⁵

Co se Moniteuru týče, poskytuje nám záznam debaty v Konventu v osudových dnech 8. až 10. thermidoru. Další texty, které tuto debatu popisují, většinou záznam přejímají, a to vzhledem k jeho rozsahu v zestručněné podobě – nicméně v případě těch vzniklých bezprostředně po událostech obvykle bez většího překrucování. Lze se domnívat, že autoři mohli v té době ještě předpokládat, že čtenáři mohou být s původní verzí obeznámeni.

Z Barèrových hlášení posloužilo za zdroj informací především to druhé. První hlášení je psané značně opatrným tónem, hovoří sice o spiknutí a kontrarevoluci, neříká však, v čem přesně ono spiknutí spočívá, drží se převážně v rovině obecných pojmů. Nelze se ubránit dojmu, že autora k podobnému vyjadřování vedla nejistota situace – 9. thermidoru ještě nikdo nemohl vědět, která ze stran se nakonec udrží u moci.

Druhé hlášení vzniklé sice o pouhý den později, zato ovšem v okamžik, kdy už byli robespierristé spolehlivě zneškodněni, je explicitnější. Nabízí popis událostí od počátku povstání Komuny až po jeho potlačení. Už zde se objevují základní složky vyprávění, které budou později dalšími texty rozvíjeny a přejímány.

2.2.2 Další prameny

Bezprostředně po Thermidoru vznikaly další texty. Mezi ty nejranější lze zařadit prosté popisy událostí, jejichž hlavním úkolem bylo patrně šířit mezi občany oficiální verzi toho, co se ve dnech 8., 9. a 10. thermidoru v Paříži stalo. Autoři obvykle vycházejí z Barèra a z Moniteuru, aniž by do textu přidávali jakékoli vlastní soudy a názory. Lze předpokládat, že se tak dělo proto, že v daný moment ještě nebylo jasné, jak se bude situace vyvíjet dál – a tudíž byla na místě maximální opatrnost. Jako příklad si uveďme *Faits recueillis aux derniers*

22. března 1795 je spolu s dalšími představiteli thermidoriánské levice obviněn v Konventu a je nařízena jeho deportace do Francouzské Guyany. Nicméně se mu podaří ještě před odplutím utéct. Následně se skrývá až do amnestie vyhlášené Bonapartem v roce 1799.

²⁴ Le Moniteur universel. Vycházel v letech 1789 – 1911. Hlavní název zněl původně Gazette nationale, Le Moniteur universel byl pouze podtitul, nicméně právě pod ním jsou dnes tyto noviny známé. Moniteur za Revoluce přetiskoval záznamy parlamentních debat. V 19. století byla vytvořena jeho reedice, která je dnes dostupná v digitalizované podobě (<http://www.archive.org/stream/rimpressiondela19univgoog#page/n351/mode/2up>, shlédnuto 4. září 2014).

²⁵ BARÈRE, Bertrand. *Rapport fait au nom du Comité de salut public*. Paris: L'imprimerie Nationale, le 10 thermidor de l'an II. p. 8.

*instants de Robespierre et de sa faction, du 9 au 10 thermidor*²⁶ a *Horrible conspiration formée, pour porter Robespierre à la royauté*.²⁷

Ve stejné době vznikala i prohlášení poslanců Konventu, která měla za úkol informovat o událostech voliče v jejich domovských departementech. Zde už není po nějaké neutralitě ani stopy, líčení je mnohem emotivnější, ale vzdor tomu, že právě poslanci se nacházeli ve středu dění, jejich vyprávění se obvykle drží schématu načrtnutého Barèrem. To je možné vnímat jako projev počáteční jednoty thermidoriánského tábora. V této kapitole se budu podrobněji zabývat texty Louis-Félix Rouxe, poslance za departement Haute-Marne,²⁸ a Laurenta Lecointra, poslance za departement Seine et Oise.²⁹

Do kontrastu k těmto textům oficiální provenience lze postavit ty vycházející zdola. Vyznačují se menší mírou informovanosti a větší emotivností, ovšem v líčení událostí se rovněž drží oficiálního schématu. Zde si rozebereme veršované skladby herce ve Vlasteneckém divadle a dobrovolníka dvanácté roty sekce Templu Andrého Pépina Bellementa³⁰ a C. Dejeana, velitele druhého batalionu z Calvadosu.³¹

Nyní přejdeme k textům, u nichž lze prokázat, či alespoň s velkou mírou pravděpodobnosti předpokládat, pozdější vznik. Brožury mající za úkol stručně a přehledně informovat o thermidorských událostech se v pozdějších týdnech už prakticky neobjevují, patrně jedno-

²⁶ *Faits recueillis aux derniers instants de Robespierre et de sa faction, du 9 au 10 thermidor*. Paris: L'imprimerie de Paix, Passage-Honoré, s. d. Text není datován, ale lze předpokládat, že vznikl bezprostředně po událostech, možná už během 10. thermidoru, což by vysvětlovalo, proč končí ošetřením zraněného Robespiera a nikoli jeho popravou.

²⁷ *Horrible conspiration formée, pour porter Robespierre à la royauté*. Rouen: L'imprimerie de Guillot frères, rue des Volontaires, ci-devant Saint Marc, n. 33, l'an II. Odvolává se na zasedání Konventu z 10. a 11. thermidoru. Jde o výtah z přepisu jednání, které bylo uveřejněno v Moniteuru z 11. a 12. thermidoru zkombinovaný s prvky z Barèrova hlášení z 10. thermidoru vzniklý dle všeho už 11. thermidoru- autor uvádí, že robespierristé „byli popraveni včera“ – p. 8. Tedy – autor nemohl vycházet z Moniteuru, patrně se k němu zápis z jednání dostal jinak.

²⁸ ROUX, Louis-Félix. *Relation de l'événement des 8, 9 et 10 thermidor, sur la conspiration des triumvirs, Robespierre, Couthon et St.-Just*. Paris: chez Poignée et Volland, imprimeurs, rue des Noyers, n. 34, le 11 thermidor de l'an II.

²⁹ LECOINTRE, Laurent. *Robespierre peint par lui-même, et condamné par ses propres principes, ou Dénonciation des crimes de Maximilien-Marie-Isidore Robespierre, né à Arras, député aux États-Généraux par le département du Pas-de-Calais, et à la Convention nationale par celui de Paris; et Projet d'acte d'accusation*. Paris: Imprimerie Rougyff [L'imprimerie Guffroy, rue Honoré, n. 35, cour des ci-devant Capucins], le 11 thermidor de l'an II. Tento text zaujme především autorovým přehnaným sebevědomím, které číší pomalu z každé věty. Kdybychom ho měli brát za bernou minci, musíme dojít k závěru, že právě on byl hlavním organizátorem thermidorského převratu, což neodpovídá realitě – ve skutečnosti Lecointre v osudových dnech neřekl v Konventu proti Robespierrovi ani jediné slovo. Obsahuje také návrh obžaloby Robespiera vypracovaný údajně už před Thermidorem, což však nelze nijak prokázat.

³⁰ BELLEMENT, André Pépin. *La journée du 9 thermidor - précédé d'un Epître dédicatoire aux vrais Sansculottes*. Paris: chez Demoraine, imprimeur-libraire, rue du Petit Pont, n. 99, l'an II. Vzniklo nejdříve 12. thermidoru, patrně ale ne o mnoho později.

³¹ DEJEAN (père), C.. *Sur la chute de Robespierre et complices, ode à la Convention nationale*. s. d. Lze předpokládat, že i tento text vznikl krátce po Thermidoru, nelze to ale tvrdit se stoprocentní jistotou.

duše proto, že se propaganda stočila k jiným, v daný moment potřebnějším, tématům. Podařilo se mi ovšem objevit jednu mimořádně zajímavou výjimku. Jsou jí *Causes peu connues de la révolution du 9 thermidor*, brožura svým obsahem zapadající do kampaně proti levým thermidoriánům.³² Právě je – a nikoli Robespiera – autor označuje za skutečné nebezpečí pro republiku. S rozkoem mezi thermidoriány se tedy zásadně mění i samotná interpretace Thermidoru.

Abychom tuto změnu ilustrovali, zařadíme i dva texty, které jinak nezapadají do celkové koncepce práce. Jsou to *Causes secrètes de la révolution du 9 au 10 thermidor*³³ a *Les mystères de la mère de Dieu dévoilés*.³⁴ Tyto texty nebyly, na rozdíl od ostatních, psány s cílem šířit mezi občany určitý obraz thermidorských událostí, ale zkrátka proto, že jejich autorovi Joachim Vilatovi coby bývalému porotci Revolučního tribunálu hrozila poprava.³⁵ Jejich funkce je tedy jednoznačně apologetická, autor se snaží bagatelizovat svůj vlastní podíl na revolučním Teroru. Ovšem přesto jsem se rozhodla je zařadit, jednak proto, že byly citovány v dalších textech, s nimiž budeme pracovat, jednak proto, že Vilatovy postřehy ohledně Thermidoru a především různých skupin thermidoriánů jsou mimořádně zajímavé. A konečně – vzhledem k tomu, že Vilatovým cílem bylo zachránit si život, lze logicky usuzovat, že jeho verze událostí se snaží maximálně přiblížit verzi osob nacházejících se tehdy u moci.

Dále se popis Thermidoru objevuje v Robespierrových raných biografiích vzniklých ještě za doby thermidoriánského Konventu. Zde je ovšem potřeba si uvědomit, že se jedná o jiný typ pramene – na rozdíl od brožurek popisujících události, jejichž rozsah byl obvykle nižší než 20 stran, jde zde často o velmi rozsáhlé publikace. V důsledku čehož lze předpokládat menší počet čtenářů a tudíž i menší vliv na veřejné mínění. Zato ovšem měly vliv na mnohé historiky 19. století – a tudíž i na obraz Robespiera, který přetrval až do dnešní doby. Proto se domnívám, že by nebylo moudré je opominout. Půjde o republikánský *La vie secrète, politique et curieuse de Maximilien Robespierre*³⁶ a royalistické *L'histoire de la conjuration de*

³² DESCHIENS, François-Joseph. *Causes peu connues de la révolution du 9 thermidor*. Versailles: Imprimerie de Montalant – Bourgleux, s. d. Lze předpokládat, že text vznikl nejdříve na konci srpna 1794, v době, kdy se rozpoutala kampaň proti thermidoriánské levici. O této kampani bude podrobněji řeč v následujících kapitolách.

³³ VILATE, Joachim. *Causes secrètes de la révolution du 9 au 10 thermidor*. Paris: le 15 vendémiaire de l'an III.

³⁴ VILATE, Joachim. *Les mystères de la mère de Dieu dévoilés: troisième volume des Causes secrètes de la Révolution du 9 au 10 thermidor*. Paris: le 8 pluviôse de l'an III. Druhý díl bohužel nebyl digitalizován. Co se autorství týče, někteří připisují Vilatovi pouze díl první, přičemž druhé dva měl napsat Pierre Choderlos de Laclos.

³⁵ Vilate nakonec přes veškerou snahu gilotině neunikl. Byl popraven 7. května 1795 ve věku 27 let.

³⁶ DUPERRON, L. *La vie secrète, politique et curieuse de Maximilien Robespierre*. Paris: chez Prevost, rue Jacques, n. 195, près de la fontaine Severin, de l'imprimerie de Chambon, cloître M...y, n. 456, l'an II.

*Maximilien Robespierre*³⁷ a *La vie et les crimes de Robespierre, surnommé le Tyran, depuis sa naissance jusqu'à sa mort.*³⁸

Jako poslední využijeme ještě Courtoisovo hlášení.³⁹ To se v první řadě zabývá papíry nalezenými u Robespierra doma, zároveň je ale podle mnohých historiků dokumentem, který definitivně fixuje oficiální verzi příběhu o Thermidoru.⁴⁰

2.3 Tři příběhy o Thermidoru

Můžeme konstatovat, že příběh o thermidorském převratu vznikl ve třech verzích – v nejstarší verzi dosud jednotných thermidoriánů, která se přizpůsobuje úhlu pohledu levice, pozdější verzi thermidoriánské pravice namířené proti levici a konečně ve verzi royalistické.

2.3.1 Motivy autorů

Ti, kdo zmíněné příběhy sepisovali, tak obvykle činili ze dvou důvodů – jedním byl příspěvek k aktuálnímu politickému boji, druhým pak vědomá snaha konstruovat obraz událostí pro budoucí generace. Psát dějiny a tím přispět k *poučení* z nich. Slovy Laurenta Lecointra: „Ale tyraní mají až příliš následovníků a je třeba, aby historie pečlivě uchovala vzpomínku na neštěstí, která způsobuje tyranie (...).“⁴¹ Ostatně dle Bronislawa Baczka byl Thermidor „událostí hledající svůj význam,“⁴² svou interpretaci, která vše zpětně ospravedlní.

2.3.2 Obraz příčin Thermidoru a cílů robespierristů

2.3.2.1 Příběh jednotných thermidoriánů

Zde je celé interpretační schéma postaveno na převrácení rolí útočník – oběť. Thermidorské dny měly být vyvrcholením spiknutí – nikoli thermidoriánů proti Robespierrovi, ale Robespierriera proti republice a jejím poslancům.

³⁷ MONTJOIE, Galart de. *L'histoire de la conjuration de Maximilien Robespierre*. Lausanne: L'imprimerie de Strockenster, 1795. Vzniklo ve druhé polovině nivôsu roku III, tedy v první polovině ledna roku 1795. Kniha se roku 1801 dočkala druhého vydání, o rok později byla přeložena do španělštiny.

³⁸ PROYART, Liévin-Bonaventure. *La vie et les crimes de Robespierre, surnommé le Tyran, depuis sa naissance jusqu'à sa mort*. Augsburg: 1795. Vydáno pod pseudonymem M. Le Blond de Neuvéglise. Autor býval Robespierrovým učitelem na koleji Ludvíka Velikého, za Revoluce odešel do emigrace. Ve své době kniha zapadla, ovšem v roce 1850 byla znovu vydána – a od té doby je hojně užívána Robespierrovými životopisci jako zdroj informací o studentských letech Neúplatného. Jakkoli však Proyart Robespierriera jako studenta na koleji Ludvíka Velikého opravdu znal, nemělo by se zapomínat na zásadní skutečnost, že zmíněný životopis je v první řadě dílo propagandistické. BELISSA, Marc, BOSCH, Yannick. o. c. p. 128 – 129.

³⁹ COURTOIS, Edme-Bonaventure. *Rapport fait au nom de la commission chargée de l'examen des papiers trouvés chez Robespierre et ses complices*. Paris: L'imprimerie des Lois, le 16. nivôse de l'an III.

⁴⁰ BELISSA, Marc, BOSCH, Yannick. o. c. p. 124.

⁴¹ LECOINTRE, Laurent. o. c. p. 1.

⁴² BACZKO, Bronislaw. o. c. p. 116.

Toto spiknutí bylo dlouho a pečlivě připravováno, podle Bellementa celý rok,⁴³ tedy patrně od chvíle, kdy Robespierre vstoupil do Výboru pro veřejné blaho. Po celou tu dobu bylo důmyslně drženo v tajnosti: robespierristé „(...) skrývali svou zuřivost – Pod zdáním poctivosti.“⁴⁴ Tímto prohlášením se autoři pamfletů mazaně vypořádávají s všeobecně známým faktem, který jim mohl působit problémy – s Robespierrovou obrovskou popularitou. Tato popularita byla tedy prý získána nikoli skutečnými zásluhami, ale pouhou přetvářkou. Byla získána účelově, aby dotyčnému usnadnila jeho cestu k moci. „Jediný mezi námi zneužívá popularitu, kterou si získal.“⁴⁵ Robespierre „si zajistil důvěru lidu falešným vlastenectvím.“⁴⁶ Z Robespierra-miláčka lidu je tak rázem vytvořen Robespierre-pokrytec a zdatný manipulátor s veřejným míněním. Thermidor se pak tím pádem stává momentem odhalení, momentem, kdy „kontrarevoluce odhodila masku.“⁴⁷

Jak přesně příprava komplotu vypadala? Robespierristé se snažili „rozsévat nesvornost,“⁴⁸ a to jednak mezi Výbory: pokoušeli se společně „rozdělit členy Výboru pro veřejné blaho a tento zase s Výborem pro obecnou bezpečnost“⁴⁹ – zde jsou propagandisticky využity reálné spory o kompetence mezi Výbory, které skutečně byly jednou z hlavních příčin Thermidoru, jednak mezi poslanci⁵⁰ – a konečně mezi lidem.⁵¹

Dále se Robespierre zmocnil „nejpočetnější a nejslavnější lidové společnosti,“⁵² jinak řečeno klubu jakobínů. Ostatně faktem je, že tento klub ještě 8. thermidoru bouřlivě tleskal Robespierrovu poslednímu projevu a o den později podpořil vzbouřenou Komunu. Tyto skutečnosti bylo třeba objasnit – například tak, že to byl Robespierre, kdo rozhodoval o tom, kdo bude do společnosti přijat a kdo z ní vyloučen, sám se ustavil „jediným a nejvyšším soudcem toho, které vlastnosti utvářejí vlastence.“⁵³ Skládal se tedy jakobínský klub ze samých robespierristů? Šířit takové tvrzení by bylo krajně nerozumné, vždyť do společnosti patřili i mnozí thermidoriáni! S problémem se mistrně vypořádal Collot d'Herbois na zasedání Konventu z 9. thermidoru: ti, kdo Robespierrovi tleskali, jednoduše nebyli skuteční jakobíni, neboť ti „jsou zvyklí jít příkladem ve svém respektu vůči Konventu“, jednalo se o „odpadlíky.“⁵⁴

⁴³ BELLEMENT, André Pépin. o. c. p. 6.

⁴⁴ DEJEAN (père), C. o. c. p. 1.

⁴⁵ LECOINTRE, Laurent. o. c. p. 8.

⁴⁶ BELLEMENT, André Pépin. o. c. p. 4.

⁴⁷ BARÈRE, Bertrand. Le 10 thermidor. o. c. p. 2.

⁴⁸ DEJEAN (père), C. o. c. p. 3.

⁴⁹ ROUX, Louis-Félix. o. c. p. 5.

⁵⁰ LECOINTRE, Laurent. o. c. p. 15.

⁵¹ BELLEMENT, André Pépin. o. c. p. 9.

⁵² BARÈRE, Bertrand. Le 10 thermidor. o. c. p. 2.

⁵³ LECOINTRE, Laurent. o. c. p. 32.

⁵⁴ *Horrible conspiration formée, pour porter Robespierre à la royauté.* o. c. p. 4.

Robespierre k přípravě komplotu prý využíval rovněž „svévolné a krvavé popravu“⁵⁵ a kult Nejvyšší bytosti.⁵⁶ Oba tyto motivy ovšem zasluhují podrobnější prozkoumání, proto se jim budeme věnovat dále ve zvláštních kapitolách.

Jaké cíle Robespierre výše uvedeným sledoval? Měl v úmyslu stát se diktátorem „(...) a naše Republika – Měla být podřízena despotické moci.“⁵⁷

A konečně, proti komu bylo spiknutí namířeno, kdo jím byl přímo ohrožen? Autoři se snaží vzbudit dojem, že především lid. Cílem robespierristů ostatně bylo „zmocnit se práv lidu,“⁵⁸ kdyby tito „noví Catilinové“ zvítězili, „znovu bychom upadli do otroctví,“⁵⁹ vše, co bylo v Revoluci zatím získáno, by bylo ztraceno. Jinými slovy – je třeba, aby se lid postavil za thermidoriány a jednou provždy zavrhl robespierristy, protože ti ho chtěli připravit o revoluční výdobytky. Vítězství robespierristů by vedlo k negaci celé Revoluce.

Primárním cílem robespierristické represe měli ovšem být poslanci. Těm hrozilo nebezpečí přímo smrtelné. Drtivá většina textů zmiňuje pověstný „seznam velkého množství poslanců Hory, které bylo podle nich třeba bez odkladu obětovat, aby byl Konvent očištěn,“⁶⁰ neboli proskripce „Augustovy a Cromwellovy,“⁶¹ jak řekl už na thermidorském zasedání Konventu Billaud-Varenne. Tento seznam dle pozdějších výzkumů skutečně existoval, nevyhotovil ho však Robespierre, ale thermidorián Joseph Fouché, aby s jeho pomocí získal co nejvíce poslanců pro svržení robespierristů. Fáma sehrála důležitou roli při utváření thermidoriánské koalice – způsobila, že se k ní přidali i poslanci, kteří by jinak zůstali stranou, zkrátka proto, že se takto cítili přímo ohroženi. Fouché ostatně mohl počítat i s obavami majícími reálný základ – mnozí historici se domnívají, že Robespierre měl vskutku v úmyslu poslat před Revoluční tribunál některé prokonsuly, kteří se provinili zneužíváním svých pravomocí při misích do provincií.⁶² Právě tito přehnaným Terorem zkompromitovaní prokonsulové pak tvořili jádro thermidoriánů.

Shrňme si tedy výše uvedené – dle nejstaršího interpretačního schématu, které se utvářelo už v průběhu událostí samých, od zasedání Konventu 9. thermidoru, byl Thermidor pokusem Robespierra a jeho druhů zmocnit se vlády a zavraždit kohokoli v Konventu, kdo se jim postaví na odpor.

⁵⁵ LECOINTRE, Laurent. o. c. p. 10.

⁵⁶ DEJEAN (père), C. o. c. p. 1.

⁵⁷ BELLEMENT, André Pépin. o. c. p. 10.

⁵⁸ BARÈRE, Bertrand. Le 10 thermidor. o. c. p. 7.

⁵⁹ BELLEMENT, André Pépin. o. c. p. 5.

⁶⁰ ROUX, Louis-Félix. o. c. p. 6.

⁶¹ *Horrible conspiration formée, pour porter Robespierre à la royauté.* o. c. p. 3.

⁶² Např. Albert Mathiez. Dle jeho názoru je původ fámy o proskripcích právě zde – v neúspěšné snaze Robespierra potrestat provinilé prokonsuly. MATHIEZ, Albert. Francouzská revoluce. o. c. p. 420.

V tomto dramatu proti sobě stojí dvě strany – „tyrani“, „triumvirové“⁶³ a „praví republikáni, řádní Montagnardi.“⁶⁴

První zmiňovaní jsou navrch napojení na zahraniční nepřátele,⁶⁵ aristokracii⁶⁶ a federalisty.⁶⁷ Jinými slovy mají za spojence ty nejhorší možné nepřátele republiky. Ovšem pokud zazní nějaká jména, pak jediné těch, kdo byli hned po Thermidoru popraveni. Spiknutí je tedy prezentováno jako zcela a úspěšně zlikvidované. „Národní spravedlnost triumfovala,“⁶⁸ konstatuje ve svém hlášení Barère, krize byla zvládnuta, žádné nebezpečí už nehrozí. Takováto interpretace umožňuje udělat za vším tlustou čáru, nepokračovat v dalším pronásledování, ani nezavádět podstatnější změny. Jak ale víme, události se nakonec vyvinuly jinak.

„Praví republikáni“ také většinou nejsou uváděni jmény, pokud ovšem ano, najdeme vedle sebe zmíněné bez sebemenšího rozlišování levé thermidoriány a ty, kdo je budou později pronásledovat. Dále je třeba si všimnout, že thermidoriáni jsou popisováni za použití jednoznačně montagnardského slovníku. Patří ke „slavné Hoře,“⁶⁹ jsou to praví jakobíni.⁷⁰ Tedy – nic ještě neodráží fakt, že Thermidor bude v konečném důsledku příčinou politického obratu vpravo. Naopak, ve své době byl prezentován jako návrat ke skutečné a autentické montagnardské politice. Přičemž slova „Hora“ a „jakobín“ si ještě nějaký čas uchovala své pozitivní konotace. To podporuje tezi, že Thermidor dle svých strůjčů původně neměl vůbec být tím, čím se nakonec stal – politický obrat nebyl záměr, ale důsledek toho, že se věci zkrátka thermidoriánům vymkly z rukou.⁷¹

2.3.2.2 Příběh odrážející boj thermidoriánské pravice a levice

Přesné datum vzniku této verze vyprávění vysledovat nelze, lze ale předpokládat, že se mohla objevit nejdříve koncem srpna 1794, kdy začala nejen pamfletová válka proti thermidoriánské levici, o níž si více povíme ve třetí části práce.

Základ k ní ovšem položil už Bertrand Barère ve svém hlášení z 10. thermidoru – ke své vlastní škodě, chce se dodat. Zde totiž interpretuje Robespierrovo spiknutí jako mimořádně

⁶³ ROUX, Louis-Félix. o. c. p. 4.

⁶⁴ BELLEMENT, André Pépin. o. c. p. 9.

⁶⁵ BARÈRE, Bertrand. Le 9 thermidor. o. c. p. 2.

⁶⁶ Ibid p. 4, ROUX, Louis-Félix. o. c. p. 7.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ BARÈRE, Bertrand. Le 10 thermidor. o. c. p. 1.

⁶⁹ BELLEMENT, André Pépin. o. c. p. 8.

⁷⁰ ROUX, Louis-Félix. o. c. p. 13.

⁷¹ Něco velmi podobného tvrdí Françoise Brunelová. Skutečnou změnu dle ní nepřináší Thermidor sám, ale spíše to, co následuje – zlom začíná uzavřením jakobínského klubu 22. brumairu roku III, pokračuje během frimairu procesem s Carrierem a návratem girondinů, kteří protestovali proti 2. červnu 1793. Dále zrušením Maxima 4. nivôsu roku III, Bílým terorem a zbavením Konventu zbylých 65 poslanců Hory v germinalu – prairialu roku III. „Nic z toho nebylo vepsáno v 9. thermidoru (...).“ BRUNEL, Françoise. o. c. p. 128.

široké – patřili k němu lidé „od Robespiera k nejposlednějšímu policejnímu agentovi, (...) od aristokrata k nejnevědomější uctívačce, od nejsmělejšího ctižádostivce k nejposlednějšímu vězni.“⁷² Z toho ovšem plyne logický závěr – pokud bylo spiklenců tolik, nemohli být všichni zlikvidováni během jediného dne, jak tvrdí první verze - která ovšem paradoxně vychází z téhož Barèra. Tedy – je nutno odhalit a zneškodnit i ty ostatní.

Jako zbývající robespierristé je záhy definována thermidoriánská levice. Interpretační schéma jde však ještě dál - Thermidor je popsán jako boj o moc dvou skupin líčených stejně negativně – robespierristů a levých thermidoriánů, jinak řečeno jedněch robespierristů s druhými.⁷³ „Existoval decemvirát, v jehož čele se nacházel nový Appius Claudius. (...) Vůdci tohoto decemvirátu, Robespierre, Collot d'Herbois, Barère, Couthon, Billaud-Varenne a Saint-Just se vždy dokonale shodli na tom, že si podrobí francouzský senát, celý národ.“⁷⁴

Robespierristé a leví thermidoriáni měli tedy shodné ambice. Roztržka mezi nimi je vysvětlována různě: nejčastěji jako boj o moc: „kdybych vám slíbil rozdělit se o moc, nyní bych vládl,“⁷⁵ říká jeden literární Robespierre. Dle Vilata ji způsobila nemožnost shodnout se, které poslance dají popravit.⁷⁶ Deschiens dochází k závěru mnohem pozoruhodnějšímu – Robespierre „chtěl učinit konec revolučnímu běsnění“⁷⁷ – jinak řečeno ukončit Teror. A to poté, co odstranil všechny politiky, kteří mu stáli v cestě. Co ho k tomu vedlo? „Byl agentem kontra-revoluce? Pomýšlel na to, že by se postavil do čela vlády, kterou by vnutil Francii?“⁷⁸ Autor neví. Jedno je však jisté – pokud někdo bojoval proti Teroru, nebyli to thermidoriáni - což se ovšem nesnaží tvrdit ani první interpretační schéma - naopak: „Strana, která zůstala vítěznou, chtěla pokračovat v režimu roku 1793 a ještě přidat k jeho hrůzám.“⁷⁹ Autor se ve svém textu všemožně snaží vyhnout případnému nařčení, že snad obhajuje Robespiera, to by bylo v danou dobu mimořádně nebezpečné, přesto je však jasně patrné, že neútočí na něj, ale právě na levé thermidoriány, mezi které z neznámých důvodů řadí i Talliena.

⁷² BARÈRE, Bertrand. Le 10 thermidor. o. c. p. 3.

⁷³ Za hlavní strůjce Thermidoru považují levé thermidoriány ovšem i mnozí historici. Např. Françoise Brunelová uvádí, že šlo o „revoluci levice“, hlavními aktéry byli členové Výboru pro obecnou bezpečnost. Co se týče vlastního thermidorského zasedání, proti Robespierrovi tehdy vystoupilo 35 poslanců, z toho 33 patřilo k Hoře, pouze 2 k Bažině. Z těchto poslanců Hory bude 15 patřit mezi „poslední Montagnardy“ roku III, 16 budou „Montagnardi – reakcionáři“, 2 se budou držet stranou. BRUNEL, Françoise. o. c. p. 112.

⁷⁴ VILATE, Joachim. *Causes secrètes de la révolution du 9 au 10 thermidor*. o. c. p. 45 – 46.

⁷⁵ *La tête à la queue ou la première lettre de Robespierre à ses continuateurs*. Paris: L'imprimerie Guffroy, rue Honoré, n. 35, cour des ci-devant Capucins, s. d. p. 3. Tento pamflet se ovšem v první řadě netýká Thermidoru samého, ale boje proti levým thermidoriánům. Datum vzniku není jasné, určitě byl ale sepsán přinejmenším po 3. říjnu 1794, možná dokonce až po 26. listopadu 1794.

⁷⁶ Ibid p. 50.

⁷⁷ DESCHIENS, François-Joseph. o. c. p. 1.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Ibid.

V podobném duchu interpretuje Thermidor i pozdější Courtoisovo hlášení. Jeho autor popisuje dvojí, vzájemně provázané a zároveň si konkurující spiknutí – to Robespierrovo, royalistické a levých thermidoriánů, krajně levicové, jehož cílem je zavést rovnost tím, že se ze všech stanou chudí sans-culotti.⁸⁰ Obojí je pak vnímáno jako stejně nebezpečné.

Závěr podobného příběhu je jasný – to, že dle autorů nakonec Thermidor vedl k výsledkům autory vnímaným pozitivně, neboli ke konci Teroru a revoluční vlády, nebyl záměr jeho strůjců, spíše důsledek samovolného spádu událostí: „Štěstí, že [Robespierre] padl! Štěstí také, že lvi, kteří ho chtěli porazit a kteří ho rozsápali, byli sami strženi revolucí, kterou potřebovali, aby se vyhnuli jeho úderům.“⁸¹

Účel podobného vyprávění se zdá být jednoznačný – snaha zdiskreditovat thermidoriánskou levici srovnáním s již dostatečně zdiskreditovaným Robespierrem. Díky užití Courtoisem – a především díky politickému vítězství thermidoriánské pravice – to byla nakonec právě tato verze, která se prosadila.

2.3.2.3 Příběh royalistický

Tato verze v mnohém odpovídá minulé, nicméně po faktografické stránce se více vzdaluje realitě, patrně v důsledku vyhocené snahy robespierristy očernit a skutečnosti, že autoři psali v emigraci a měli tudíž ztížený přístup k informacím. Thermidor je líčen jako boj mezi dvěma frakcemi revolucionářů, přičemž obě jsou popisovány jako stejně špatné. Pro royalisty jsou už z principu špatní všichni revolucionáři. Thermidor nepřinesl žádnou pozitivní změnu, ostatně, nevedl k obnovení monarchie.

Robespierre dle royalistů skutečně osnoval spiknutí, počátek tohoto spiknutí se ovšem kryje už s počátkem Revoluce. Přesněji řečeno – jako jedno velké spiknutí je prezentována Revoluce sama. Příčinou všeho zla jsou pak robespierristé: „jediná frakce, která, jak uvidíme, způsobila samotná všechna neštěstí naší vlasti (...)“⁸²

Tato jediná frakce se ovšem posléze rozdělila na frakce dvě. Kdo je tvořil a čím byl jejich spor motivován? V podání Montjoie: „Výbor pro veřejné blaho se rozdělil, následuje příkladu Konventu a celé Francie. Vládly tam tři jasně vyhraněné strany. Dvě z těchto stran vytvořily každá triumvirát.“⁸³ Přičemž první triumvirát se skládal z Robespierra, Couthona a Saint Justa, druhý tvořili leví thermidoriáni Barère, Collot d’Herbois a Billaud-Varenne. Třetí stranu

⁸⁰ COURTOIS, Edme-Bonaventure. o. c. p. 14 – 15.

⁸¹ DESCHIENS, François-Joseph. o. c. p. 8. Toto Deschiensovo tvrzení podporuje tezi raženou mnohými historiky, např. Albertem Mathiezem, že Maximilien Robespierre chtěl dát potrestat zneužíváním Teroru zkompromitované poslance – a že právě tito tvořili jádro thermidoriánů.

⁸² MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 6.

⁸³ Ibid p. 184.

autor nijak nepopisuje. Jinými slovy, Montjoie se shoduje s líčením pravicových thermidoriánů a interpretuje převrat jako boj o moc mezi robespierristy a thermidoriánskou levicí, přičemž „obě [strany] ovládaly Konvent, (...) a svrchovaně pohrdaly lidem.“ Ale robespierristé byli přeci jen o něco horší: „bylo tam ještě víc nestoudnosti a zuřivosti.“⁸⁴

I abbé Proyart nenechává ani na jedné ze stran nit suchou, nicméně spor mezi robespierristy a levými thermidoriány nereflektuje. Jako hlavní autory převratu uvádí Bourdona de l’Oise a Talliena, přičemž motivací jim byl strach o vlastní život: „Stejné sobectví, které je až dosud činilo nečinnými, co se týče neštěstí druhých, je probouzí v důsledku nebezpečí, které je pronásleduje, a i ti nejzbabělejší dokážou najít zbytek energie, aby se zachránili.“⁸⁵

Nicméně pro oba autory je Revoluce odsouzeníhodná od svého počátku až do konce – Thermidor v tomto směru nepřináší zásadní změnu. „Co záleží na tom, že tento zuřivý tvor byl prohlášen za tyrana a zavražděn svými vlastními lidmi, když jeho lidé, neméně zuřiví a ještě smělejší po jeho pádu, postupují od úspěchu k úspěchu následujícíce plán všeobecné anarchie?“⁸⁶ Jinak řečeno – není většího rozdílu mezi robespierristy a thermidoriány, ostatně bývalými robespierristy, stejně jako mezi Francií před a po Thermidoru.

2.3.3 Průběh událostí dnů 8., 9. a 10. Thermidoru

Nyní se podíváme, jak jsou podle tří výše nastíněných schémat vykládány vlastní osudové thermidorské dny.

2.3.3.1 Příběh jednotných thermidoriánů

I líčení vlastních událostí stojí v této verzi na schématu otáčejícím role útočníka a oběti. Robespierre měl podle slov Collota d’Herbois vyslovených už 9. thermidoru v Konventu původně v úmyslu zaútočit 10. thermidoru na chystaný svátek přenesení Bary a Vialy, dvou dosud nedospělých chlapců padlých v boji za republiku, do Pantheonu.⁸⁷ Slavnost se měla zvrhnout v masakr, při němž měl být pobit Konvent a vlastenci.⁸⁸ Nicméně nakonec „ve své neopatrnosti a šílenství odhalil veškerou zločinnost svého spiknutí“⁸⁹ už 8. thermidoru, a to ve svém slavném posledním projevu, který měl dle Collotova komentáře zažehnout občanskou válku.⁹⁰

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 283.

⁸⁶ Ibid p. 2.

⁸⁷ *Horrible conspiration formée, pour porter Robespierre à la royauté.* o. c. p. 3.

⁸⁸ DUPERRON, L. o. c. p. 34.

⁸⁹ LECOINTRE, Laurent. o. c. p. 3.

⁹⁰ *Horrible conspiration formée, pour porter Robespierre à la royauté.* o. c. p. 3.

Následující povstání Komuny je líčeno jako další důkaz dlouho utajovaného komplotu, jehož utajování konečně přestalo. Robespierristé „se sešli, aby konspirovali otevřeně.“⁹¹

Jak se ale vypořádat s faktem, že se za tyto konspirátory postavila zhruba polovina pařížských sekcí? Prvním krokem autorů bylo obvykle počet Robespierrovi věrných Pařížanů bagatelizovat: Billaud-Varenne osudného 9. thermidoru v Konventu prohlásil: „Lid je klidný, lne pouze ke Konventu a ke svobodě.“⁹² Právě věrnost Konventu byla zdůrazňována – prý když Henriot projížděl Paříží a svolával občany na obranu Komuny, nějací „nevědomí/hlupáci“ by se snad dali svést a následovali ho – kdyby nezvolal: „(...) na Konvent!“⁹³ To lidu odhalilo, že je ve skutečnosti zrádce.

Druhým krokem pak bylo vyloučení těch, kdo volání Komuny přesto vyslyšeli, ze společenství řádných občanů. Jednalo se pouze o „několik pomýlených či zkažených mužů“,⁹⁴ zatímco „Pařížané“ se přidali ke Konventu - tj. jako by se ke Konventu přidala drtivá většina, všichni *skuteční* Pařížané.

I ti „pomýlení a zkažení“ však nakonec Robespierra nechtěli dále podporovat a Komunu opustili, což vysvětluje skutečnost, proč v okamžik dobytí radnici nikdo nechránil.⁹⁵ Ono v historiografii tolikrát probírané „thermidorské zběhnutí“ má ovšem i jiné vysvětlení. Lze ho najít v jedné pozoruhodně neutrálním tónem psané brožurce vzniklé pravděpodobně bezprostředně po událostech. „Kanonýři dostali příkaz opustit náměstí (...) od revolučních výborů svých sekcí.“⁹⁶ Z toho není jasné, kdo a proč onen příkaz doopravdy vydal, teorii o zběhnutí to ovšem vyvrací.

Co se zatím dělo na radnici? Robespierristé vytvořili paralelní mocenské centrum, což je interpretováno jako důkaz jejich diktátorských aspirací. „Saint Just byl jmenován do čela výkonného výboru, Lebas byl výkonná moc, oba Robespierrové a Couthon byli rada, Dumas se staral o ustavení kontrarevolučního tribunálu.“⁹⁷

Ovšem jejich snaha neměla šanci na úspěch – jednak pro nedostatečnou podporu lidu, jednak pro jejich vlastní neschopnost. „(...) snahy několika pidimužiků proti svobodě mohou být pouze směšné.“⁹⁸

Následuje obvykle popis dobývání radnice – spolu s patrně nejzáhadnějším momentem celého příběhu – šlo v případě Robespierrovy rozdrcené čelisti o neúspěšnou sebevraždu – či

⁹¹ BARÈRE, Bertrand. Le 10 thermidor. o. c. p. 5.

⁹² *Horrible conspiration formée, pour porter Robespierre à la royauté.* o. c. p. 5.

⁹³ BELLEMENT, André Pépin. o. c. p. 12.

⁹⁴ ROUX, Louis-Félix. o. c. p. 11.

⁹⁵ BARÈRE, Bertrand. Le 10 thermidor. o. c. p. 4.

⁹⁶ *Faits recueillis aux derniers instants de Robespierre et de sa faction, du 9 au 10 thermidor.* o. c. p. 2.

⁹⁷ BARÈRE, Bertrand. Le 10 thermidor. o. c. p. 3.

⁹⁸ *Ibid* p. 4.

o pokus o vraždu? Zdá se ovšem, že na zodpovězení této otázky neměli politický profil autorů ani zvolené výkladové schéma zásadnější vliv, proto si ji pojednáme odděleně.

Příběh se uzavírá líčením zraněného Robespiera, který čelí prvním obviněním z royalismu - více o tom v kapitole Fáma Robespierre-král - a konečně popravou jeho a jeho druhů. Přičemž je zdůrazněno, že lid tuto popravu přivítal s halasným nadšením.⁹⁹

Sečteno a podtrženo, máme tu co do činění s vyprávěním líčícím jednotný Konvent a lid společně bojující proti robespierristickým spiklencům, jejichž vlastní význam je marginalizován. Přičemž spiknutí bylo úspěšně a definitivně zlikvidováno – je pouhou epizodou, která nemá mít žádné další hlubší důsledky.¹⁰⁰

2.3.3.2 Příběh odrážející boj thermidoriánské pravice a levice

V této verzi je Robespierův projev z 8. thermidoru rovněž výzvou k boji, ovšem k boji proti levým thermidoriánům. V některých případech ale také proti Teroru. Thermidoriánskou levici, konkrétně Collota, Billauda a Thuriota, přirozeně vyděsil, „protože byli označeni za původce systému, proti kterému autor bojoval.“¹⁰¹ Robespierre je navíc chtěl potrestat. Když 8. thermidoru vycházel z Konventu, řekl prý svým přátelům: „Je třeba zítra otevřít vězení, aby se skoncovalo se lvy bažícími po lidském mase, a vydat je pomstě veřejnosti.“¹⁰² Levé thermidoriány rovněž vyděsilo údajné Robespierovo přiznání k royalistickým aspiracím. Na něj autor usuzuje z toho, že Robespierre ve svém posledním projevu prohlásil, že „by se dohodl s králi.“¹⁰³ Jenže skutečný výrok zněl: „(...) kdybych jím byl [tyranem], (...) dohodl bych se s nimi [s králi]“ - což poněkud mění situaci.¹⁰⁴

Interpretace tedy stojí na boji Robespiera, někdy popsaného jako umírněného, na straně jedné a levých thermidoriánů-teroristů na straně druhé. K reakci lidu podle této verze jsem však v pramenech nic neobjevila.

⁹⁹ ROUX, Louis-Félix. o. c. p. 13. Jak to však bylo s reakcí lidu doopravdy? Jásal skutečně, ale toto jásání bylo možné uslyšet „pouze ve čtvrtích ve středu města obývaných zajištěnou buržoazií“ (WALTER, Gérard. o. c. p. 487). Ve čtvrtích lidových byla situace jiná. Robespieristický režim totiž vyžadoval od každého občana aktivní participaci, jinak řečeno – všichni byli do určité míry kompromitováni a obávali se pronásledování. Nicméně 11. thermidoru Barras konstatoval, že „Paříž je klidná“ (ibid p. 488) – nic neukazovalo na to, že by se lid chtěl v reakci na Thermidor vzbouřit. Onen „klid v Paříži“ zajistil mimo jiné Lindet, který vydal prohlášení k pařížským dělníkům – a hlavně zrušil maximální mzdy vyhlášené 5. thermidoru, které zavadaly příčinu k všeobecné nespokojenosti námezdně pracujících.

¹⁰⁰ Např. Charles Duval považuje v článku otištěném v Journal des hommes libres de tous les pays z 4. fructidoru roku II thermidorský převrat pouze za jeden z mnoha revolučních převratů. BIARD, Michel: *La double mort de Robespierre*, in: BIARD, Michel, BOURDIN, Philippe. o. c. p. 195.

¹⁰¹ DESCHIENS, François-Joseph. o. c. p. 5.

¹⁰² Ibid p. 6.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ ROBESPIERRE, Maximilien. *Discours prononcé dans la séance du 8 thermidor an II*. Dostupné on-line ke stažení: (<http://laliberteoulamort.jimdo.com/a-t%C3%A9%C3%A9charger/>), shlédnuto 13. prosince 2014.

Výsledek ovšem záměrům neodpovídá: během Thermidoru „Národní konvent znovu získá svobodu; oni [leví thermidoriáni] se řítí do propasti, když se obě strany chtěly vzájemně zničit pouze pomalu a bez otřesů, aby ve svém triumfu zachovaly tyranii nad Francií.“¹⁰⁵ Neboli cílem levých thermidoriánů nebylo ukončit Teror ani diktaturu, naopak, chtěli toto vše zachovat, jen chtěli zničit Robespiera a jeho druhy.

2.3.3.3 Příběh royalistický

Z pohledu royalistů byl celý Thermidor pouze bojem „dvou žárlivých frakcí“¹⁰⁶ – netvrdí rozhodně, že by jedna byla lepší než druhá. Thermidoriáni byli ke svržení Robespiera motivováni pouze vlastním strachem o život. „Výbor pro veřejné blaho dal zatknout jednoho porotce revolučního tribunálu, mezi jeho papíry našli seznam proskribovaných vyhotovený Robespierrem.“¹⁰⁷ Autor tohoto porotce nejmenuje, ale zdá se, že jde o Joachima Vilata, který na podobnou historku naráží ve své apologetické trilogii. Na seznamu byli Billaud, Collot, Tallien, Fréron, Bourdon de l’Oise, Garnier de l’Aube, Cambon a další. Proskribovaní se lekli a rozhodli se Robespiera svrhnout.

Následuje standardní líčení událostí, ovšem vzhledem k tomu, že autoři psali v emigraci, je bohatší na nepřesnosti a omyly.¹⁰⁸

Povstání Komuny pak ztroskotá na nedostatečné podpoře lidu. Ten je v podání Montjoie jednoduše věrný Konventu: Robespierre „nemohl dokázat vzbouřit lid. (...) Když se kanonýři, které [Komuna] rozestavila na Pelletierově nábřeží, dozvěděli od těchto dvou poslanců [vyslanců Konventem], že všichni její členové jsou postaveni mimo zákon, otočili proti ní svá děla.“¹⁰⁹ Lid tedy od robespierristů odpadl, ocitli se na radnici zcela nechráněni.

Proyart, který má o pařížském lidu to nejhorší mínění, rozvádí motivaci jeho odpadnutí: „(...) pařížský lid, který je nejkrutější ze všech pouze proto, že je nejzbabělejší, chladnokrevně pozoroval, jaký obrat věc vezme, aby se rozhodl. (...) Jeho jedinou starostí bylo rozlišit ve tmě silnější stranu, která je vždy tou jeho.“¹¹⁰ Tedy – lid se nepřiklonil ke Konventu proto, že by jeho věc byla spravedlivější, ale zkrátka proto, že se domníval, že Konvent zvítězí.

¹⁰⁵ VILATE, Joachim. *Les mystères de la mère de Dieu dévoilés: troisième volume des Causes secrètes de la Révolution du 9 au 10 thermidor*. o. c. p. 89.

¹⁰⁶ PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 300.

¹⁰⁷ MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 187.

¹⁰⁸ Např. Proyart tvrdí, že „oba Robespierrové, Couthon, Saint Just a Lebas“ (p. 300) byli postaveni mimo zákon už během jednání, kde byli přítomni, hned potom, co Tallien začal mávat dýkou.

¹⁰⁹ MONTJOIE, Galart de. o. c. p. p. 202 – 203.

¹¹⁰ PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p.: p. 302 – 303.

Tento lid pak nadšeně aplauduje popravě Robespiera a jeho druhů. „Jásot byl mezi dobrými občany všeobecný.“¹¹¹ Jinak řečeno, kdo nejásal, nemůže být považován za dobrého občana.¹¹² „Každý v nich [v robespierristech] viděl svého nepřítele.“¹¹³

Stejně jako jsou ti, kdo nejásali, vyloučení ze společenství dobrých občanů, jsou robespierristé sami vyloučení ze společenství občanů vůbec. A to už jen tím, jak vypadali. Vzhledem ke svým zraněním se podobali banditům chyceným někde v lese – a právě za něco na způsob banditů měli být považováni. Zdůrazněna je především nestvůrnost a ošklivost samotného Robespiera, který jako by se už ani nepodobal člověku: když mu kat serval obvaz, z jeho hlavy se stala „nestvůrná věc“. Když ji pak ukázal lidu, „představovala ten nejstrašlivější obraz, jaký lze namalovat.“¹¹⁴ Robespierova tolikrát zdůrazňovaná nelidskost je zde podtržena i vizuálně.

Robespierova smrt je tedy i v tomto příběhu prezentována jednoznačně kladně, skutečné zlepšení však Thermidor nepřinesl – v očích royalistů Francie zůstala Francií revoluční.

2.3.4 Případ Robespierovy – sebevraždy?

Chceme-li popsat obraz Robespiera, musíme nutně věnovat pozornost i obrazu jeho smrti. Nutno hned na počátku konstatovat, že současníci byli v tomto směru stejně rozdělení jako dnešní historici – a to bez ohledu na politické přesvědčení.¹¹⁵ Vyprávění totiž stojí na jediném

¹¹¹ MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 206.

¹¹² „Špatní“ občané, kteří nejásali, ovšem existovali – a bylo by na místě jim věnovat alespoň krátkou poznámku. Byli jimi například ti, kdo poté, co se dozvěděli o popravě Robespiera a jeho druhů, spáchali sebevraždu – jmenujme manželku Robespierova bytného Madame Duployovou, jakkoli v jejím případě se někteří autoři domnívají, že mohlo jít i o vraždu – např. Jules Michelet – čerpáno z GUILLEMIN, Henri. o. c. p. 343 a rytce Mauclaira, kterému se to povedlo ovšem až na třetí pokus. Jeho poslední slova zněla: „Svoboda je ztracena. Umírám pro ni.“ WALTER, Gérard. o. c. p. 492.

Nejásali ani autoři písniček oplakávajících Robespiera a jeho druhy, které se v Paříži objevily krátce po Thermidoru. Ve stejné době jako písničky naopak oslavující Thermidor. Ti, kdo zpívali druhé jmenované, bývali ovšem někdy zbiti dalšími nejásajícími „špatnými“ občany.

18. fructidoru (4. září) se v divadle de la Cité-Variétés hrálo veršované drama s názvem La nuit du 9 au 10 thermidor ou La chute du Tyran. Druhého dne dostal herec Laroche anonymní dopis s následujícím textem: „Pomlouvají vlastence, zaslepují lid ohledně jeho skutečných zájmů (...).“ WALTER, Gérard. o. c. p. 731. Celá věc se vyšetřovala, ale autor dopisu nebyl nikdy nalezen.

¹¹³ Ibid p. 207.

¹¹⁴ Ibid p. 210.

¹¹⁵ Zde je vhodná krátká historiografická poznámka. Verzi sebevražda ve svých dílech shodně uvádějí autoři tak rozdílní jako Albert Mathiez (MATHIEZ, Albert. Francouzská revoluce. o. c. p. 435) a François Furet (FURET, François. o. c. p. 210), obvykle však bez další argumentace. Naopak rázně ji odmítají Ralph Korngold (KORNGOLD, Ralph. o. c. p. 342) a Henri Guillemin, oba s poukazem na povahu Robespierových zranění, o které jsme informováni díky zprávě chirurgů, kteří ho ošetřovali. Kulka totiž byla „vystřelena seshora dolů, skrze levou tvář, zasáhla a roztříštila levou dolní čelist.“ GUILLEMIN, Henri. o. c. p. 342. Lze si jen stěží představit, že by se někdo pokusil zabít se právě takto. Guillemin navíc ve své knize rozvádí otázku Robespierova silného náboženského přesvědčení, které by sebevraždě bylo na překážku. Gérard Walter pak uvádí další argumenty: proč by se Robespierre zastřelil ve chvíli, kdy do sálu Komuny pronikl všeho všudy devatenáctiletý četník Merda? Z toho nemohl usoudit, že bitva je prohraná, nevěděl, že jeho lidé opustili náměstí. A jednoho mladého chlapce by se sotva lekl. WALTER, Gérard. o. c. p. 478.

očitým svědkovi – četníku Merdovi, který dle svého vlastního tvrzení na Robespiera vystřelil. Všichni ostatní, kdo byli události přítomni, byli ještě téhož dne popraveni.

Patrně nejneutrálnější pramen, který mám k dispozici, líčí celou záležitost s maximální opatrností: „Proniknou dovnitř do radnice, najdou Robespiera v sále sousedícím se zasedací místností, je natažený na zemi, zraněný výstřelem, který pronikl jeho čelisti“¹¹⁶ – tedy autor se nevyjadřuje k tomu, jestli byl Robespierre postřelen nebo se postřelil sám. Zato ovšem vysvětluje původ zranění Georgese Couthona: v jeho případě o pokusu o vraždu hovoří: „Mezitím jeden četník našel Couthona a střílel ho do těla.“¹¹⁷

Léonard Bourdon bezprostředně po dobytí radnice v Konventu prohlásil, že četník jím uvedený jako Meyda (ve skutečnosti se jmenoval Merda, což ovšem není zrovna jméno vhodné pro hrdinu) „jím [Robespierrovi a Couthonovi] prostřelil hlavu,“¹¹⁸ přičemž zdůraznil, že to udělal ve chvíli, kdy se chystali spáchat sebevraždu. Jinými slovy, tato verze osciluje kdesi mezi hypotézou „vražda“ a hypotézou „sebevražda“.

Nicméně téhož dne tvrdil Bertrand Barère v Konventu něco jiného: „Robespierre starší se zranil.“¹¹⁹ Jaké motivy ho mohly k podobnému tvrzení vést? To pochopíme, když se podíváme na pokračování textu. Barère popisuje jednání ostatních robespierristů - Lebas a Augustin Robespierre také spáchali sebevraždu, přičemž v druhém případě byla neúspěšná, Dumas se schoval, Henriot utekl, Couthon se zranil při pádu. To je pro autora důkaz jejich slabosti a neschopnosti. Svým způsobem interpretace se vědomě snaží oběti ještě více degradovat. „Copak ze strany takovýchto mužů je třeba se bát kontrarevoluce?“¹²⁰ V tomto světle je nutné vnímat i vyprávění o Robespierrově sebevraždě – nevzniklo jen proto, aby z dřívějšího hrdiny učinilo zbabělce?

Zde můžeme připomenout práci Daniely Tinkové zabývající se fenoménem revolučních sebevražd, které ovšem zkoumala především na příkladě girondinů, nikoli robespierristů. Autorka došla k závěru, že za Revoluce se vnímání sebevraždy změnilo – to, co bylo v křesťanském pojetí smrtelným hříchem, se zde v návaznosti na antickou tradici stalo projevem statečnosti a občanské ctnosti, tedy pokud šlo o sebevraždu politicky motivovanou. V některých případech ovšem mohla být sebevražda označena i za projev zbabělosti či snahy vyhnout se zaslouženému trestu – což byl případ té údajné Robespierrovy.¹²¹

¹¹⁶ *Faits recueillis aux derniers instants de Robespierre et de sa faction, du 9 au 10 thermidor.* o. c. p. 2.

¹¹⁷ *Ibid.*

¹¹⁸ *Horrible conspiration formée, pour porter Robespierre à la royauté.* o. c. p. 7.

¹¹⁹ BARÈRE, Bertrand. Le 10 thermidor. o. c. p. 4.

¹²⁰ *Ibid.* p. 5.

¹²¹ TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílénství v čase odkouzlování světa.* Praha: Argo, 2004. p. 259 – 267.

Jako sebevraha líčí Robespiera i jeho raný životopisec Duperron, ovšem bez jakékoli snahy jeho čin hodnotit.¹²² Jeden pamflet z konce září 1794, který se ovšem jinak Thermidoru netýká, pak prezentuje verzi sebevraždy jako všeobecně přijímanou: „Každý ví, že si vpálil ránu z pistole.“¹²³

Royalista Proyart se také přiklání k sebevraždě, interpretuje ji ale ne jako gesto zbabělce, nýbrž hrdého buřiče: „V okamžik, kdy se dostaví dva četníci, jim se zuřivým úsměvem řekne: *žil jsem svobodný a stejně i zemřu*. Když to dořekne, střílí se pistolí do úst.“¹²⁴ Ovšem pro autora, katolického kněze, mohlo být vyprávění o sebevraždě jen dalším způsobem, jak Robespiera vykreslit jako kacíře a neznaboha – o což se ze všech sil snažil v celé knize.

Jiný royalista Montjoie zase pléduje pro vraždu – přejímá však vykreslení Robespiera a jeho druhů jako zbabělců. „Chtěli raději zahynout rukou kata než riskovat ráznou obranu.“ Co se Robespiera samého týče: „Jeden četník na něj vystřelil dvě rány z pistole, které ho trefily do hlavy,“ přičemž ho našel „schouleného u stěny, bledého a třesoucího se.“¹²⁵ Robespierrova údajná zbabělost je zde dohnaná do extrému – dotyčný už není schopen vůbec ničeho, ani se bránit, ani se zabít.

Překvapivě ovšem existuje ještě třetí verze událostí – Robespierre postřelený četníkem – v sebeobraně! „Robespierre a Couthon měly hlavy rozbité statečným četníkem, na kterého se vrhli s noži.“¹²⁶ Násilí je tedy v podání tohoto autora záležitostí pouze robespierristů, nikoli Konventu.

Shrňme si tedy poznatky – v okamžik těsně po Thermidoru existovaly o tom, jak Robespierre přišel ke svému zranění, nejméně tři verze. Později převládla verze o sebevraždě, verze s vraždou ovšem nikdy doopravdy nezmizela, spíše zůstala v pozadí. Úspěch prvního výkladu pak vůbec nemusí být důkazem jeho pravdivosti, jako mnohem logičtější se jeví konstatování, že sebevražda byla zkrátka lépe propagandisticky využitelná – z Konventu snímala zodpovědnost za spáchané násilí a z Robespiera dělala zbabělce. To autorku vede ke spekulaci, že podobný příběh mohl být zkrátka účelově vymyšlen, pro to však nemá žádné důkazy – a pochybuje, že vůbec nějaké existují.

¹²² DUPERRON, L. o. c. p. 19.

¹²³ *Testament de I. M. Robespierre trouvé à la maison commune*. Paris: L'imprimerie du Journal du soir, s. d. p. 3.

¹²⁴ PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 306.

¹²⁵ MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 204.

¹²⁶ ROUX, Louis-Félix. o. c. p. 12.

3. Obraz osobnosti Maximiliena Robespiera

3.1 Čtyři podoby obrazu Maximiliena Robespiera

Nyní se konečně dostáváme k vlastnímu vykreslení obrazu Maximiliena Robespiera. Ten má čtyři hlavní složky: Robespierre-diktátor, Robespierre-král, Robespierre-hnací motor Teroru a Robespierre-osoba psychicky a mravně narušená.

Tyto složky však historiografie dosud pozorovala pod odlišnými úhly. Zatímco pojem „fáma Robespierre-král“ je dnes už jakýsi terminus technicus, jemuž byla věnovaná samostatná studie,¹²⁷ běžně ho užívají různí autoři a dokonce má své vlastní heslo v Martinově Slovníku kontrarevoluce,¹²⁸ označení „fáma Robespierre-diktátor“ apod. v žádné odborné knize nenajdeme. Důvod je prostý – zatímco absurdita obvinění Robespiera z královských ambicí je natolik do očí bijící, že se žádný autor neodváží popřít jeho úplnou smyšlenost, v ostatních třech případech věci tak jednoznačné nejsou. Část historiků se domnívá, že thermidoriánská označení Robespiera jako diktátora, hnacího motoru Teroru a šílence mají reálný základ. Dosažení konsensu se ale zdá být nemožné – autorka se totiž nemůže zbavit nepříjemného dojmu, že stanovisko, které daný autor nakonec zaujme, nezávisí ani tak na pramenech, s nimiž pracuje, či na užitých metodologických postupech – jako spíše na jeho sympatiích či antipatiích vůči Robespierrovi a na jeho osobním politickém přesvědčení. Bohužel si musíme přiznat, že pokud jde o Francouzskou revoluci, vášně ještě zdaleka nevychladly.

Autorka se však i přes výše nastíněné rozhodla pracovat se všemi čtyřmi složkami obrazu stejným způsobem. Doufá, že se jí podaří ukázat, že se jedná o různé prvky jedné konkrétně zaměřené kampaně. Jejich pravdivost či nepravdivost zkoumat nebude, především proto, že strůjcům studované kampaně na ní ani v nejmenším nezáleželo – vršili vedle sebe zjevné lži spolu s obviněními, pod která by se dnes někteří historici podepsali. Důležité nebylo pravdivě informovat občany, ale rozšířit politicky využitelnou verzi příběhu.

Dále se pak domnívá, že zmíněná obvinění už dostatečně přesvědčivě vyvrátili jiní, zkušenější autoři – a koho nepřesvědčili oni, nepřesvědčí ani ona.¹²⁹

¹²⁷ BACZKO, Bronislaw. o. c. p. 104-122.

¹²⁸ MARTIN, Jean-Clément, *Dictionnaire de la contre-révolution: XVIIIe-XXe siècle*. Paris: Perrin, 2011, p. 459.

¹²⁹ Z čehož také plyne, že autorka se svým názorem řadí na stranu následovníků Alberta Mathieze sdružených kolem časopisu *Annales historiques de la Révolution française*, nikoli na stranu furetvců – a tvrdí, že Robespierre nikdy neměl moc, již by bylo možno označit za diktátorskou, nebyl hnacím motorem Teroru a co se psychického zdraví a morálky týče, byl zcela normální. Nemá ovšem dostatek prostoru, aby své názory řádně vyargumentovala – na to by bylo potřeba napsat další bakalářskou práci. Uvede zde tedy alespoň odkazy na práce, kde lze příslušné argumenty nalézt. K obvinění Robespiera z diktatury lze konzultovat např.: MAZEAU, Guillaume: *Robespierre dictateur?* in: BIARD, Michel, BOURDIN, Philippe. o. c. p. 177 – 191 či KORN-GOLD, Ralph. o. c. p. 219 – 222. Robespierrovu úlohu za Teroru popsal podrobně Albert Mathiez ve studii

3.2 Prameny k obrazu Maximiliena Robespierra

První náčrty obrazu Maximiliena Robespierra nacházíme už v textech o thermidorském převratu (viz kapitola 2). Často ovšem vycházejí z fám šířených již dříve, o čemž bude podrobněji řeč dále.

Později se místo nich objevují pamflety zabývající se konkrétními aspekty Robespierrova obrazu. Na fám Robespierre-král se soustředí např. text poslance Merlina de Thionville *Capet et Robespierre*,¹³⁰ tutéž fám pro změnu zesměšňuje royalistický pamflet *Robespierre chez les orphelins*.¹³¹ Robespierrovu duševní nenormálnost se zase snaží důkladně popsat *Portrait de Robespierre*.¹³²

Pozoruhodnou výjimku tvoří dva texty vzniklé pravděpodobně během srpna 1794, *Dialogue entre Marat et Robespierre*¹³³ a *Robespierre aux enfers*.¹³⁴ Zde je totiž očerňování Robespierra pouhou zástěrkou, která má skrýt výrazně levicový program hlásaný autorem.

Počínaje koncem srpna se pak mění politické klima – a kampaň se stáčí proti levým thermidoriánům a brzy i proti jakobínům obecně. Tím je výrazně poznamenán text z října 1794 *Nouvelles observations sur le caractère, la politique et la conduite de Robespierre, le dernier tyran*,¹³⁵ o něco méně pak *La Vérité, ou J.-J. Rousseau montrant à Robespierre le livre des destins* z téže doby.¹³⁶

Robespierre terroriste in: MATHIEZ, Albert. *Études sur Robespierre (1758-1794)*. o. c. p., do širšího kontextu úlohy Teroru v Revoluci samé ji zasadil např. Jean-Clément Martin - MARTIN, Jean-Clément. *La Révolution Française*. Collection "Idées Reçues". Paris: Le Cavalier Bleu, 2007, p. 83 – 86. Ohledně otázky Robespierrova duševního zdraví a morálky je možno se informovat ve kterékoli jeho biografii uvedené v seznamu literatury.

¹³⁰ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Capet et Robespierre*. Paris: rue de la Loi, n. 1252. s. d. Postaveno na komparaci Robespierra a Ludvíka XVI.

¹³¹ *Robespierre chez les orphelins, ou Histoire secrète des derniers jours de Robespierre*. Londre: 1794. Blíže text datován není, dle jeho obsahu se ale zdá, že vznikl krátce po Thermidoru.

¹³² MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Merlin de Thionville, représentant du peuple, à ses collègues, portrait de Robespierre*. Paris: rue de la Loi, n. 1252, s. d. Skutečným autorem je však podle G. Waltera Roederer, bývalý poslanec Ústavodárného shromáždění, který se za Teroru skrýval a jméno poslance Merlina užil pouze jako krytí. Tuto tezi by podporovala i propastná rozdílnost stylu mezi oběma pamflety Merlinovi připsanými. WALTER, Gérard. o. c. p. 617. Tentýž autor pak text datuje k počátku roku III, tj. ke konci září 1794. WALTER, Gérard. o. c. p. 751.

¹³³ *Dialogue entre Marat et Robespierre*, Paris: l'imprimerie du Journal populaire, chez Debarle, libraire, quai de Augustins, n. 17, l'an II. K dispozici máme druhé vydání, přičemž mezi vydáním prvním a druhým došlo ke zrušení náhrady ve výši 40 sous, kterou dali jakobíni vyplácet chudým dělníkům za účast na schůzích sekcí. Z toho plyne, že první vydání vzniklo před 21. srpnem 1794, druhé po něm.

¹³⁴ *Robespierre aux enfers, pour faire suite au Dialogue entre Marat et Robespierre*. Paris : chez Poignée et Volland, imprimeurs, rue des Noyers, n. 34, l'an II. Autor využívá thermidoriánskou propagandu jako zástěrku, aby mohl bezpečněji uveřejnit své názory a reagovat na téma velmi aktuální, tj. na omezení zasedání sekcí na jednu na dekádu. Netroufá si však kritizovat přímo thermidoriány, proto tak činí přenosem problému do doby, kdy byl u moci Robespierre a jejíž očerňování je politicky velmi žádoucí.

¹³⁵ LESENSCOMMUN, Le sans-culotte. *Nouvelles observations sur le caractère, la politique et la conduite de Robespierre, le dernier tyran, adressées au peuple français... avec un avis donné aux terroristes Jacobins*. Paris: L'imprimerie de l'Orateur des Faubourgs Saint Antoine et Saint Marceau, le 20 vendémiaire de l'an III. Autor ke svému pseudonymu dodává, že je osobou „přebývajícím na předměstích Saint-Antoine a Saint-Marceau, ve všech ulicích, ve všech číslech a ve všech poschodích“ (ibid p. 1) – snaží se tedy stylizovat se do role hlasu

Důležitým pramenem jsou rovněž Robespierrovy rané biografie vzniklé ještě za doby thermidoriánského Konventu a také Courtoisovo hlášení, o kterém už byla řeč v kapitole 2.2 Prameny k obrazu Thermidoru.

3.3 Robespierre-diktátor

Obraz Robespierra-diktátora bude v této práci pojednán důsledně odděleně od obrazu Robespierra-krále, jakkoli ne všichni autoři to vždy považovali za nutné.¹³⁷ A to ze dvou důvodů – jednak obvinít Robespierra z usilování o úplné ovládnutí republiky zdaleka vždy neznamenal zároveň ho obvinít z královských ambicí – a pak, fáma Robespierre-diktátor je podstatně staršího data. Podle všeho ji vytvořili už royalističtí novináři za časů Ústavodárného shromáždění a převzali girondini v září 1792.¹³⁸ Jejich obvinění pak byla po Thermidoru zrecyklována dalšími autory¹³⁹ a využita na podporu tvrzení, že Neúplatný usiloval o diktaturu už od samého počátku své politické kariéry.¹⁴⁰

3.3.1 Synonyma diktátora

Než se pustíme dál, není na škodu se zastavit u pojmů, jimiž byly Robespierrovy diktátorské ambice popisovány. Samotné z antiky pocházející slovo „diktátor“ se objevuje záhy po Thermidoru.¹⁴¹ Spolu s ním přichází na scénu pojem „tyran“.¹⁴² Ten má ovšem ještě negativnější konotace – v revolučních textech se často užívá k označení krále obecně – či Ludvíka XVI. konkrétně. Čehož ostatně využil Merlin de Thionville, když o Robespierrovi mluvil jako o „tyranovi z roku II“, analogicky k Ludvíkovi XVI., „tyranovi z roku 1789.“¹⁴³ Přesto však nelze každé označení Robespierra za „tyrana“ automaticky považovat za ekvivalent obvinění z královských ambicí.

lidu z pařížských předměstí. Není zbytečné poznamenat, že majitel tiskárny L'imprimerie de l'Orateur des Faubourgs Saint Antoine et Saint Marceau, kde byl text vytištěn, se toho času nacházel ve vězení. Je možné, že zmíněný pamflet představoval pokus vylepšit si u thermidoriánů reputaci a pomoci si na svobodu tím, že se postaví proti Robespierrovi a thermidoriánské levici.

¹³⁶ PTIVAR. *La Vérité, ou J.-J. Rousseau montrant à Robespierre le livre des destins*. s. d. Vzniklo pravděpodobně v souvislosti s pantheonizací Rousseaua 11. října 1794, stejně jako předchozí text.

¹³⁷ Např. Bronislaw Baczko zahrnuje do své studie o fámě Robespierre-král i taková obvinění, která nehovoří přímo o královských ambicích, ale pouze o různých formách diktatury. BACZKO, Bronislaw. o. c. p. 104-122.

¹³⁸ BELISSA, Marc, BOSC, Yannick. o. c. p. 105, 408.

¹³⁹ Např.: MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 86, 93. Zde autor dokonce přímo cituje poslance Girondy a jejich výroky z Konventu.

¹⁴⁰ Ibid p. 84, také např. DESCHIENS, François-Joseph. o. c. p. 2.

¹⁴¹ A to nazítí po Robespierrově popravě - LECOINTRE, Laurent. o. c. p. 9, 16. Dále také např. v pamfletu proti levým thermidoriánům *Renvoyez-moi ma queue, ou Lettre de Robespierre à la Convention nationale*. Le fructidor de l'an II (11. září 1794). Zde se hovoří o „Robespierrovi, zachránci, diktátoru Francie“ (p. 2).

¹⁴² LECOINTRE, Laurent. o. c. p. 9.

¹⁴³ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Capet et Robespierre*. o. c. p. 2.

Krom těchto pojmů se Neúplatný dočkal přirovnání k různým historickým osobnostem – z těch antických jednoznačně vede Catilina,¹⁴⁴ z těch bližších současnosti Oliver Cromwell.¹⁴⁵ Je otázka, nakolik autoři před užitím analogií přemýšleli – pokud jen nestříleli od boku, bylo by možné vyvozovat, že přirovnání ke Catilinovi odkazuje na zmařené spiknutí proti republice, přirovnání ke Cromwellovi naopak na uskutečněnou diktaturu.

Ne všichni ale považovali podobná přirovnání za šťastná. Poslechněme si, co tvrdí Merlin de Thionville – či spíše Roederer: „[Robespierre] nebyl ani Sulla, ani Catillina, ani Octavianus, ani Cromwell. Všichni tito muži byli válečníci. Více než jeden z nich byl šikovný uzurpátor.“¹⁴⁶ Jinak řečeno, autorovi se výše uvedené urážky zdály být málo urážlivé. Pro něj Robespierre: „Nebyl ani diktátor, ani císař, ani král, ani protektor, triumvir, ani tribun.“¹⁴⁷ Být čímkoli z toho by nedokázal – Robespierre zkrátka na diktaturu nestačil.

3.3.2 Robespierre-diktátor či osoba o diktaturu usilující?

V minulé kapitole bylo ukázáno, že thermidorský převrat byl záhy interpretován jako zmařený pokus Robespierra a jeho kompliců zmocnit se vlády a stát se diktátory. Zároveň často ale ty samé texty poněkud paradoxně tvrdí, že Robespierre měl už před Thermidorem „v rukou vliv na společnosti, moc soudní, revoluční a vojenskou.“¹⁴⁸ Thermidor pak nebyl ničím jiným než odhalením této skutečnosti.

Výše uvedená myšlenková gymnastika je ovšem nezbytná – pokud byla Robespierrova moc „ve skutečnosti bez hranic, omezená pouze zdánlivě,“¹⁴⁹ pokud „městská rada, ozbrojené síly, tribunály, samo veřejné mínění bylo řízeno vlivem jediného muže, který držel v rukou život a smrt občanů,“¹⁵⁰ pak je jasné, že za veškeré dění v daném období, které bude vykresleno ryze negativně, může jen a pouze Robespierre a robespierristé. Toto pojetí se udrží – a nejen mezi republikány, dokonce i royalista Proyart tvrdil, že „Ode dne, kdy Robespierre zorganizoval tento nový aparát [revoluční vládu], začal vládnout jako ten nejabsolutnější despota i nad lidem, i nad jakobíny, dokonce i nad Konventem, který brzy odsoudil k té nejopovrženější bezvýznamnosti.“¹⁵¹ Jediné, co se bude později měnit, bude vymezení robespierristů.

¹⁴⁴ Např. DUPERRON, L. o. c. p. 8, 13 či MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 3.

¹⁴⁵ LECOINTRE, Laurent. o. c. p. 16, MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 4, *Dialogue entre Marat et Robespierre*. o. c. p. 8.

¹⁴⁶ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Merlin de Thionville, représentant du peuple, à ses collègues, portrait de Robespierre*. o. c. p. 14.

¹⁴⁷ Ibid p. 15.

¹⁴⁸ BARÈRE, Bertrand. Le 10 thermidor. o. c. p. 2.

¹⁴⁹ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Capet et Robespierre*. o. c. p. 1.

¹⁵⁰ DUPERRON, L. o. c. p. 21.

¹⁵¹ PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 160.

Thermidor pak měl výše popsanou diktaturu jednak zoficializovat, jednak pozměnit. Robespierre, Saint Just a Couthon prý měli v úmyslu rozdělit si Francii - *Antonius* Couthon by vládl na jihu, *Lepidus* Saint Just na severu a *Catilina* Robespierre v Paříži a okolí.¹⁵²

Výše popsaná úvaha ovšem nutně vede k otázce – měl-li Robespierre neomezenou moc, jak ji získal – a jak si ji tak dlouho udržel?

3.3.3 Robespierrova popularita

Jedno vysvětlení se přímo nabízí – a sice Robespierrova popularita. Ta byla natolik obrovská, že ji podle všeho nešlo jednoduše popřít – objevuje se napříč všemi pamflety bez ohledu na dobu vzniku či názory autora. „Všichni byli pro něj (noviny jsou toho svědky),“¹⁵³ vzdychá v září 1794 republikánský autor – a royalista Montjoie konstatuje na počátku roku 1795: „Ale brzy si [leví thermidoriáni] všimli, že jeho popularita ho činí nezranitelným.“¹⁵⁴ Nesouhlasí pouze takzvaný sans-culotte v říjnu 1794. Ten naopak tvrdí, že Robespierre ve skutečnosti oblíbený nebyl, takového člověka si vážít ani nelze, lidé se ho jen báli. Thermidor „se zdál být dílem pouhého okamžiku, ale nenávisť vůči němu se rozhořivala již dlouho.“¹⁵⁵

Pokud se ovšem drtivá většina autorů neodvažovala Robespierrovu popularitu popřít, pokud ji dokonce označili za jeden ze zdrojů jeho moci,¹⁵⁶ museli s tímto faktem dále pracovat. Jednou z cest bylo Robespierrovy obdivovatele zesměšnit – nejčastěji poukázáním na náboženský charakter jejich úcty. „Věřte mi, odmítněme veškeré modlářství (...) – Uctívejme pouze Boha, zákony, svobodu (...) – Nepozvedejme nikdy člověka nad něj samotného,“¹⁵⁷ varuje ještě neadresně herec Bellement krátce po Thermidoru. Courtois je v lednu 1794 explicitnější: „A zdálo se, že tisíce bezvěreckých fanatiků vyhnaly z chrámů bohy, které uctívaly po tolik staletí, jen aby se klaněly svému novému bohu Maximilienovi.“¹⁵⁸ Obdiv k Robespierrovi je postaven na roveň fanatismu náboženskému či ateistickému - podle toho, který z nich daný autor považuje za nebezpečnější.

¹⁵² DUPERRON, L. o. c. p. 34. Autory fámy jsou ovšem leví thermidoriáni Billaud-Varenne a Collot d'Herbois, kteří ji vypustili do oběhu už 11. thermidoru v Jakobínském klubu. BIARD, Michel: *La double mort de Robespierre*, in: BIARD, Michel, BOURDIN, Philippe. o. c. p. 198.

¹⁵³ PRÉVOST, Nicolas. *Réponse à la queue de Robespierre par un franc républicain*. Paris: chez Prevost, rue Jacques, n. 195, près de la fontaine Severin, de l'imprimerie Républicaine, rue du Marché –Palu, n. 20, s. d. p. 2. Datace textu: autor naráží na výbuch prachárny v Grenelle – což bylo 31. srpna 1794, text musel tedy vzniknout až po této události, patrně v září.

¹⁵⁴ MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 86.

¹⁵⁵ LESENSCOMMUN, Le sans-culotte. o. c. p. 5.

¹⁵⁶ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Capet et Robespierre*. o. c. p. 1.

¹⁵⁷ BELLEMENT, André Pépin. o. c. p. 13.

¹⁵⁸ COURTOIS, Edme-Bonaventure. o. c. p. 9 – 10. Podobně se vyjadřuje i royalista abbé Proyard (PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 191 – 192).

Zesměšnit Robespierrovy obdivovatele ovšem často nestačilo – bylo jich zkrátka až příliš mnoho. Nutné bylo věc vysvětlit. V srpnu až září 1794 převládl názor, že Robespierrova obliba byla dílem jeho kontroly nad tiskem.¹⁵⁹ „Je faktem, že Robespierre byl zapřísáhlý nepřítel svobody názorů,“¹⁶⁰ protože: „Kdyby svoboda tisku existovala, nevzbouřili by se lidé proti revolučním výborům?“¹⁶¹

Zároveň se objevuje tvrzení, že Robespierre si lid získal – úplatky! Tím autoři zabíjejí dvě mouchy jednou ranou – vysvětlují Robespierrovu oblibu – a podkopávají pověst o jeho neúplatnosti tím, že z Neúplatného dělají uplatitele. Přičemž oním úplatkem mělo být 40 sous vyplácených chudým sans-culottům za účast na shromážděních sekcí.¹⁶² Jistě účinný způsob, jak odůvodnit jeho zrušení.

Zkrátka – pokud nebylo možné Robespierrovu popularitu ignorovat, bylo nutné ji alespoň označit za uměle a účelově vytvořenou a tudíž neodrážející skutečné veřejné mínění.

3.3.4 Kult Nejvyšší Bytosti

Za další nástroj robespierristické propagandy byla často označována náboženská politika Neúplatného. Robespierre si prý chtěl získat lidi několika příznivými dekrety, „takovými, jako tím o Nejvyšší bytosti a nesmrtelnosti duše.“¹⁶³ Sám ovšem podle většiny autorů v žádnou podobu božství nevěřil, royalisté dokonce zacházejí při zdůrazňování jeho bezbožnosti tak daleko, že ho obviňují z podpory dechristianizačního tažení roku 1793.¹⁶⁴ Robespierrovo prosazování kultu Nejvyšší Bytosti je tedy jen dalším důkazem jeho pokrytectví.

Co ho k zavedení kultu vedlo? Podle některých šlo jen o trik, jak odvést pozornost lidu: „Vzkřísil *Věčnost* pouze proto, že *Věčnost* je neviditelná – a když všechny přiměl, aby obrátili oči k nebi, vzdálil je tím od země, kde chtěl, aby slyšeli pouze jeho hlas.“¹⁶⁵ Podle úvodního citátu se zase jedná o pouhé populistické gesto. Většina autorů jde však ještě dál a obviňuje Robespierra ze snahy „stát se vůdcem náboženské sekty,“¹⁶⁶ „zastávat funkci Velekněze,“¹⁶⁷

¹⁵⁹ Toto tvrzení najdeme ve většině pamfletových variací na téma „Robespierrov ocas“. O nich bude řeč podrobněji v další kapitole, nyní se spokojme s konstatováním, že obvykle bojovaly proti thermidoriánské levici – a za svobodu tisku, přičemž právě cenzuru označovaly za důležitý nástroj Robespierra a jeho přívrženců.

¹⁶⁰ MÉHÉE DE LA TOUCHE, Jean Claude Hippolyte. *Défends ta queue*. Paris: L'imprimerie Guffroy, rue Honoré, n. 35, cour des ci-devant Capucins, s. d. p. 4.

¹⁶¹ BARALY. *Le front de Robespierre, et de sa clique, ou La nécessité de la liberté de la presse*. Paris: L'imprimerie des Patriotes, rue du Bacq, n. 1110. s. d. p. 3 – 4.

¹⁶² Což tvrdí unisono krajně levicový autor v srpnu 1794 (*Dialogue entre Marat et Robespierre*. o. c. p. 10) i royalista Proyart roku 1795 (PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 178).

¹⁶³ COURTOIS, Edme-Bonaventure. o. c. p. 31.

¹⁶⁴ MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 119, PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 209.

¹⁶⁵ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Merlin de Thionville, représentant du peuple, à ses collègues, portrait de Robespierre*. o. c. p. 7 – 8.

¹⁶⁶ DUPERRON, L. o. c. p. 30.

dokonce se hovoří o „jeho teokratických plánech.“¹⁶⁸ Tím se z kultu stává nástroj moci a zároveň její posvěcení.¹⁶⁹ Ale i cosi horšího – projev fanatismu a patologické osobnosti jeho tvůrce. „Vím od jedné osoby, že zaslechla v Tuileriích [po skončení svátku Nejvyšší Bytosti] energická slova skutečného sans-culotta: Podívejte se na toho ...; nestačí mu být pánem, musí být ještě bohem.“¹⁷⁰ Jak bylo ukázáno výše, kult je prezentován jako úzce související s popularitou Neúplatného, jíž je přisouzen nábožný charakter – slavnost sama je pak jakýmsi vyvrcholením Robespierrovy snahy získat si lid a „stát se jeho modlou.“¹⁷¹ Pozoruhodné ovšem je, že většina autorů i přesto reflektuje skutečnost, že lid přijal svátek převážně kladně, reptali téměř výhradně poslanci.

3.3.5 Robespierrova hospodářská politika

Za další nástroj Robespierrovy diktatury jsou označovány zásahy revoluční vlády do ekonomiky. Takováto tvrzení plní mnohou funkci – za prvé vysvětlují lidu příčinu jeho neutěšené materiální situace – zatímco před Robespierrem byla Paříž - a potažmo celá Francie - město hojnosti a kvetoucího obchodu, za Robespierra se změnila v „hromadu popela,“ což způsobili „tví [Robespierrovi] agenti.“¹⁷² Řemeslníky - a nejen je - pak Robespierre „uvrhl do té nejstrašnější bídy.“¹⁷³

Robespierre tedy ekonomické obtíže úmyslně způsoboval, dokonce „zorganizovali hladomor jako jeden z plodů teroru.“¹⁷⁴ A to proto, že když lid upadl do bídy a společnost se rozložila, Neúplatný připadal lidem nepostradatelný, ačkoli pro ně nic nedělal. Lépe řečeno: „protože nic neudělal, zatímco okolnosti pracovaly pro něj, získal na rok moc.“¹⁷⁵

Zároveň byla hospodářská opatření nástrojem boje proti bohatým vrstvám: cílem revoluční vlády totiž bylo „vyhubit umělce, bohaté, vzdělané muže, všechny, kdo nesli titul velkoobchodníka.“¹⁷⁶ Tato opatření tedy stála v první řadě proti velkoburžoazii, až na druhém místě byl boj proti royalistům. Regulace ekonomiky ovšem prý uškodila i lidu: uvalení omezení

¹⁶⁷ MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 183.

¹⁶⁸ VILATE, Joachim. *Les mystères de la mère de Dieu dévoilés: troisième volume des Causes secrètes de la Révolution du 9 au 10 thermidor.* o. c. p. 64.

¹⁶⁹ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Capet et Robespierre.* o. c. p. 3.

¹⁷⁰ VILATE, Joachim. *Les mystères de la mère de Dieu dévoilés: troisième volume des Causes secrètes de la Révolution du 9 au 10 thermidor.* o. c. p. 64.

¹⁷¹ COURTOIS, Edme-Bonaventure. o. c. p.30.

¹⁷² PTIVAR. o. c. p. 3.

¹⁷³ Ibid p. 4.

¹⁷⁴ COURTOIS, Edme-Bonaventure. o. c. p. 20. Totéž se ale tvrdí už v *Dialogue entre Marat et Robespierre.* o. c. p. 2.

¹⁷⁵ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Merlin de Thionville, représentant du peuple, à ses collègues, portrait de Robespierre.* o. c. p. 13.

¹⁷⁶ COURTOIS, Edme-Bonaventure. o. c. p. 14.

na zemědělství a obchod údajně vedlo k růstu cen.¹⁷⁷ Tedy: zatímco za Robespierrových časů se lidu obvykle tvrdilo, že za jeho bídu můžou spekulanti, potažmo velkoburžoazie jako taková, nyní se interpretace obrací – velkoburžoazie stejně jako lid je obětí robespierristů, kteří úmyslně zapříčinili veškerou bídu. Cílem regulace ekonomiky včetně zákona o cenovém maximu pak nebyla snaha tuto bídu zmírnit, ale právě naopak. Podobná tvrzení lze považovat za ilustraci liberálního ekonomického myšlení thermidoriánů a reorientace vlády směrem k zájmům vyšších vrstev, ačkoli nechybí ani snaha tvrdit, že se tak děje i v zájmu lidu, jehož podpora je ostatně potřebná.

Ale jak vysvětlit skutečnost, že Thermidor ekonomice nijak nepomohl a bída údajně zapříčiněná Robespierrem trvá dál? Snadno – tím, že se poukáže na existenci mnoha zbylých robespierristů, kteří jsou za situaci zodpovědní.¹⁷⁸ Tím se ekonomické otázky, které bezpochyby v dané době pálily drtivou většinu Francouzů, staly součástí kampaně proti thermidoriánské levici.

3.4 Robespierre-hnací motor Teroru

Mluvíme-li o obrazu Robespierra-diktátora, musíme od něj nakonec nutně přejít k obrazu Robespierra-teroristy. Právě Teror je totiž obvykle interpretován jako jeden z nejdůležitějších nástrojů Robespierrovy nadvlády. Než však tento obraz Neúplatného analyzujeme, je třeba si připomenout pár základních skutečností:

1) Sám pojem „systém/vláda Teroru“ – což původně znamená „systém/vláda strachu“, „hrůzy“ – je thermidoriánské proveniencí – vymysleli ho Barras a Tallien během měsíce následujícího po Thermidoru jako součást diskreditační kampaně proti Robespierrovi.¹⁷⁹

2) Ve své době „nikdy nebyl politický ‚systém‘ směřující k ‚terorizování‘ země.“¹⁸⁰ Tímto tvrzením ovšem autorka v žádném případě nechce zakrýt fakt, že za Revoluce bylo mnoho lidí popraveno z politických důvodů, stejně jako skutečnost, že Robespierre nesl na těchto popravách svůj díl odpovědnosti.

¹⁷⁷ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Capet et Robespierre*. o. c. p. 7.

¹⁷⁸ *La tête à la queue ou la première lettre de Robespierre à ses continuateurs*. Paris: L'imprimerie Guffroy, rue Honoré, n. 35, cour des ci-devant Capucins. p. 6 – 7.

¹⁷⁹ MARTIN, Jean-Clément. *La Révolution Française*. o. c. p. 86.

¹⁸⁰ *Ibid* p. 85.

3.4.1 Stručná historie fámy „Robespierre-hnací motor Teroru“

Nejprve je nutno konstatovat, že fáma je dle všeho poněkud paradoxně starší než sám Teror.¹⁸¹ Přinejmenším už girondinské pamflety ze září 1792 mluví o Robespierrovi jako o jednom z „mužů krve a loupeží.“¹⁸² Je třeba si ovšem uvědomit, že podobná silná slova – stejně jako obvinění z diktatury pojednané v minulé podkapitole – byla v té době celkem běžnou součástí politického boje na obou stranách.

Nový rozměr dostala fáma v červnu 1794, kdy podle mnohých autorů Výbor pro obecnou bezpečnost zneužíval popravu k diskreditaci Robespierra.¹⁸³ V souvislosti s tím je nutno zmínit hlavně událost ze 17. června, kdy je popraveno 54 osob v souvislosti s nezdařenými pokusy o atentát na Neúplatného. Jsou oblečeni do rudých košil symbolizujících otcovrahy,¹⁸⁴ nejmladší z odsouzených je osmnáctiletá dívka. Lid je podívanou zděšen – a zároveň byl dobře informován, komu vše přičíst na vrub.¹⁸⁵

„Veřejnost mu [Robespierrovi] dává prvenství v zuřivosti. Veřejnost se mýlí. (...) Robespierre věří, že je oním nezbytným mužem, oním diktátorem, po němž touží moudří duchové. Ale žádný občan si nemůže být jist, že přežije ještě dva dny, dokud budou Billaud a Collot ovládat Výbor pro veřejné blaho,“¹⁸⁶ píše v červnu 1794, v době, kdy Robespierre už podle drtivé většiny historiků nechodí na zasedání Výboru a kdy se Teror přesto stále stupňuje, Nicolas Ruault, významný pařížský knihkupec a vydavatel. Jinak řečeno – už před Thermidorem byl Robespierre částí veřejnosti považován za hlavního *terroristu*.¹⁸⁷ To bylo zajisté částečně způsobeno intrikami Výboru pro obecnou bezpečnost – autorka se ovšem domnívá, že svůj podíl mohl mít i fakt, že Robespierre byl ze všech tehdy působících politiků lidem zdaleka nejznámější, tudíž bylo snadné si ho spojit prakticky s čímkoli, co se zrovna dělo.

¹⁸¹ Nicméně časové vymezení Teroru se jeví jako velice problematické. Ibid p. 86.

¹⁸² GUILLEMIN, Henri. o. c. p. 153.

¹⁸³ GUILLEMIN, Henri. o. c. p. 316 – 317, KORNGOLD, Ralph. o. c. p. 297 – 298, MARTIN, Jean-Clément. *La Révolution Française*. o. c. p. 48.

¹⁸⁴ Protože se pokusili zabít poslance, neboli dle tehdejšího způsobu uvažování „otce národa“.

¹⁸⁵ Narazila jsem na tvrzení, že Výbor pro obecnou bezpečnost platil agenty, aby rozhlašovali po Paříži, že ke stupňování Teroru dochází na přání Neúplatného. BERTAUD, Jean-Paul, LEFLON, Jean, LEFRANC, Georges, MELCHIOR-BONNET, Alain, MERMET, Pierre. *La Révolution française. Encyclopoche Larousse*. Canada: Librairie Larousse, 1976. p. 207.

¹⁸⁶ RUAULT, Nicolas. *Gazette d'un Parisien sous la Révolution. Lettres à son frère, 1783-1796*. Textes rassemblés par Anne VASSAL. Introduction de Christiane RIMBAUD et Anne VASSAL. Notes de Christiane RIMBAUD. Paris: Librairie académique Perrin, 1976. Zde jde o citaci citace podle: GALLO, Max. *Révolution française. 2. Aux armes, citoyens!* Paris: XO éditions, Pocket, 2009. p. 205.

¹⁸⁷ Jen pro jistotu připomínám, že tento pojem měl tehdy samozřejmě úplně jiný význam než dnes, k čemuž lze doporučit pozoruhodnou knihu *La Liberté ou la mort* – WAHNICH, Sophie. *La Liberté ou la mort. Essai sur la Terreur et le terrorisme*. Paris: La Fabrique éditions, 2003.

3.4.2 *Krutý Teror* či *krutý Robespierův Teror*?

Texty vzniklé během či bezprostředně po Thermidoru často neodsuzují represe jako takové. Za nežádoucí není označován Teror sám o sobě, pouze Teror robespierristický. Přičemž Revoluční tribunál je „nezbytnou,¹⁸⁸ případně „strašlivou, ale prospěšnou institucí.“¹⁸⁹ Ještě v druhé polovině srpna rozlišuje levicový autor ústy Dantona represe spravedlivé a nespravedlivé: „Nechal bych zahynout zločince, ale ušetřil bych dobré občany.“¹⁹⁰

Na tom není nic překvapivého, uvědomíme-li si, že těžko hledat thermidoriána, který by na Teroru nějak neparticipoval – a že zdaleka všichni neměli v úmyslu ho ukončit. Ostatně jeden z autorů pamfletů proti thermidoriánské levici připomíná, že samo osazenstvo Revolučního tribunálu přišlo thermidoriánům hned po převratu pográtulovat.¹⁹¹

Postupně však zvítězila skupina, která považovala Teror za politicky nežádoucí. Ta se ho rozhodla nejen ukončit, ale zároveň využít k legitimizaci Thermidoru. Jediným viníkem proto musel být Robespierre a robespierristé, čímž měla být odvedena pozornost od toho, co spáchali sami thermidoriáni.¹⁹² Zatímco pamflety vzniklé krátce po Thermidoru obvykle odsuzují pouze robespierristy-teroristy - „celému lidu byli katy,¹⁹³ později dochází k identifikaci dočasných s Terorem samým – byl to „Robespierův režim,¹⁹⁴ s čímž jde ruku v ruce odsouzení Teroru jako takového: „Co se týče teroru, jehož absence by podle některých lidí měla vést k vládě aristokracie, mám ještě nějaké pochybnosti, které vám chci předložit. Já se domnívám, že teror je triumf aristokracie a jediná naděje ciziny; a pokusím se to dokázat. (...) Když je teror stejný pro dobré i špatné občany, není žádná výhoda být vlastencem, stačí tak působit a není žádný rozdíl mezi aristokratem a dobrým občanem.“¹⁹⁵

Robespierrova plná zodpovědnost za Teror logicky předpokládala plné ovládnutí Revolučního tribunálu. Robespierre prý doslova měl „svůj revoluční tribunál,¹⁹⁶ „revoluční tribunál a

¹⁸⁸ BARÈRE, Bertrand. Le 9 thermidor. o. c. p. 3.

¹⁸⁹ ROUX, Louis-Félix. o. c. p. 7.

¹⁹⁰ *Robespierre aux enfers, pour faire suite au Dialogue entre Marat et Robespierre.* o. c. p. 3.

¹⁹¹ DESCHIENS, François-Joseph. o. c. p. 7.

¹⁹² Mezi těmi totiž najdeme ty nejkrutější strůjce represálii v provinciích. Jen pro ilustraci: Joseph Fouché a Jean-Marie Collot d'Herbois - 1 667 obětí v Lyonu, stovky z nich zaživa roztrhány kanonádou. KORNGOLD, Ralph. o. c. p. 245. Paul François Nicolas Barras a Louis Marie Slanislas Fréron - 800 popravených v Toulonu, nejméně 120 v Marseille. KOSTKA NEUMANN, Stanislav. *Francouzská revoluce: populární dějiny bojů francouzské společnosti na sklonku 18. století. Díl třetí: Zápas s demagogií a korupcí.* Praha: Československý spisovatel, 1955 [1930]. p. 245. Jean-Lambert Tallien a Claude Alexandre Ysabeau – 300 obětí v Bordeaux, později se přeorientovali na vyděračství, což se zdálo být přeci jen výnosnější. GODECHOT, Jacques. *La Révolution française. Chronologie commentée, 1787 – 1799.* Paris: Librairie Académique Perrin, 1988. p. 294.

¹⁹³ BELLEMENT, André Pépin. o. c. p. 13.

¹⁹⁴ MÉHÉE DE LA TOUCHE, Jean Claude Hippolyte. *Rendez-moi ma queue ou lettre à Sartine Thuriot.* s. d. p. 8.

¹⁹⁵ Ibid p. 7 – 8. Text ovšem reaguje na aktuální problémy – vznikl v časech boje thermidoriánské levice a pravice, které od sebe dělila mj. otázka pokračování či nepokračování v Teroru.

¹⁹⁶ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Capet et Robespierre.* o. c. p. 2.

gilotinu, na něž pohlížel jako hlavní vlastník,¹⁹⁷ byl „pánem revolučního tribunálu“¹⁹⁸ – v tomto směru se shodnou royalisté i republikáni. Dokonce: „Ten strašlivý pařížský tribunál nazývaný revoluční vytvořil sám Robespierre a Konvent se spokojil s tím, že ho potvrdil svými dekrety.“¹⁹⁹ Jinými slovy Robespierre tribunál nejen ovládal, ale od samého počátku šlo o jeho myšlenku, jeho projekt.

3.4.3 Příčiny Teroru

Ale k čemu to vše? Potřeby propagandy autory samozřejmě nutí odepřít Teroru jakékoli historické opodstatnění. Zatýkáni bylo „svévolné.“²⁰⁰ Represe byly pro Robespierrea nástrojem, jak se udržet u moci, využíval je, „aby upevnil svou vládu.“²⁰¹ Nástrojem byl Teror i ve svém původním významu slova – jako strach: „je sladké vládnout skrze strach,“²⁰² říká fiktivní Neúplatný Maratovi a poslanec Courtois o více jak čtyři měsíce později konstatuje: „Robespierre vcelku obratně ovládal strach, běžnou zbraň tyranů,“²⁰³ s čímž souhlasí i royalista Proyart: „To strach mu složil k nohám všechny zdroje Francie a dal mu všechny Francouze za vojáky.“²⁰⁴

Mnohé texty, včetně těch vzniklých brzy po Thermidoru, posouvají interpretaci do další roviny. Teror se stává projevem Robespierrovy patologické osobnosti. Ostatně, jak konstatuje Françoise Brunelová, správný tyran musí být krvelačný – a autoři pamfletů se vskutku snažili ve svém vykreslení Robespierrea-tyrana nic nezanedbat.²⁰⁵ Robespierrově povaze dominovala „žluč a zuřivost,“²⁰⁶ dokonce byl „tisíckrát zuřivější než Nero.“²⁰⁷ Jeho krutost je pak dokazována různými více či méně za vlasy přitaženými historkami: „Byl přítomen popravě Héberta a jeho kompliců, překvapili ho v davu s očima lačně přilepenýma ke gilotině.“²⁰⁸ Nejenže ho popravy fascinovaly, chtěl je urychlit: „pověděli mu o čepeli, která by setnula devět hlav najednou. Tento vynález se mu líbil. Dělal s ním pokusy v Bicêtre, neúspěšně.“²⁰⁹ Slitování

¹⁹⁷ LESENSCOMMUN, *Le sans-culotte*. o. c. p. 3.

¹⁹⁸ MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 158.

¹⁹⁹ PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 232. Možná ale Proyart tohle tvrdí jednoduše proto, že jako emigrant nemusel být informován o skutečných okolnostech vzniku tribunálu.

²⁰⁰ BARALY, *Le front de Robespierre, et de sa clique, ou La nécessité de la liberté de la presse*. o. c. p. 3.

²⁰¹ DEJEAN (père), C. o. c. p. 3.

²⁰² *Dialogue entre Marat et Robespierre*. o. c. p. 9.

²⁰³ COURTOIS, Edme-Bonaventure. o. c. p. 6.

²⁰⁴ PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 148.

²⁰⁵ BRUNEL, Françoise. o. c. p. 119.

²⁰⁶ DUPERRON, L. o. c. p. 30.

²⁰⁷ MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 4.

²⁰⁸ *Ibid* p. 132 – 133.

²⁰⁹ *Ibid* p. 149.

neměl s nikým, dokonce prý „se rozhodl poslat na smrt také svou vlastní sestru“²¹⁰ – a aby toho nebylo málo, „pojal záměr učinit mrtvé užitečnými živým a skrze spekulaci hodnou jeho filantropie vymyslel, že se postaví koželuzna na lidské kůži.“²¹¹

Takto by bylo možné pokračovat dál, autoři pamfletů měli pozoruhodně bohatou fantazii, nebylo by to však účelné. Spokojme se s konstatováním, že v podání thermidoriánů se z původních okolnostmi vynucených represí stává svévolné vyjádření mocichtivosti a krutosti jediného muže a jeho přísluhovačů.

Z tohoto vyprávěcího schématu existují ovšem i výjimky. Jednou velmi pozoruhodnou je interpretace Joachima Vilata. Podle něj byl „terorismus“ nástrojem „agrárního systému“.²¹² Jinak řečeno – represe měla sloužit k prosazení dekretů ventôsu, jejichž cílem bylo rozdělit majetek *podezřelých* mezi chudinu. Vilate samozřejmě neopomněl zdůraznit, že by robespierristé zajisté „vyplývali zabavený majetek pro své nohsledy,“ a že podobný projekt byl na tomto zkaženém světě nerealizovatelný.²¹³ Teror však v tomto světle přestává být pouhou *reprez* *pro reprez*, stává se nástrojem sociální přeměny. Něco podobného tvrdí i Courtois, s tím rozdílem, že daný záměr připisuje pouze levým thermidoriánům, nikoli Robespierrovi.²¹⁴ To vše patrně odráží odpor části thermidoriánů k dekretům ventôsu, ostatně o realizaci podobných projektů se uvažovalo ještě nějaký čas po Thermidoru. Netřeba také zdůrazňovat, že motiv později vzbudil velký zájem levicové historiografie.

3.4.3 Prokonzulové a Teror v provinciích

Teror v provinciích byl přirozeně tématem velmi ožehavým – vždyť jeho strůjci byli přední thermidoriáni! Bylo tedy třeba důrazně vysvětlit, kdo za něj *doopravdy* mohl: jeden literární Robespierre prohlašuje, že se v Konventu mohl spolehnout pouze na „naše věrné poslané do departementů“²¹⁵ – jinými slovy právě provinilí prokonzulové byli těmi nejvěrnějšími Robespierristy. Ovšem kteří prokonzulové budou označeni za součást „Robespierrova ocasu“ - a možná i potrestáni – a kteří si udrží svou pozici mezi novou politickou elitou, záleželo v první řadě na obratnosti dotyčných. Proto se setkáme s barvitými líčeními řádění Carriera v Nantes, Lebona v Artois či Maigneta ve Vaucluse – ale pokud jde o Lyon, mluví se pouze o Collotovi, nikoli o jeho kolegovi Fouchém, o počínání Barrase a Frérona v Toulonu a v Marseille nikde ani slovo – a co se týče Talliena a Ysebeaua v Bordeaux, zodpovědnost za jejich zločiny je

²¹⁰ PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 274.

²¹¹ Ibid p. 279.

²¹² VILATE, Joachim. *Causes secrètes de la révolution du 9 au 10 thermidor*. o. c. p. 41.

²¹³ Ibid p. 48

²¹⁴ COURTOIS, Edme-Bonaventure. o. c. p. 14 – 15.

²¹⁵ *La tête à la queue ou la première lettre de Robespierre à ses continuateurs*. o. c. p. 4.

dokonce svalena na mladého Robespierrova agenta Julliena, který ve skutečnosti přijel situaci napravit.²¹⁶ Příznačné pak je, že o daných událostech se začíná psát až od podzimu 1794, kdy už byla kampaň proti levým thermidoriánům v plném proudu a začínalo se rýsovat, kteří z původních spojenců budou hozeni přes palubu.

3.4.4 Oběti Teroru

Co se týče počtu obětí, autoři často uvádějí čísla – ale patrně jen proto, aby svým textům dodali na exaktnosti. Údaje totiž bývají střelené od boku a většinou značně nadnesené.²¹⁷ Především royalisté obvykle neopomenou zdůraznit nelidskost Robespierra a potažmo celé Revoluce: „Na stejných kárách bylo vidět starce starší sedmdesáti let, těhotné ženy, děti sotva odrostlé kolébce, mladé panny, jejichž nevinnost a slzy by obměkčily i ty nejzuřivější duše.“²¹⁸ Všichni se však shodují, kdo o popravách rozhodoval: „Každý den předkládali Robespierrovi jména odsouzených, jejichž hlavy měly druhý den padnout, a on je zpečetil.“²¹⁹ Tedy opět je zdůrazněn onen osobní aspekt *Robespierrova Teroru*.

3.4.5 Zákon prairialu

Pokud pamflety hovoří o Teroru, dělají to obvykle v obecné rovině, aniž by zmiňovaly konkrétní zákonná opatření. Jedinou výjimkou je zákon z 22. prairialu. Nikoli překvapivě – proti tomuto opatření jednak protestovali poslanci už v době jeho přijetí, krom toho bylo drakonické a prokazatelně z Robespierrovy dílny.²²⁰ Poslanec Lecointre dokonce citoval své kolegy,

²¹⁶ Hlavní zdroje: PTIVAR. o. c. p. 4 – 7, COURTOIS, Edme-Bonaventure. o. c. p. 65 – 87, PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 236 – 252.

²¹⁷ Anonym z října 1794 dokonce mluví o „miliónu občanů bez rozdílu pohlaví a věku“ - *La tête à la queue ou la première lettre de Robespierre à ses continuateurs*. o. c. p. 14.

²¹⁸ MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 143, o popravách malých dětí hovoří i Proyart - PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 253.

²¹⁹ Ibid p. 276.

²²⁰ Zákon z 22. prairialu znamenal mimo jiné zrušení funkce obhájce – a možnost pouze dvou rozsudků - osvobození, nebo smrt. Což drakonické skutečně je, je ovšem třeba dodat pár skutečností:

1) Zákon je nutno vnímat v souvislosti se zákonem ze 14. dubna 1794, který soustředil veškeré politické procesy do Paříže, čímž se mělo zabránit excesům, k jakým předtím docházelo v provinciích - typu Carrierova hromadného topení v Nantes. Z tohoto opatření existovaly výjimky, např. pro komisi v Orange, nebyly však příliš početné.

2) Spolu se zavedením zákona prairialu měly být vytvořeny komise, které by přezkoumávaly případy jednotlivých odsouzených a zajistily, že tribunálu budou předáni jen ti, u nichž byla vina vysoce pravděpodobná. Ty však nikdy nevznikly – patrně vinou Výboru pro obecnou bezpečnost, který chtěl zákon využít k diskreditaci Robespierra. MARTIN, Jean-Clément. *La Révolution Française*. o. c. p. 48. Tento výbor byl ostatně hluboce dotčen nikoli podobou zákona, ale faktem, že s ním na jeho tvorbě Robespierre nespolupracoval. To nepřimo potvrzují slova Vadiera z 9. thermidoru, kdy obvinil Neúplatného, „že ze své nejvyšší moci vydal 22. prairialu zákon, skrze nějž jmenoval revoluční tribunál, jím složený“ - *Horrible conspiration formée, pour porter Robespierre à la royauté*. o. c. p. 2. Krátké seznámení se s životopisy Vadiera a jeho kolegů přesvědčivě prokáže, že byli těmi posledními, kdo by snad chtěli šetřit lidské životy – jak ilustruje předchozí citát, ve hře byla otázka moci nad tribunálem.

kteří prý prohlásili, že „národovražedný dekret z 22. prairialu byl pouze jeho [Robespierrovým] dílem, že výbory se na něm nijak nepodílely,²²¹ což je samozřejmě přehnané – ale zato to z ostatních členů výborů snímá zodpovědnost.

3.4.6 Umírněný Robespierre?

Na první pohled absurdní obvinění – na druhý už méně. Na osudové schůzi 9. thermidoru ostatně obvinil Billaud Robespierra ze shovívavosti.²²² Už posmrtně mu pak bylo vyčteno, že prý „předstíral, že chce šetřit krev.“²²³ To je sice interpretováno jako další důkaz Robespierrova pokrytectví, vede to však nutně k otázce – nebyly všeobecně známy některé pokusy Robespierra o zmírnění Teroru? A nebylo právě proto nutné je nějak objasnit?

Ještě zajímavější je Deschiensovo tvrzení, že Robespierre „se chtěl rehabilitovat v očích veřejného mínění“²²⁴ tak, že ukončí Teror! Co ho k tomu vedlo? Autor prohlašuje, že neví, pouze hádá: „Byl agentem kontrarevoluce?“ To by ale znamenalo, že dle autora byl Teror Revoluci prospěšný a jeho likvidace čin kontrarevoluční! „Pomýšlel na to, že by se postavil do čela vlády, kterou by vnutil Francii?“²²⁵

Když pak 8. thermidoru vycházel z Konventu, řekl svým přátelům: „Je třeba zítra otevřít vězení, aby se skoncovalo se lvy bažícími po lidském mase, a vydat je pomstě veřejnosti.“²²⁶ Přičemž těmi lvy samozřejmě nebyl nikdo jiný než leví thermidoriáni. Právě ti pro Deschiense ztělesňují Teror, nikoli Robespierre.

Můžeme tedy konstatovat, že obraz krvelačného „upíra“²²⁷ nebyl jedinou interpretací Robespierrova postoje k Teroru, která po Thermidoru existovala – stejně jako sám Teror nebyl vždy označován za něco neblahého. To, že se nakonec prosadil obraz Teroru negativně popisovaného a čistě robespierristického, je dané především tím, která skupina thermidoriánů se

3) Období po vydání zákona prairialu je často v historiografii označováno jako „velký Teror“. To platí, pokud hovoříme o počtu obětí v Paříži – za nějakých šest týdnů „velkého Teroru“ jich v hlavním městě zahynulo víc, než předtím za celou Revoluci. Pokud ovšem chceme věci pozorovat v kontextu celé Francie, dojdeme k velmi překvapivým zjištěním. Je totiž třeba si uvědomit, že když byl Teror soustředěn do Paříže, na zbytku území až na výjimky přestal. „Velký Teror“ měl celkem méně než 2 000 obětí, respektive 1 708, pokud sečteme popravené v Paříži a v Orange, za šest neděl – přičemž celkový počet obětí Teroru se dle odhadů historiků pohybuje mezi 20 000 – 40 000 – za deset měsíců! Člověk nemusí být zrovna matematický génius, aby si spočítal, že průměrné počty popravených během fungování zákona prairialu ve skutečnosti nestouply, ale klesly. Čísla byla převzata z BERTAUD, Jean-Paul, LEFLON, Jean, LEFRANC, Georges, MELCHIOR-BONNET, Alain, MERMET, Pierre. o. c. p. 198.

²²¹ LECOINTRE, Laurent. o. c. p. 3.

²²² MATHIEZ, Albert. *Robespierre terroriste* in: MATHIEZ, Albert. *Études sur Robespierre (1758-1794)*. o. c. p. 88.

²²³ DUPERRON, L. o. c. p. 21.

²²⁴ DESCHIENS, François-Joseph. o. c. p. 1.

²²⁵ Ibid.

²²⁶ Ibid p. 6.

²²⁷ DEJEAN (père), C. o. c. p. 3.

nakonec udržela u moci, a potřebou legitimizovat Thermidor stejně jako označit viníka předchozích přehmatů – aby se zapomnělo na ty viníky, kteří se udrželi ve vrcholné politice.

3.5 Robespierre-osoba psychicky a mravně narušená

Jak už bylo řečeno, v měsících po Thermidoru se objevila snaha vyvozovat Teror z Robespierrovy patologické osobnosti. Ovšem zdaleka nejen Teror: „Příběh jeho temperamentu je velkou částí jeho vlastního příběhu,“²²⁸ konstatuje Merlin de Thionville, či mnohem spíše Roederer.

3.5.1 Neschopný, ale ambiciózní – ke kořenům frustrace

Vůbec nejstarším popisem osobnosti Robespiera, který thermidoriánská propaganda využila, je obraz muže s mimořádnými ambicemi – a mimořádně mizernými předpoklady cokoli dokázat. Z toho pak plyne frustrace, projevující se závistivostí a touhou po pomstě. Dalším článkem v řetězci příčin a následků je pak logicky ona pomsta v podobě diktatury a revolučního Teroru.

Už royalisté za Ústavodárného shromáždění a později Gironda měli ve zvyku popisovat Robespiera jako „podprůměrného a žárlivého.“²²⁹ Thermidoriáni toto schéma přejali: disponoval prý pouze „malými prostředky lstivosti a mazanosti, ale nikdy žádnou velkou vizí vlády, jedno jediné nadání, kterého jsem si u něj povšiml, bylo machiavelistické umění rozdělovat lidi,“²³⁰ tvrdí Lecointre už 11. thermidoru. Roederer alias Merlin jde ještě dál: Robespierre neměl žádný talent, ani talent řečnický, ani talent činu, pouze talent „svých neřestí, a i toho měl jen část.“²³¹ Právě popření jakýchkoli řečnických schopností neopomene většina autorů zdůraznit, čímž navazuje na posměšné komentáře royalistů i konstitučních monarchistů z časů Ústavodárného shromáždění – a zároveň se snaží vymazat z paměti Francouzů velmi čerstvou zkušenost s obrovským ohlasem Robespierrových projevů. Royalisté ochotně přizvukují - „Ten netvor byl hloupější než Claudius“²³² – a poslanec Courtois uzavírá: „Stal se tyranem kvůli své neschopnosti být něčím jiným.“²³³

²²⁸ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Merlin de Thionville, représentant du peuple, à ses collègues, portrait de Robespierre*. o. c. p. 2.

²²⁹ BELISSA, Marc, BOSCH, Yannick. o. c. p. 391.

²³⁰ LECOINTRE, Laurent. o. c. p. 10.

²³¹ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Merlin de Thionville, représentant du peuple, à ses collègues, portrait de Robespierre*. o. c. p. 8.

²³² MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 4.

²³³ COURTOIS, Edme-Bonaventure. o. c. p. 24.

Jenže právě poslední věta vykazuje značný nedostatek logiky: „Jediný muž a zvláště muž průměrný a zbabělý, jako byl Robespierre, se rozhodně nezmocní takové moci.“²³⁴ Nezbyvá tedy než konstatovat nutnost existence obrovského množství Robespierrových pomocníků, kteří rozhodně nemohli být všichni o Thermidoru odstraněni. A fáma o Robespierrově neschopnosti může být využita jako argument v boji proti oněm „robepierristům“ - levým thermidoriánům.

Právě po moci ostatně prý „ctižádstavec“²³⁵ Robespierre toužil ze všeho nejvíc. S tím nesushlasí jen Roederer, podle nějž byl Robespierre příliš neschopný dokonce i na to, aby mohl mít skutečné ambice, maximálně: „Mohl mít zmatenou myšlenku a neurčitou touhu přivést Francouze k pověrečné podřízenosti jeho názorům, k jistému druhu slaboduché bigotnosti, jejímž by byl předmětem.“²³⁶ Přehnaná ctižádsto se pak spojuje s jakýmsi narcisistním zaujetím sebou samým: „vztahoval si události ke své osobě, přikládal svému jménu Maximilien tajemnou důležitost.“²³⁷ Tedy - touha zapomenout na vlastní nedostatečnost vede k namyšlenosti a k potřebě obdivu za každou cenu: „Co mu záleželo na tom, že je někdo nepřitelem vlasti, jen když se ukázal jako jeho obdivovatel!“²³⁸

S čímž logicky souvisí žárlivost a závist. Už na osudovém thermidorském zasedání obvinil Robespierra Collot, že žárlil na úspěchy druhých.²³⁹ Dle Roederera byla dokonce „závist jeho převládající vášně.“ Žárlil na význačné muže Konstituanty, pak na Gironda, na Dantona...²⁴⁰ Zkrátka na všechny, kdo vykázali nějaké úspěchy. Tyto lidi pak také pronásledoval – nejen Robespierre-zuřivec, i Robespierre-závistivec tedy roztáčí mašinerii Teroru.²⁴¹ Teror sám je pak pod tímto úhlem viděn jako způsob, kterak se zbavit skutečné i domnělé konkurence, všech, kdo by mohli být schopnější: „v Maximilienových očích byl ten nejneodpustitelnější zločin být výše než on.“²⁴² A nejneodpustitelnější zločin musel být potrestán.

3.5.2 Muž bez zásluh

Z výše uvedeného celkem logicky plyne, že podobný člověk těžko mohl mít jakékoli zásluhy na čemkoli, čeho bylo v Revoluci dosaženo. Přesto bylo třeba právě toto velmi explicitně

²³⁴ *La vérité sur les effets de la Révolution du 9 thermidor*. L'an III. p. 3.

²³⁵ DESCHIENS, François-Joseph. o. c. p. 8.

²³⁶ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Merlin de Thionville, représentant du peuple, à ses collègues, portrait de Robespierre*. o. c. p. 5.

²³⁷ VILATE, Joachim. *Causes secrètes de la révolution du 9 au 10 thermidor*. o. c. p. 15 – 16.

²³⁸ COURTOIS, Edme-Bonaventure. o. c. p. 23.

²³⁹ *Horrible conspiration formée, pour porter Robespierre à la royauté*. o. c. p. 4.

²⁴⁰ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Merlin de Thionville, représentant du peuple, à ses collègues, portrait de Robespierre*. o. c. p. 6.

²⁴¹ DUPERRON, L. o. c. p. 31.

²⁴² COURTOIS, Edme-Bonaventure. o. c. p. 23.

zdůraznit – snad proto, že reálný stav věcí byl dosud až příliš dobře znám široké veřejnosti a bylo třeba na něj zapomenout, snad aby bylo prokázáno, že Robespierrovou smrtí neutrpěla Francie žádnou ztrátu?

Duperron parafrázuje staré girondinské obvinění a zdůrazňuje, že se Robespierre „schovával ve sklepech 10. srpna.“²⁴³ Tedy – nejen muž bez zásluh, ale i zbabělec – vlastnost u francouzského revolucionáře neodpuštělná! Byl „bojácný, vycházel pouze v doprovodu dvou nebo tří bdělých strážců,“²⁴⁴ „celé jeho tělo se třáslu při pohledu na tasenou zbraň.“²⁴⁵ Máme zde tedy obraz jakéhosi záštiplného, ale slabého stvoření, které sice násilí nařizuje, nemá však odvalu páchat ho samo. Stvoření zcela postrádající antické ctnosti, jimž se republika obdivovala, statečnost na prvním místě.

Jak mohl takový člověk budovat republiku? Nijak, přirozeně. „Monarchie byla zrušena, republika ustavena, frakce revizionistů rozprášena, ta Girondy poražena, pověra zničena, revoluční vláda ustavena, úžasná armáda vytvořena, (...). Konečně i Robespierrova tyranie byla ustavena, upevněna, vykonávána... a Robespierre neměl žádný podíl na těch z oněch událostí, které jsou čistě slavné, a na těch ostatních se podílel pouze částečně.“²⁴⁶

Jenže – neměl-li Robespierre žádné zásluhy, jak dokázal přesvědčit skoro celou Francii o opaku? O údajných příčinách jeho popularity už bylo psáno výše, jednu však ještě musíme dodat - pokrytectví. Robespierre skrýval své skutečné cíle a pohnutky, tvářil se jako republikán, zatímco ve skutečnosti se spojil „s katy Francie.“²⁴⁷ Dlouho se mu dařilo všechny klamat.²⁴⁸ A tady nastává problém. Jak mohl Robespierre dokázat tak dlouho klamat tolik lidí včetně poslanců, pokud byl, jak většina pamfletů tvrdí, naprosto neschopný? Někteří autoři ponechávají tento rozpor bez vysvětlení, jako by doufali, že ho čtenáři přehlédnou. Jiní vysvětlují – to však jde pouze za cenu opuštění fámy Robespierre-hlupák. Jeden z literárních Robespierů prohlašuje, že se musel celých 5 let snažit zakrývat své skutečné cíle, ale dařilo se mu to, protože byl vcelku inteligentní, mazaný, výřečný, zkrátka schopný podvodník, takže ani jeho ctnostní spolupracovníci ho neprohlédli.²⁴⁹ Fama Robespierre-mazaný podvodník ostatně působí věrohodněji – kdyby byl Neúplatný hlupák, nemuseli by být nutně hlupáky i ti, které prý oklamal? Přesto se však tato verze objevuje méně často – jako by snaha Robespierra

²⁴³ DUPERRON, L. o. c. p. 12. Totéž už ostatně zaznělo z Tallienových úst 9. thermidoru: *Horrible conspiration formée, pour porter Robespierre à la royauté.* o. c. p. 3.

²⁴⁴ VILATE, Joachim. *Causes secrètes de la révolution du 9 au 10 thermidor.* o. c. p. 16.

²⁴⁵ COURTOIS, Edme-Bonaventure. o. c. p. 25.

²⁴⁶ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Merlin de Thionville, représentant du peuple, à ses collègues, portrait de Robespierre.* o. c. p. 12.

²⁴⁷ DESCHIENS, François-Joseph. o. c. p. 8.

²⁴⁸ LECOINTRE, Laurent. o. c. p. 1.

²⁴⁹ *La tête à la queue ou la première lettre de Robespierre à ses continuateurs.* o. c. p. 5.

maximálně ponížít byla v očích autorů tím zdaleka nejdůležitějším, jakkoli mohla vést k vzájemně si odporující argumentaci.

3.5.3 Úplatný Neúplatný

Bylo však nutné důsledně zlikvidovat ještě další důležitý zdroj Robespierrovy obliby – jeho pověst mravně bezúhonného jedince. Jednou z cest byl útok na jeho pověstnou neúplatnost. Skromný muž žijící v pokojíku u truhlářského mistra, který si ani nepřišel vyzvednout několik posledních výplat, nepůsobí totiž zrovna jako ideální tyran. V představách mnohých je tyranie obvykle zamýšlena jako zdroj osobního obohacení se na úkor národa – a Robespierre tedy neměl být žádnou výjimkou.

Zatímco Duperron vyrábí z Robespierra všeho všudy ochránce neznámého zloděje,²⁵⁰ v říjnu 1794 už jsme dál: Robespierre prý „vykradl tolik majetků ve jménu veřejné víry.“²⁵¹ Royalista Montjoie pak o pár měsíců později tvrdí, že Robespierrova politická činnost byla placena z peněz vévody Orleánského, který, ač z královského rodu, přešel na stranu Revoluce a nechal si říkat Philippe Égalité – v důsledku čehož se nelze divit, že royalisté cítili obzvlášť silnou potřebu tohoto zrádce monarchie zdiskreditovat. „Frakce Filipova a ta Maximilienova zůstávaly stále spojené, protože ta druhá potřebovala Filipovo zlato a ta první zločiny druhé.“²⁵² Co se Teroru týče, vykonávali ho lidé Robespierrem placení: „Měl v každém městě, ba i v každé vesnici lidi, kteří dostávali žold padesát livrů denně. Tito lidé byli vybaveni mocí zatknout, kohokoliv se jim zlíbilo.“²⁵³ Z Neúplatného se tak stává – uplatitel!

Courtois pak zachází tak daleko, že cituje jakýsi dopis, dle všeho podvržený, podle kterého chtěl vyděšený Robespierre utéct v červnu 1794 do Anglie, což by neměl být problém, „protože se vám podařilo získat si DOSTATEČNÝ MAJETEK, abyste z něj mohl žít ještě dlouho.“²⁵⁴ Tato fáma už ovšem působí natolik absurdně, že jí nevěří ani royalista Proyart.²⁵⁵

²⁵⁰ DUPERRON, L. o. c. p. 35.

²⁵¹ *La tête à la queue ou la première lettre de Robespierre à ses continuateurs.* o. c. p. 6 – 7.

²⁵² MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 81 – 82.

²⁵³ *Ibid* p. 148.

²⁵⁴ COURTOIS, Edme-Bonaventure. o. c. p. 54.

²⁵⁵ Ten uvádí logický argument: „Jaké zdání, že by si Robespierre, když chtěl dostat do bezpečí svou osobu a majetek, vybral Anglii, národ, který nejbezostyšněji urážel v osobě jeho krále, vlády, ministrů, lidu a i jeho vojáky?“ Dopis tedy jistě není autentický. Proč byl ale podvržen? „Ale těm, kdo Robespierra svrhli, vyhovovalo zničit jeho pověst nezištnosti, která mu získala obdivovatele.“ PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 203. Thermidorián Barras zase prohlašuje ve svých pamětech, že Courtois některé z Robespierrových papírů, které měl prozkoumat, spálil (protože by mohly jeho a osoby jemu blízké kompromitovat). BARRAS, Paul. *Mémoires de Barras, membre du Directoire.* Paris: Librairie Hachette, 1893. p. 209. Mohl-li pálit, mohl také přidávat...?

3.5.4 Nemravnost ctnostného Maximiliena

Je-li naruby obrácena pověst Robespiera-Neúplatného, pak je třeba provést totéž i s jeho pověstí počestného, ctnostného muže. Ostatně, jak píše Françoise Brunelová, správný tyran nutně musí být „nemravný“. „A nemravnost, to je samozřejmě sex.“²⁵⁶ A jelikož před Thermidorem nebylo o Robespierrově soukromém životě známo téměř nic, prostor pro fantazie všeho druhu byl o to větší.²⁵⁷

Jediný, kdo potvrzuje Robespierrovu mravopočestnost, je paradoxně royalista Proyart. Její důvody, které uvádí, jsou ovšem přinejmenším podivné: „Jeho povaha a způsob života, který vedl, ho vzdalovaly jakémukoli obcování se ženami (...). Ale jakkoli stavěl na odiv svou zdrženlivost, byl cudný pouze z rozumu.“ Prý se totiž bál, že by u něj mohla propuknout plicní choroba, ke které měl dědičné předpoklady.²⁵⁸

Roederer pak popírá, že by Robespierre vedl nějaký *citový* život: „Není pravda, že by měl tu čest milovat ženy, naopak jim prokazoval čest tím, že je nenáviděl. Kdyby je byl miloval, byl by krutý?“²⁵⁹ To, že Robespierre ženy *nemiloval*, přirozeně neznamená, že nevedl sexuální život. Ovšem jeho případné intimní kontakty to činí ještě nemorálnějšími.

Pro Duperrona byl Robespierre v sexuálních otázkách poněkud rozpolcený: „střízlivý a smilný, cudný povahou a libertin myšlenkami.“²⁶⁰ Jiní mají jasněji – obraz Robespiera-libertina je v thermidoriánských textech poměrně častý, jakkoli do současnosti nepřežil. Svého času byl patrně přitažlivý svou absolutní negací všeho, co bylo o Neúplatném známo dříve. Pro ilustraci: „Robespierre byl svobodný, protože počestnost manželství nevyhovovala jeho zálibě v libertinství,“ „končil své dny orgiemi,“ „uchyloval se k prostitutkám.“ Jeho sexualita je prostá jakýchkoli citů: „Robespierre nikoho nemiloval a nebyl nikým milován.“ Ženy si nezískával sváděním, ale „strachem či penězi.“²⁶¹ Opět Neúplatný-uplatitel!

Existuje ovšem ještě jiná verze příběhu – Robespierrova sexualita jakýmsi zvráceným způsobem propojená s Terorem. „Dával uvězňovat ženy, aby si mohl dopřát potěšení navracet jim svobodu.“²⁶² Tím se opět vracíme k obrazu Teroru jako důsledku Robespierrovy patologické povahy.

²⁵⁶ BRUNEL, Françoise. o. c. p. 119.

²⁵⁷ WALTER, Gérard. o. c. p. 496.

²⁵⁸ PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 62 – 63.

²⁵⁹ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Merlin de Thionville, représentant du peuple, à ses collègues, portrait de Robespierre*. o. c. p. 4.

²⁶⁰ DUPERRON, L. o. c. p. 26.

²⁶¹ MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 216.

²⁶² DUPERRON, L. o. c. p. 26, totéž tvrdí abbé Proyart - PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 63.

Zbývá ještě jeden bod – obraz Robespierrova vztahu s Éléonore Duplayovou, dcerou jeho domáčího, o níž mnozí mají za to, že měl v úmyslu se s ní oženit.²⁶³ „Dcera jeho domáčího byla považována za jeho ženu a měla nad ním jistou moc,²⁶⁴ píše Vilate. A Merlin de Thionville Éléonore dokonce srovnává s královskými milenkami.²⁶⁵ Zdá se ale, že představa Robespierra žijícího s truhlářovou dcerou nebyla pro většinu autorů dostatečně skandální – pokud už ji využili, pak alespoň neopomněli zdůraznit, že vztah těch dvou měl sexuální povahu, přičemž je třeba si uvědomit, že intimně se stýkat s neprovdanou dívkou přímo v domě jejich rodičů bylo v tehdejší době považováno za cosi obzvlášť nemravného – případně že Robespierrovi nijak nebránil v sexuálních kontaktech i s jinými ženami včetně prostitutek.²⁶⁶

3.5.5 Robespierrovův vzhled

A konečně – i Robespierrova vnější podoba musela být interpretována tak, aby odpovídala jeho charakteru. Robespierre byl jednak „podprůměrné výšky a nejhubenější postavy,²⁶⁷ dále nezdravě bledý, dokonce „žlutý a sinalý,²⁶⁸ přičemž tato bledost byla „znaméním zbabělé špatnosti.²⁶⁹ Měl trhané, nervózní pohyby – jistě znak neupřímnosti a špatného svědomí!²⁷⁰ – hlas ostrý a nepříjemný.²⁷¹ Jinak řečeno – už v Robespierrově vzhledu bylo cosi neblahého, co ukazovalo na člověka ne zcela duševně normálního.

Celkově se pak popis Robespierrovy povahy jeví jednak jako snaha převést mnohé, co o něm bylo známo před Thermidorem, v přesný opak – a pak propojit jeho charakterové rysy s Terorem a s revoluční diktaturou. Je-li totiž obojí důsledkem duševní nenormálnosti jediného muže, netřeba hledat další příčiny. Jak jsme ale viděli, tato interpretace má své logické trhliny, což si někteří autoři uvědomovali.

²⁶³ Jestli si však Robespierre Éléonore opravdu chtěl vzít, nevíme – a patrně ani nikdy s jistotou vědět nebudeme. Prameny k této otázce si vzájemně protirečí – a obvykle je rozhodující, zda daný autor uvěří pamětem Éléonoriiny sestry Elisabeth, která o plánech na sňatek jasně hovoří – nebo pamětem Robespierrovy sestry Charlotte, která je naopak popírá. Je ovšem třeba si uvědomit, že z Charlottiných pamětí přímo číší zaujatost proti celé rodině Duplayových – Charlotte na ně žárlila, nedokázala snést fakt, že se Maximilien rozhodl využívat jejich pohostinnosti, místo aby bydlel s ní. Proto je autorka nakloněna spíše tomu věřit Elisabeth. Faktem nicméně je, že Éléonore se po Robespierrově smrti nikdy neprovdala, ač by to patrně bylo možné.

²⁶⁴ VILATE, Joachim. *Causes secrètes de la révolution du 9 au 10 thermidor*. o. c. p. 16.

²⁶⁵ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Capet et Robespierre*. o. c. p. 4.

²⁶⁶ MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 216.

²⁶⁷ PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 67.

²⁶⁸ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Merlin de Thionville, représentant du peuple, à ses collègues, portrait de Robespierre*. o. c. p. 2.

²⁶⁹ LESENSCOMMUN, Le sans-culotte. o. c. p. 3.

²⁷⁰ DUPERRON, L. o. c. p. 23.

²⁷¹ MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 58.

3.6 Robespierre-král

3.6.1 Původ fámy

Tato verze Robespierrova obrazu je patrně ze všech nejabsurdnější – a dost možná právě proto i zároveň nejprozkoumanější. Je také nejnovější – podle Bronislawa Baczka vznikla 9. thermidoru večer,²⁷² přičemž byla uměle vytvořena, pravděpodobně Vadierem z Výboru pro obecnou bezpečnost, není to však jisté.²⁷³ Rychle byla rozšířena mezi sekcemi, a to s jasným účelem – odvrátit je od podpory Robespierra a Komuny. Inspirací jí ovšem mohl být už manifest vévody z Yorku z poloviny června, kde se o Robespierrovi hovoří jako o „králi Francie a Navarry.“²⁷⁴

Jisté je, že v posledních hodinách Robespierrova života už byla fáma mezi lidmi v Paříži známá. Připomeňme si, co si musel před smrtí vyslechnout zraněný Neúplatný: „Není to hezký král?“, „Sire, Vaše Výsost trpí“, „Odstupte tedy, ať tito pánové [Saint Just, Dumas a Payan] vidí svého krále spát na stole, docela jako člověka.“²⁷⁵

V den Robespierrovy popravky pak muži prohledávající sály radnice přinesli do Konventu *důkazní materiál*: „úplně nové pouzdro“ s královskou lilií, „symbolem monarchie, kterou spiklenci chtěli ve Francii obnovit.“²⁷⁶ Kvůli popravě samotné se pak gilotina stěhuje z okraje města zpět na Náměstí Revoluce, symbolicky na místo, kde byl sťat Ludvík XVI.²⁷⁷

A fáma nabírá na detailech: ještě 10. thermidoru hovoří poslanec Barère o dvou nejmenovaných osobách z řad robespierristů, které se vydaly do Templu, aby z něj vyvedly vězně, tj. prince a princeznu. A neopomene zdůraznit, že příběh splnil svůj účel: získal Konventu sekce, které původně stály za Robespierrem: „ale hned jak zástupci lidu promluvili o royalistických znacích nalezených na radnici, republikánské sekce už pouze křičely pobouřením.“²⁷⁸

Obraz Robespierre-král se brzy stává jakousi téměř povinnou součástí thermidoriánských pamfletů. Vzájemně si konkuruje s obrazem Robespierra-diktátora: jednou se dozvídáme, že

²⁷² BACZKO, Bronislaw. o. c. p. 105.

²⁷³ Ibid p. 111.

²⁷⁴ GUILLEMIN, Henri. o. c. p. 318. Tento manifest byl pak zpětně využit na potvrzení fámy: cituje ho např. Duperron: „Robespierre nebyl nic než Maximilien I., král Francie a Navarry.“ DUPERRON, L. o. c. p. 11.

²⁷⁵ *Faits recueillis aux derniers instants de Robespierre et de sa faction, du 9 au 10 thermidor.* o. c. p. 3 – 4.

²⁷⁶ *Horrible conspiration formée, pour porter Robespierre à la royauté.* o. c. p. 8. Kdo přesně pouzdro přinesl a kde se vzalo, není známo. BACZKO, Bronislaw. o. c. p. 108. Podle Barrase o pouzdru začali mluvit Courtois a Thuriot. BARRAS, Paul. o. c. p. 200.

²⁷⁷ Paul Barras nicméně ve svých pamětech tvrdí, že přesun nařídil on – ovšem ne kvůli podpoře fámy Robespierre-král, ale kvůli svému příteli Dantonovi, který tam také přišel o hlavu, a prý prorokoval cestou ke gilotině Robespierrovi: „Půjdeš za mnou!“ Tvrdí ale, že chtěl šíření obrazu Robespierra-krále podpořit tím, že přikázal, aby ho pohřbili „do stejné jámy jako Kapeta!“ Což se prý skutečně stalo – Neúplatného uložili na dotyčném hřbitově La Madeleine. BARRAS, Paul. o. c. p. 200. Je ovšem známo, že to není pravda a že skutečným místem pohřbu byl hřbitov Errancis. Barrase evidentně nelze vždy brát za bernou minci.

²⁷⁸ BARÈRE, Bertrand. Le 10 thermidor. o. c. p. 4, 6.

Neúplatný „hledal království schované pod maskou triumvirátu,“²⁷⁹ jindy nás naopak literární Robespierre ujišťuje: „směřoval jsem pouze k diktatuře.“²⁸⁰

Poslanec Merlin de Thionville pak ve své brožuře *Capet et Robespierre* podrobně ukazuje, že „tyran z roku II“ se ve výsledku nijak nelišil od „tyrana z roku 1789“²⁸¹ Ludvíka XVI. – jejich způsob vlády i cíle byly dokonale analogické. Z čehož plyne, že svržení Robespierra je čin stejně záslužný jako svržení monarchie, jde o jakousi revoluci číslo dvě, stejně důležitou jako ta první. Robespierre je tak postaven nad všechny *spiklence*, kterým až dosud republika čelila – on byl tím největším nebezpečím pro svobodu.

Plus přibývají podrobnosti: prý už v roce 1793 se proslýchalo, že Robespierre udržuje korespondenci s následníkem trůnu, jinak řečeno – Robespierrovy royalistické sklony mají působit jako nic nového pod sluncem a „dokonce se říkalo, že se jedná o svatbě Robespierra s dcerou Ludvíka XVI.“²⁸²

V době kampaně proti levým thermidoriánům se pak k fámě Robespierre-král přidává logicky z ní plynoucí verze robespierristé-royalisté. To oni Robespierrovi chtěli pomoci, aby „nakonec i postavil znovu trůn, zatímco jsem se bez ustání dovolával Republiky.“²⁸³ Netřeba zdůrazňovat, že údajní robespierristé ve svých royalistických snahách pokračují i po Thermidoru, tudíž je třeba je urychleně zlikvidovat.

Celou historii pak svým hlášením posvětil a zoficializoval Courtois na počátku roku 1795. V jeho podání existovala dvě vzájemně provázaná a zároveň si konkurující spiknutí – to Robespierrovo, royalistické a levých thermidoriánů, krajně levicové, jehož cílem je zavést rovnost tím, že se ze všech stanou chudí *sans-culotti*. Netřeba zdůrazňovat, že zásluhy na likvidaci obou má thermidoriánská pravice, k níž autor patřil.

3.6.2 *Kdo uvěřil – a kdo ne?*

Thermidoriáni sami přirozeně fámu nebrali vážně – nicméně jak napsal jeden z nich, Paul Barras: „nebylo snad zbytečné [fámě Robespierre-král] předhodit lidu.“ Podle něj šlo o jediný způsob, jak lid přesvědčit, že Neúplatný byl tyran a bylo tudíž nezbytné se ho zbavit.²⁸⁴ Zdá se, že Robespierrova popularita byla tak obrovská, že ji mohla zničit jen stejně obrovská lež.

²⁷⁹ PRÉVOST, Nicolas. o. c. p. 2. Text ze začátku září 1794.

²⁸⁰ *Testament de I. M. Robespierre trouvé à la maison commune*. Paris: L'imprimerie du Journal du soir. s. d. p. 5. Text z konce září 1794.

²⁸¹ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Capet et Robespierre*. o. c. p. 2.

²⁸² DESCHIENS, François-Joseph. o. c. p. 2.

²⁸³ *La tête à la queue ou la première lettre de Robespierre à ses continuateurs*. o. c. p. 6 – 7.

²⁸⁴ BARRAS, Paul. o. c. p. 200 – 201.

Republikánské pamflety fámu obvykle přejímají, najdou se však i takové, které ji popírají. „Přisahám – a člověk v posledních okamžicích svého života nelže – že jsem nikdy neměl ambice vystoupit na trůn,“²⁸⁵ tvrdí jeden literární Robespierre na konci září 1794. Podle Roedera byly královské ambice jen další přetvářka muže na něco podobného až příliš neschopného: „Pokud se chtěl ZDÁT králem, bylo to hlavně kvůli jeho neschopnosti být jím doopravdy, a navíc proto, aby se jím nestal někdo jiný.“²⁸⁶ Podle krajně levicového autora ze srpna 1794 zase neměl Neúplatný něco takového zapotřebí: ve skutečnosti byl „víc než král, či diktátor, či císař.“²⁸⁷

Jestli ovšem někdo fámu odmítá opravdu rázně, jsou to royalisté. Krátce po Thermidoru vychází v Londýně pamflet, který celou věc zesměšňuje: Robespierre se prý pokusil provést revoluci ve včelím úlu tak, že sebral královnu. V důsledku čehož byl zle poštípán. Přístřeší a ošetření mu poskytl moudrý stařec-royalista, který ho poučil o nezbytnosti monarchie. „Od té chvíle už se Robespierre vůbec nevrátil do shromáždění, vypadalo to, že drží slovo a že se opravdu snaží znovu postavit trůn, když Jakobíni objevili jeho záměry a zabránili úderu, který jim hrozil, tím, že ho nechali spěšně popravít pod nicotnou záminkou a především mu zabránili mluvit, ať už ve shromáždění nebo k lidu, který ho obklopoval.“²⁸⁸

Montjoie vypočítává variace na téma Robespierre-royalista: „Jedni říkali, že nesměřoval k ničemu menšímu, než stát se králem Francouzů (...). Druzí tvrdili, že byl ve spojení s vládci Evropy a že jim navrhl, že se s nimi rozdělí o Francii.“ Jiní: „Říkali, že jeho plán byl posadit na trůn uprchlého krále a omezit se na to, že by užíval úžasného majetku, který by za tak důležitou službu získal.“ A všechny odmítá: „To jsou báchorky, kterými baví lid, a je načase mu místo bavení báchorkami sdělit pravdu.“²⁸⁹

Fámu odmítá i Proyart, který ovšem uvádí jinou verzi: „fáma, z níž vyplývalo, že jeden vladař, známý jak pro své osobní ctnosti, tak pro své postavení v Evropě, by přijal tu nestvůrnou myšlenku a jednal s Robespierrem, který by se stal regentem Francie a švagrem Ludvíka XVII.“ Tj. manželem dcery Ludvíka XVI., jak už jsme slyšeli. Dle přesvědčeného royalisty jde o lež „nejdrzejší stejně jako nejabsurdnější.“²⁹⁰ Vznikla jen proto, že „Robespierre měl

²⁸⁵ *Testament de I. M. Robespierre trouvé à la maison commune*. o. c. p. 5.

²⁸⁶ MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Merlin de Thionville, représentant du peuple, à ses collègues, portrait de Robespierre*. o. c. p. 5.

²⁸⁷ *Dialogue entre Marat et Robespierre*. o. c. p. 6.

²⁸⁸ *Robespierre chez les orphelins, ou Histoire secrète des derniers jours de Robespierre*. o. c. p. 55.

²⁸⁹ MONTJOIE, Galart de. o. c. p. 146 – 147.

²⁹⁰ PROYART, Liévin-Bonaventure. o. c. p. 307 – 308.

za soudce pouze své komplice, bylo přirozené, že tito hledali obvinění a křivdy daleko od okruhu jejich společných zločinů.²⁹¹ Pozoruhodně bystrý postřeh.

Pro skutečné royalisty byla představa Robespiera na královském trůně naprosto nesnesitelná – a zároveň absurdní. V pamfletech ze všech stran politického spektra ovšem nalézáme narážky na to, že lid jí uvěřil. Jak je to možné? Bronislaw Baczko se domnívá, že v kontextu Teroru, kdy byl lid zvyklý vidět padat hlavy svých včerejších hrdinů a zároveň slýchat ty nejneuvěřitelnější historiky ohledně různých komplotů, nepůsobilo obvinění Robespiera z královských ambicí až zas tak šokujícím dojmem.²⁹² S tím nelze než souhlasit.

3.6.3 Obraz Robespiera-krále v souvislosti s obrazy ostatními

Zbývá tedy znovu se zamyslet nad otázkou, jaký je - či není - rozdíl mezi obrazem Robespiera-krále a ostatními obrazy zkoumanými v této kapitole - mimo rozdílného přístupu historiografie nastíněného hned na začátku.

První tři zkoumané obrazy mají svůj původ už v počátcích Robespierovy kariéry, tudíž měly možnost se více upevnit v myslích současníků. Navíc jsou méně absurdní, kombinují zcela smyšlené prvky s realitou. Thermidoriáni je nevymysleli, pouze zrecyklovali. Naproti tomu obraz Robespiera-krále byl zjevně vytvořen během Thermidoru jako nástroj k okamžitému upotřebení. Neznamená to, že nepřešel do lidové imaginace stejně dobře jako ty ostatní – nicméně pro budoucí generace se tím stal nedůvěryhodným – a tak byl jako jediný později prohlášen za fámou par excellence.

²⁹¹ Ibid 310 – 311.

²⁹² BACZKO, Bronislaw. o. c. p. 115 – 116.

4. Obraz „robepierristů“

4.1 Stručný nástin politického boje thermidoriánské levice a pravice

Aby bylo naše vykreslení obrazu Maximiliena Robespiera kompletní, je nezbytné nastínit i jak byli líčeni jeho přívrženci, respektive kdo a proč byl za tyto přívržence označován. To se ovšem neobejde bez popsání politického boje jednotlivých frakcí thermidoriánů ve sledovaném období.

Jak bylo řečeno ve druhé kapitole, koalice, která svrhla Robespiera, byla vnitřně mimořádně nesourodá. Její brzký rozpad lze tedy jen těžko označit za překvapivý. Ještě v červenci 1794 se vyprofilovaly dvě skupiny – levicová, složená z členů revoluční vlády předthermidorského období, a pravicová, v níž najdeme bývalé „shovívavé“ dantonisty vedle bývalých teroristů, „bahna“, zbytků Girondy a konstitučních monarchistů.²⁹³ Základní rozdíl mezi nimi spočíval v odpovědi na otázku, co má znamenat Thermidor: „Pád jednoho muže, nebo konec jednoho systému?“²⁹⁴ Jinými slovy – bude dále pokračovat Teror a revoluční vláda?

Levice dala svůj názor najevo již záhy. Barère hned po popravě Robespiera a jeho druhů v Konventu zdůraznil, že Thermidor nebude znamenat konec Teroru, naopak jeho zpřísnění. Pravice však také nezhálela. Téhož večera Lecointre prosadil očištění komisí, které měly třídit *podezřelé* – čímž se rozumí, že z nich měli být odstraněni Robespierovi přívrženci. Élie Lacoste pak žádal už 11. thermidoru (29. července) zrušení Revolučního tribunálu. Billaud-Varenne z Výboru pro veřejné blaho však protestoval – a tentokrát si ještě vítězství připsala levice.

Pravice se však i nadále stavěla proti Teroru. Z jakých důvodů? Jakkoli v některých případech nelze zcela vyloučit jako motivaci soucit s *podezřelými*, zásadnější byla vzpomínka mnohých thermidoriánů na skutečnost, že ještě před nedávnem hrozila gilotina i jim, což by se mohlo opakovat. Klíčová byla ovšem role veřejného mínění. Již z počátku srpna máme zprávy o tom, že se lidé srocovali před věznicemi a žádali propuštění svých blízkých. Někteří se s podobnými žádostmi dostavili přímo do Konventu. Thermidoriánská pravice si záhy uvědomila, že propuštěním *podezřelých* může získat cenné politické body a dodatečně legiti-

²⁹³ Např. Albert Mathiez ale termín „leví thermidoriáni“ nepovažuje za šťastný, raději mluví o „montagnardech“, „bývalých členech vládních Výborů.“ Proti nim pak staví pravici, souhrnně označovanou za „dantonisty“, kterými rozumí jednak bývalé „shovívavé“, jednak většinu bývalých teroristů. Je pravda, že v případě mnohých z nich, především Talliena, Barrase a Frérona, lze vazby na Dantona doložit, nelze se ale ubránit dojmům, že svou roli sehrál i hluboký odpor, který Mathiez k Dantonovi pociťoval. MATHIEZ, Albert. *La réaction thermidorienne, préface de Yannick Bosc et Florence Gauthier*. Paris: La Fabrique éditions, 2010 [1929], p. 62.

²⁹⁴ WORONOFF, Denis. *La République bourgeoise de Thermidor à Brumaire 1794-1799*. Paris: Seuil, 1972. p. 10.

zovat Thermidor samotný. Lze tedy říci, že stejně jako pronásledování *podezřelých* začalo v důsledku tlaku zdola, ze stejných důvodů změnilo v srpnu 1794 svou podobu i cíl. O konci Teroru totiž mluvit nelze, jak dále uvidíme.

Zároveň došlo záhy po Thermidoru k faktické demontáži revoluční vlády. Již 11. thermidoru bylo odhlasováno, že každý měsíc budou muset být vyměněni čtyři členové Výborů, přičemž znovuzvolení bylo možné až po měsíční přestávce. Téhož dne navrhl Cambon, který ovšem k thermidoriánské pravici nepatřil, decentralizaci exekutivy – až dosud výkonné komise spadaly pod Výbor pro veřejné blaho, nyní měla být každá z dvanácti komisí připojena k jednomu z vládních výborů. Opatření bylo přijato 7. fructidoru (24. srpna) s tím, že Výbor pro veřejné blaho se měl nadále starat už pouze o své původní úkoly, válku a diplomacii. Pro revoluční vládu znamenalo smrtelnou ránu, což ale jeho autoři patrně neměli v úmyslu, důsledky svého počínání si neuvědomovali.

V otázce Teroru byla iniciativní pravice. Již 14. thermidoru (1. srpna) dal Lecointre zrušit zákon z 22. prairialu (10. června), téhož dne dal Fréron odhlasovat zatčení veřejného žalobce Fouquier-Tinvilla.²⁹⁵ Levice se však po čase vzchopila a 26. thermidoru (13. srpna) prosadila sepsání seznamů propuštěných podezřelých. Pravice však žádala, aby byla zveřejněna i jména těch, kdo dali dotyčné zatknout – v důsledku čehož bylo nakonec odvoláno obojí.

Thermidoriánská pravice rovněž žádala neomezenou svobodu tisku, kterou chtěla využít – a také využila – k boji proti svým odpůrcům. 9. fructidoru (26. srpna) vydal Méhée de la Touche, autor blízký Tallienovi, pamflet *La queue de Robespierre*, v němž za onen Robespierřův ocas označil levé thermidoriány. Lecointre následně dotyčné udal v Konventu, ovšem zatím neúspěšně.

Levice se dosud nevzdávala. Její oporou byl jakobínský klub, přestože byl během thermidorských událostí krátce uzavřen a následně *očištěn*. 18. fructidoru (4. září) byl z klubu vyloučen Tallien, vůdce pravice, a o den později žádali jakobíni přenesení Marata, jednoho ze symbolů Hory, do Panthéonu, k čemuž skutečně došlo na 5. sansculottidu roku II (21. září).²⁹⁶ Není tedy překvapivé, že další útoky pravice směřovaly právě na klub. Byl k nim propagandisticky využit i atentát na Talliena z 23. fructidoru (9. září). Atentátníka se ovšem nikdy nepodařilo vypátrat. Nenašla se ani kulka, která Talliena ostatně pouze lehce škrábla.

²⁹⁵ Kterému nikterak nepomohlo, že byl dle Alberta Mathieze „Robespierřův odpůrce a poslušný nástroj jeho odpůrců, kteří zasedali ve Výboru pro obecnou bezpečnost.“ Toto zatčení lze tedy vykládat jako další projev oslabené pozice levých thermidoriánů. MATHIEZ, Albert. *La réaction thermidorienne*. o. c. p. 73.

²⁹⁶ Maratovu pantheonizaci schválil Konvent už 24. brumairu minulého roku (14. listopadu 1793). Dodejme ještě, že již 20. pluviôsu roku III (8. února 1795) bylo odhlasováno, že do Panthéonu nemůže být nikdo přenesen dříve než deset let po své smrti. Zákon byl aplikován zpětně, v důsledku čehož byli Marat, Le Peletier a další z Panthéonu vyhozeni. I to dobře ilustruje změnu politického klimatu a výrazný posun vpravo.

Skutečně zásadní bylo ovšem pro boj proti levici využití Carrierova procesu. Počátkem září byli před obnovený Revoluční tribunál postaveni federalisté z Nantes. Tribunál je nejen osvobodil, ale také se na základě jejich udání rozhodl soudit členy Revolučního výboru, který je dal zatknout. Proces začal 16. října, přičemž obvinění se hájili tím, že pouze plnili rozkazy poslance Jean-Baptista Carrier. Postupně vycházelo najevo, k čemu v Nantes došlo – Carrierem nařízené hromadné popravy topením v Loire měly dle různých údajů 2 – 5 tisíc obětí. Jakkoli členové Výboru byli už od 5. thermidoru (23. července) uvězněni a sám Carrier byl odvolán z Nantes díky Robespierrovi, byli všichni ve vášnivé tiskové kampani označeni za „robepierristy“. Jejich počínání bylo navíc líčeno jako reprezentativní příklad Teroru a jakobínské politiky vůbec. Carrier sám byl pak 16. prosince odsouzen k smrti.

Proces skutečně vzbudil odpor veřejnosti k jakobínům – a důsledky na sebe nenechaly dlouho čekat. Již 12. listopadu byl klub definitivně uzavřen.

Pravice se rovněž rozhodla využít proti levici přeživší girondiny. 75 z nich, kteří byli vězněni, protože protestovali proti převzetí moci Horou v červnu 1793, se na základě rozhodnutí Konventu z 18. frimairu (8. prosince) vrátilo do poslaneckých lavic. To vedlo k dalšímu posunu doprava, jehož důsledkem byl později i Bílý teror. Zákonem z 5. ventôsu (3. února) byli všichni zaměstnanci státní správy sesazení po Thermidoru dáni pod dohled, zákon z 21. germinalu (10. dubna) pak nařizoval odzbrojení bývalých teroristů. 22. germinalu byl dovolen návrat těch, kdo emigrovali po odstranění Girondy 2. června 1793, což bylo částečně umožněno už 22. nivôsu (1. ledna). Tím získal Bílý teror vše potřebné – vykonavatele v podobě po pomstě toužících navrátilivších se emigrantů a odzbrojené oběti. Když k tomu přičteme laxní přístup, často dokonce přímou podporu poslanců Konventu v provinciích, nelze se divit, jak krvavé výsledné řádění z jara 1795 bylo.²⁹⁷

Na přijetí výše uvedených opatření mělo ovšem vliv i lidové povstání 12. germinalu (1. dubna). Pařížané, vyhladovělí v důsledku tuhé zimy a zrušení maximálních cen, přišli žádat chléb až do Konventu. Neměli však vůdce, levice je nepodpořila, naopak je požádala, ať sál vyklidí. Přesto toho umírnění využili, aby se definitivně zbavili členů bývalé revoluční

²⁹⁷ Nicméně najít přesné počty obětí je problém. Většina literatury se jakýmkoli shrnujícím číselným údajům raději vyhýbá, Daniela Tinková pak píše o 14 600 obětech. TINKOVÁ, Daniela. *Revoluční Francie 1787-1799*. Vyd. 1. V Praze: Triton, 2008. p. 337. Ralph Korngold uvádí dokonce, že jich bylo 30 000. KORNGOLD, Ralph. o. c. p. 256. Stephen Clay ve Slovníku kontrarevoluce hovoří o počtu obětí „od 3 000 do 30 000, až k nepravděpodobnému číslu 40 000.“ MARTIN, Jean-Clément, *Dictionnaire de la contre-révolution: XVIIIe-XXe siècle*. o. c. p. 489. Autorce této práce nezbyvá než se omezit na konstatování, že počet obětí byl vysoký, navíc je třeba brát v úvahu značnou brutalitu této formy represe.

vlády. Collot d'Herbois, Billaud-Varenne, Barère a Vadier byli odsouzeni k deportaci. Do pevnosti Ham bylo zavřeno dalších šest poslanců *hřebene Hory*.²⁹⁸

Jelikož lid chléb nedostal, povstání se 1. prairialu (20. května) opakovalo pod heslem „Chleba a ústavu z roku 1793.“ Tentokrát hřeben Hory sans-culotty podpořil. Povstání však přesto nemělo úspěch – a znamenalo definitivní tečku za lidovým hnutím Francouzské revoluce. Následovala tvrdá represe. Bylo vyneseno 36 rozsudků smrti, z toho 6 nad poslanci hřebene Hory. Tito poslední Montagnardi se pak přímo u tribunálu pokusili o sebevraždu.

Lid nejenže nedostal chléb, i nikdy v platnost nevstoupivší demokratická ústava z roku 1793 byla po povstání definitivně smetena ze stolu jako „zákoník anarchie.“²⁹⁹ Nahradila ji ústava nová, zajímavá jednak tím, že zaváděla dvoukomorový zákonodárny orgán skládající se z Rady pěti set a z Rady starších, dále tím, že obnovovala majetkový volební census, přičemž k urnám mělo přístup jen asi 30 000 občanů, polovina těch, kterým volební právo přiznávala ústava monarchie z roku 1791.³⁰⁰ A konečně zákonodárny sbor se měl obměňovat po třetinách, což zajistilo dvěma třetinám poslanců Konventu pokračování mandátu.

Shrňme si tedy poznatky – během roku následujícího po Thermidoru došlo k zásadnímu obratu doprava, který ovšem patrně nebyl nikým plánován, zkrátka postupně vyplynul z okolností. Projevil se obrácením Teroru proti jeho bývalým vykonavatelům, zlomením moci pařížských předměstí, likvidací revoluční vlády, uvolněním ekonomické regulace a nahrazením ústavy z roku 1793 ústavou mnohem méně demokratickou. Levice, ať už se podílela na Thermidoru či zůstala věrná Robespierrovi, byla buď fyzicky zlikvidována, nebo zbavena moci.

4.2 Prameny k obrazu „robepierristů“

Za počátek pamfletové války proti „robepierristům“ lze označit 9. fructidor roku II (26. srpen 1794), kdy Méhée de la Touche, autor blízký Tallienovi, vydal pamflet *La Queue de Robespierre, ou les Dangers de la liberté de la presse*, v němž za onen Robespierrovův ocas označil levé thermidoriány, odsoudil excesy Teroru a žádal neomezenou svobodu tisku.³⁰¹ Text vytiskl Armand Joseph Guffroy, novinář a bývalý Montagnard.

²⁹⁸ Pojem se vžil pro ty, kdo se i po Thermidoru snažili prosazovat montagnardskou politiku.

²⁹⁹ WORONOFF, Denis. o. c. p. 40.

³⁰⁰ Zde stojí za to podotknout, že na počátku Revoluce měla Francie zhruba 28 milionů obyvatel. TINKOVÁ, Daniela. *Revoluční Francie 1787-1799*. o. c. p. 18.

³⁰¹ Méhée se kompromitoval během zářijových masakrů. Za Teroru byl vězněn, přičemž za své osvobození vděčil podle všeho Tallienovi. Albert Mathiez se domnívá, že právě Tallien stál za Méhého publicistickou činností. MATHIEZ, Albert. *La réaction thermidorienne*. o. c. p. 104.

Dílko vzbudilo mimořádný ohlas.³⁰² Jak tvrdí sám autor, u jakobínů se někteří vyjádřili, že „je to pamflet, jiní na něj odpověděli tak, že z toho spisu citovali jako pomlouvačné dva články, které se v něm nenachází.“³⁰³ Výbor pro veřejné blaho Ocas pro jistotu zakázal. Jediným výsledkem ovšem bylo, že Méhée pohotově sepsal další pamflety, ve kterých proti zákazu důrazně protestoval a krom toho dále rozváděl výše uvedená tři témata. Jednalo se o *Défends ta queue*³⁰⁴ a *Rendez-moi ma queue ou lettre à Sartine Thuriot*.³⁰⁵ Méhée přirozeně využil toho, že Výbor svým zásahem nechtěně potvrdil jeho výtky ohledně nedostatečné svobody tisku, a dále svou argumentaci rozvedl.

Ale to už nejrůznější variace na téma „Robespierův ocas“ přšely doslova ze všech stran. „Pozorujeme, že nikdy od roku 1789 nevyšlo tolik pamfletů jako nyní,“ psalo se 17. září v *Journal de France*.³⁰⁶ Nejméně sedm z nich vydal již zmíněný Guffroy, což „dokazuje koordinovaný charakter operace.“³⁰⁷

Ocas samozřejmě vzbudil i jiné než oficiální reakce. Na počátku září upozorňovala *Réponse à la queue de Robespierre par un franc républicain* na to, že před Thermidorem stáli za Robespierrem prakticky všichni, tudíž by bylo záhodno, aby se poslanci nyní vzájemně neuráželi připomínáním minulosti a raději táhli za jeden provaz.³⁰⁸

Nicméně radou tohoto „upřímného republikána“ se nikdo neřídil. Pamflety naopak zostřovaly tón. V textu *Renvoyez-moi ma queue* z 11. září literární Robespierre dokonce žádá, aby byl jeho „ocas“ spěšně poslán za ním do pekel – jinými slovy, leví thermidoriáni by měli dle autora skončit pod gilotinou.³⁰⁹

Útoky brzy nemíří už pouze na „ocas“, ale na jakobíny obecně. Ti se v první polovině září dočkávají označení „Robespierrovo čelo“, což patrně souvisí s podobností francouzských slov

³⁰² La queue de Robespierre prý vyšel v 70 000 exemplářích. BIARD, Michel: *La double mort de Robespierre*, in: BIARD, Michel, BOURDIN, Philippe. o. c. p. 202.

³⁰³ MÉHÉE DE LA TOUCHE, Jean Claude Hippolyte. *Rendez-moi ma queue ou lettre à Sartine Thuriot*. s. d. p. 2. Tím, kdo hovořil o Ocasu jako o „nechutném pamfletu“, byl bývalý terorista a zároveň přední thermidorián Joseph Fouché. MATHIEZ, Albert. *La réaction thermidorienne*. o. c. p. 104.

³⁰⁴ MÉHÉE DE LA TOUCHE, Jean Claude Hippolyte. *Défends ta queue*. Paris: L'imprimerie Guffroy, rue Honoré, n. 35, cour des ci-devant Capucins, s. d. Podepsáno, stejně jako ostatní díla tohoto autora, Féhlèmesi, což je přesmyčka od Méhée le fils.

³⁰⁵ MÉHÉE DE LA TOUCHE, Jean Claude Hippolyte. *Rendez-moi ma queue ou lettre à Sartine Thuriot*. s. d. Vzniklo krátce po 13. fructidoru (30. srpnu). Thuriot byl člen Výboru pro veřejné blaho, který zakázal pamflet *La queue de Robespierre*.

³⁰⁶ BIARD, Michel: *La double mort de Robespierre*, in: BIARD, Michel, BOURDIN, Philippe. o. c. p. 202.

³⁰⁷ Ibid p. 201.

³⁰⁸ PRÉVOST, Nicolas. *Réponse à la queue de Robespierre par un franc républicain*. Paris: chez Prevost, rue Jacques, n. 195, près de la fontaine Severin, de l'imprimerie Républicaine, rue du Marché –Palu, n. 20, s. d. Autor naráží na výbuch prachárny v Grenelle 31. srpna 1794, text musel tedy vzniknout až po této události, patrně na počátku září.

³⁰⁹ *Renvoyez-moi ma queue, ou Lettre de Robespierre à la Convention nationale*. Le 25 fructidor de l'an II (11. září 1794).

„front“ (čelo) a „éffronté“ (drzý). Pamflet *Le front de Robespierre*³¹⁰ se dočká pokračování pod názvem *Les Jacobins démasqués*, kde autor rovnou žádá uzavření jakobínského klubu.³¹¹

V září vychází rovněž *La nouvelle Montagne en vaudevilles* vůdce zlaté mládeže Alphonse de Martainvilla, útlá sbírka textů zesměšňujících „robepierristy“ složených na tehdy známé melodii.³¹² Na podobném principu je vystavěna *La Carmagnole des Robepierristes* vytištěná ale patrně až v listopadu,³¹³ což dokazuje, že kampaň se rozhodně nezastavila v září. Ostatně, proces s Carrierem jí poskytl další témata. Reaguje na něj například *Jugement du peuple souverain*, text odsuzující Teror – a tím pádem i teroristy – k smrti.³¹⁴

Na přelomu září a října rovněž vznikají další texty, kde na „robepierristy“ ukazuje prstem ze záhrobí samotný Robespierre, čímž mají být co možná nejvíce zdůrazněny vazby mezi mrtvým „tyranem“ a jeho údajnými pokračovateli. Jde například o *Testament de I. M. Robespierre*, podvrženou závět³¹⁵ a *La tête à la queue*, fiktivní dopis Robepierra „ocas“.³¹⁶

Celkově lze konstatovat, že v pamfletové kampani byli jednoznačně iniciativní pravicoví thermidoriáni. Na žádné texty, v nichž by se naopak „ocas“ pouštěl do svých odpůrců, jsem nenarazila.

4.3 Dobové pojmy

Máme-li mluvit o údajných „robepierristech“ a těch, kdo stáli proti nim, musíme se nutně podívat na pojmy, jimiž byli ve své době označováni. Je tu přirozeně ono slovo „queue“, které poprvé užil Méhée a které se na čas dostalo do obecného povědomí. Jeho výhodou je, že má ve francouzštině značné množství významů, což umožňovalo autorům rozmanité slovní hříčky. Například sám Méhée využil toho, že znamená zároveň „ocas“ i „frontu“ a uvádí příklad ze starých Athén, kdy Alkibiades usekl svému psu ocas, aby tím zabavil lidi a odvedl jejich pozornost od politiky. Ke stejnému účelu prý slouží za Revoluce fronty v obchodech.³¹⁷

³¹⁰ BARALY. *Le front de Robespierre, et de sa clique, ou La nécessité de la liberté de la presse*. Paris: L'imprimerie des Patriotes, rue du Bacq, n. 1110. s. d.

³¹¹ BARALY. *Les Jacobins démasqués*. Paris: L'imprimerie des Patriotes, rue du Bacq, n. 1110, le 29 fructidor de l'an II (15. září 1794), datováno podle MATHIEZ, Albert. *La réaction thermidorienne*. o. c. p. 135.

³¹² MARTAINVILLE, Alphonse de. *La nouvelle Montagne en vaudevilles ou Robespierre en plusieurs volumes*. s. d. Vzniklo mezi 3. zářím a 5. říjnem 1794, datováno na základě odkazu na Babeufa a jeho noviny, které v té době vycházely.

³¹³ BAILLIO, Jean. *La Carmagnole des Robepierristes*. s. d. Vznikla po 12. listopadu, kdy byl uzavřen jakobínský klub. Jedná se o posměšné verše složené na melodii slavné revoluční písně Carmagnoly z roku 1792.

³¹⁴ SAINTOMER (père). *Jugement du peuple souverain, qui condamne à mort la queue infernale de Robespierre*. Paris: L'imprimerie Guffroy, rue Honoré, n. 35, cour des ci-devant Capucins, s. d.

³¹⁵ *Testament de I. M. Robespierre trouvé à la maison commune*. Paris: L'imprimerie du Journal du soir, s. d. Vzhledem k odkazu na sansculottidy vzniklo pravděpodobně brzy po konci roku II. – tj. v závěru září 1794.

³¹⁶ *La tête à la queue ou la première lettre de Robespierre à ses continuateurs*. Paris: L'imprimerie Guffroy, rue Honoré, n. 35, cour des ci-devant Capucins, s. d. Vzniklo nejdříve po 3. říjnu 1794.

³¹⁷ MÉHÉE DE LA TOUCHE, Jean Claude Hippolyte. *Défends ta queue*. o. c. p. 2 – 3.

Jinde si zase literární Robespierre stěžuje na to, co ho potkalo před popravou: „ten obávaný Sanson mi přišel velmi nezdvořile ustříhnout ocas, který jsem nosil.“³¹⁸ Tím jsou sice na první pohled myšleny jeho dlouhé vlasy svázané do culíku, skutečný význam je ale jiný. Poprava oddělila Robespiera od „ocasů“ – jeho přívrženců a on se s nimi chce znovu setkat. Kde jinde než v Podsvětí.

„Ocas“ ovšem může mít i význam sexuální, jak je tomu ve verších royalistického publicisty Louis Ange Pitoua, kde je „ocasem“ myšlen Robespierův úd, přičemž autor navíc dosti explicitně popisuje sado-masochistické záliby Neúplatného, jehož sexualita se tak dostává do úzkého spojení s Terorem, což ji činí značně zvrácenou.³¹⁹

Pokud jsou ovšem za „ocas“ označeni Robespierrovi přívrženci, působí tento termín jako značně degradující. Naznačuje, že jde o jakýsi zbytek robespierristů, pouhé přežívající nohsledy, jeden literární Robespierre dokonce v souvislosti s „ocasem“ hovoří o „nepatrnosti vašich prostředků.“³²⁰

Nebezpečněji „robespierristé“ působí, pokud jsou označeni za „čelo“. „Ano, opakuji vám, že mají Robespierrovo čelo, že jsou dokonce drzejší než on [slovní hříčka stojící na příbuznosti slov *le front* = čelo a *éffronté* = drzý] (...).“³²¹

Ovšem někdy bývá použito i slovo „*robespierriste*“. Dobový je i pojem „*thermidorien*“. V La Carmagnole des Robespierristes se dokonce ocitají ve vzájemné opozici. „Tato vlastenecká a thermidoriánská píseň“³²² ovšem za „robespierristy“ označuje téměř výhradně muže, kteří měli na Thermidoru lví podíl. Adjektivum „*thermidorien*“ tedy vzhledem ke svým jednoznačně kladným konotacím neoznačuje všechny thermidoriány, ale pouze ty pravivé.

4.4 Kdo byl označován za „robespierristy“?

Jeden literární Robespierre na výše položenou otázku odpovídá následovně: „*Mí přátelé, samotní a jediní držitelé mého ocasu*, jsou ti, kteří následovali můj systém před mou smrtí a po ní.“³²³

Když se ale podíváme, kdo byl za ony „přátele“ označován, můžeme dojít k poněkud překvapivým závěrům. V pramenech použitých v této práci autorka objevila celkem 37 jmen „robespierristů“. 35 z nich se podařilo blíže identifikovat, přičemž nejčastěji jsou zmiňováni

³¹⁸ *Renvoyez-moi ma queue, ou Lettre de Robespierre à la Convention nationale*. o. c. p. 2.

³¹⁹ BIARD, Michel: *La double mort de Robespierre*, in: BIARD, Michel, BOURDIN, Philippe. o. c. p. 203 – 204. Také BELISSA, Marc, BOSCH, Yannick. o. c. p. 352.

³²⁰ *Renvoyez-moi ma queue, ou Lettre de Robespierre à la Convention nationale*. o. c. p. 3.

³²¹ BARALY. *Le front de Robespierre, et de sa clique, ou La nécessité de la liberté de la presse*. o. c. p. 4.

³²² BAILLIO, Jean. *La Carmagnole des Robespierristes*. o. c. p. 4.

³²³ *Renvoyez-moi ma queue, ou Lettre de Robespierre à la Convention nationale*. o. c. p. 3 – 4.

leví thermidoriáni z Výboru pro veřejné blaho Collot d'Herbois (9krát), Billaud-Varenne a Barère (oba 8krát). Následuje Carrier (6krát), což vzhledem k ohlasu, jaký vzbudil jeho proces, není ani trochu překvapivé. V závěsu za ním se nachází jiná levicově thermidoriánská trojice, tentokrát z Výboru pro obecnou bezpečnost – Vadier (5krát), Voulland (4krát) a Amar (3krát). Celkem z 35 prověřených osob hned 12 patřilo mezi levé thermidoriány, tedy více než třetina. A jak už bylo řečeno, právě tito byli zmiňováni vůbec nejčastěji. Dalších 6 se sice na Thermidoru výrazněji nepodílelo, zato však byly jejich vztahy s Robespierrem prokazatelně špatné. Za jeho „přátele“ je ani při té nejbujnější fantazii označit nelze. Dalších 6 „robepierristů“ se pak dočkalo Thermidoru ve vězení. Kladný poměr k Neúplatnému lze doložit pouze ve 4 případech. Tito lidé, z nichž můžeme jmenovat například malíře Davida, jsou však zmiňováni jen málo.

Z toho plyne, že pamfletovou válku nevedli thermidoriáni proti přeživším přívržencům Robespiera, ty významné a nebezpečné ostatně popravili hned po Thermidoru, ale jednalo se o boj jedněch thermidoriánů proti druhým.

Logicky následuje otázka – jak bylo toto zdůvodňováno? Jak zdůvodnit, že „robepierrista“ je někdo, kdo měl lví podíl na Robespierrově svržení? Autoři se obvykle nesnaží zásluhy oněch „robepierristů“ na Thermidoru nijak popírat. Rozvádějí ale jejich motivaci, čímž se opět vracíme k pravicově thermidoriánské verzi příběhu o Thermidoru, která byla nastíněna ve druhé kapitole. Podle ní leví thermidoriáni svrhli Robespiera hlavně proto, aby se sami dostali k moci, ne aby způsobili změnu systému. „Marně budou tyrané, kteří zůstali, říkat, že udali Robespiera, Saint-Justa. Nepřestali být jejich komplici. Udali je až ve chvíli, kdy se stali jejich soky, kdy se báli sdílet jejich hanebnost, kdy doufali, že se stanou jejich důstojnými následovníky.“³²⁴

V jazyku pamfletů „robepierrismus“ neznamená ani tak vazbu na konkrétní osobu, znamená typ politiky. Sám Robespierre se tak stává symbolem určitého způsobu vlády, ztělesněním jednoho z přístupů k Revoluci. „Robepierristé“ jsou sice označováni za Robespierrovy „následovníky“ či „přátele“, zásadní je však pro jejich vymezení něco jiného: „Abychom tedy věděli, zda to, co nazýváme Robepierrův ocas, jím skutečně je, je třeba prozkoumat, jaké byly principy a jednání tohoto spiklence, a vidět, do jaké míry lze toto vše najít u jeho oca-su.“³²⁵

³²⁴ VILATE, Joachim. *Causes secrètes de la révolution du 9 au 10 thermidor*. o. c. p. 52.

³²⁵ MÉHÉE DE LA TOUCHE, Jean Claude Hippolyte. *Défends ta queue*. o. c. p. 4.

4.5 „Robespierristé“ a recyklace obrazů

Výše uvedené vede k závěru, že proti „robespierristům“ nutně musely být využity obdobné fámy jako proti Robespierrovi.

4.5.1 „Robespierristé“ - diktátoři a jakobíni-diktátoři

Jak už bylo řečeno, „robespierristé“ svrhli Robespiera pouze z touhy po moci. Po Thermidoru „by si byli chtěli rozdělit jeho říši,“³²⁶ v čemž jim ovšem thermidoriánská pravice zabránila. „Robespierismus“ pak podle Méhéého znamená „úvahy o permanentním teroru, zneužití a umlčení našich politických práv a vykonávání svévolné moci,“³²⁷ tedy snahu o diktaturu.

V této snaze může „robespierristům“ pomoci podpora „hlupáků, krutých žen.“³²⁸ Podobná zmínka je ale spíše výjimečná, většina pamfletů o přívržencích „ocasu“ nepíše – patrně proto, že leví thermidoriáni se nikdy netěšili popularitě srovnatelné s tou Robespierrovou.

Boj thermidoriánské pravice a levice je obecně prezentován jako boj obhájců práv lidu se zastánci diktatury a zároveň jako boj Konventu s jakobíny. Ještě v srpnu vynáší levicový autor zásluhy jakobínů o Revoluci, pouze nabádá lid, aby jejich činnost sledoval a zabránil, aby ve společnosti získali navrch zrádci.³²⁹ S počátkem kampaně proti „ocasu“ se ovšem zvedá vlna útoků i proti jakobínskému klubu. Jsou zdůrazňovány jeho vazby na Robespiera: „Byli Robespierrovými nohsledy (podívejte se do novin).“³³⁰ Robespierre sám pak byl „*Bůh jakobínů*.“³³¹

Dále je klub líčen jako konkurenční mocenské centrum. Konvent byl na rozdíl od něj zvolen, představuje jedinou „moc, kterou můžete uzнат.“³³² Stojí-li jakobíni proti Konventu, stojí proti svobodě, stejně jako Robespierre. Tento jejich odpor se ovšem projevuje dosti otevřeně: v klubu prý zaznělo, že „zvolání At' žije Konvent je bojový pokřik aristokratů!!!“³³³

Jakobínský klub je popisován jako hlavní opora moci „ocasu“, případně je s „ocasem“ ztožňován. Cíle „robespierristů“ a jakobínů jsou každopádně shodné – získat co největší moc. Přičemž moc jakobínů podle mnohých už obrovská je: „kdokoli se odváží mluvit proti této všemocné společnosti, vystavuje se označení za kontrarevolucionáře (...) to ona formuje ve-

³²⁶ LESENSCOMMUN, *Le sans-culotte*. o. c. p. 6.

³²⁷ MÉHÉE DE LA TOUCHE, Jean Claude Hippolyte. *Défends ta queue*. o. c. p. 6.

³²⁸ SAINTOMER (père). o. c. p. 13.

³²⁹ *Robespierre aux enfers, pour faire suite au Dialogue entre Marat et Robespierre*. o. c. p. 14.

³³⁰ PRÉVOST, Nicolas. o. c. p. 5.

³³¹ *Renvoyez-moi ma queue, ou Lettre de Robespierre à la Convention nationale*. o. c. p. 2.

³³² BARALY. *Les Jacobins démasqués*. o. c. p. 6

³³³ *Ibid* p. 7.

řejné mínění (...) a podobná dřívějším jezuitům, může vás dohonit všude.“³³⁴ Ono přirovnání k jezuitům naznačuje, že jakobíni mají být ukázáni jako „intrikánská dílna.“³³⁵

Je-li tedy třeba zlikvidovat „ocas“, je třeba také, aby bylo „jméno jakobínů vymazáno z celé republiky!“³³⁶ Jak už bylo řečeno, kampaň nakonec dosáhla svého – klub byl 12. listopadu definitivně uzavřen.

4.5.2 „Robespierristé“/jakobíni - králové

Proti „robespierristům“ je zrecyklováno i obvinění z royalismu, případně z královských ambicí. Jeden literární Robespierre hovoří k „ocasu“: „Cože, vy jste chtěli, stejně jako já, zničit Republiku a dát národu jednoho či více králů?“³³⁷ O jakobínech zase jiný autor prohlašuje, že „pojali plán svrhnout krále a jeho ministry, aby se dostali na jejich místa.“³³⁸ Nutno ale dodat, že toto jsou jediné dva příklady, na které jsem narazila. Zdá se, že fáma se poměrně brzy po Thermidoru vyčerpala a její opětovné použití se jen málokomu jevilo jako vhodné.

4.5.3 „Robespierristé“ - osoby psychicky a mravně narušené

„Robespierristé“ jako by přejímali i povahové charakteristiky svého mrtvého vůdce – jsou neschopní, lépe řečeno mnohem méně schopní než Robespierre sám.³³⁹ Toto ale neplatí vždy – setkáváme se i s tím, že „ocas“ je Neúplatnému stavěn naroveň – čteme o době „za tyranů Robespierra a Barrera“,³⁴⁰ jako by význam obou byl srovnatelný. „Robespierristé“ mohou být dokonce nebezpečnější než sám Robespierre: podle jednoho z textů mohl dotyčný dosáhnout svého cíle pouze „díky vlivu nějakého spolku, který chtěl tyranii, který se, zatímco mluvil o republice, staral o to, aby ukul pro občany okovy a který si za své viditelné vůdce (...) zvolil Robespierra, Couthona a Saint Justa.“ Členové tohoto spolku pak přečkali Thermidor, stále intrikují a hledají nového vůdce.³⁴¹ Jinak řečeno, ti doopravdy nebezpeční spiklenci nebyli popraveni po thermidorském převratu, ale jsou dosud naživu. Z tohoto úhlu se leví thermidoriáni, na které text dle všeho míří, jeví jako nebezpečnější než Robespierre sám, což implikuje odpovídající represi.

³³⁴ BARALY. *Le front de Robespierre, et de sa clique, ou La nécessité de la liberté de la presse*. o. c. p. 5.

³³⁵ *Ibid* p. 8.

³³⁶ PRÉVOST, Nicolas. o. c. p. 5.

³³⁷ *La tête à la queue ou la première lettre de Robespierre à ses continuateurs*. o. c. p. 4.

³³⁸ BARALY. *Les Jacobins démasqués*. o. c. p. 3.

³³⁹ *La tête à la queue ou la première lettre de Robespierre à ses continuateurs*. o. c. p. 7.

³⁴⁰ BAILLIO, Jean. o. c. p. 2.

³⁴¹ *La vérité sur les effets de la Révolution du 9 thermidor*. L'an III. p. 6. Jedná se o samostatně vytištěný článek z deníku *Le Républicain français*, číslo 704.

Jinak jsou ale „robepierristé“ obvykle líčeni jako zbabělí: „Zaútočme na nepřítele: pokud dostane strach, pronásledujme ho; pokud odolá, schovejme se.“³⁴² Jsou také pokrytci – svůj „robepierrismus“ důrazně popírají, jejich heslem je: „Proklínejme Robespiera stejně, jako jsme ho uctívali.“³⁴³

Jejich mravnost je rovněž zpochybňována: Barère měl „v Clichy dům potěšení, zároveň místo her lásky a útočiště, kde Vadierové a Voullandové spolu s ním vymýšleli spiknutí, jež měla gilotina vyhladit.“³⁴⁴ Je zde tedy opět ono neblahé propojení sexuality s Terorem, jaké bylo připisováno i Robespierrovi. Ještě zřetelněji je vidět na příkladu Carrieria: jeden text zmiňuje „ty, kdo dávali topit mladé dívky, které nepodlehly jejich hanebným touhám.“³⁴⁵ Z Teroru se tak stává pouhý projev sadismu bez jakéhokoli dalšího opodstatnění.

4.5.4 „Robepierristé“/jakobíni a Teror

Právě Teror tvoří ústřední téma drtivé většiny pamfletů útočících na „ocas“, přičemž výše uvedené obrazy pak slouží pouze k dokreslení ústřední krvavé scény. Lze to patrně jednak vysvětlit odporem, který značná část veřejnosti k represím pojala, jednak potřebou samotných thermidoriánů účtovat s minulostí – a skrýt vlastní část zodpovědnosti. Není sice jisté, nakolik byli autoři pamfletů napojeni na Talliena a další muže thermidoriánské pravice a nakolik vycházeli vstříc veřejnosti, jejíž část už od počátku srpna tlačila na propouštění *podezřelých*, zdá se ovšem, že přítomné byly oba faktory. Jak už bylo řečeno, otázka další podoby a směru represe znamenala jeden z hlavních sporných bodů, kvůli nimž se thermidoriánský tábor rozpadl.

Pamflety se obvykle snaží vzbudit dojem, že Teror ve skutečnosti Thermidorem *skončil*, přirozeně zásluhou thermidoriánské pravice, „ocas“ tedy nechce jeho pokračování či změnu cílové skupiny, chce jeho obnovení. Dle Méhéého dotyční: žádají návrat „teroru a nespravedlnosti na pořad dne.“³⁴⁶ V tuto chvíli se pojmy „teror“ a „nespravedlnost“ už zdají být úzce propojeny, ačkoli ještě před měsícem byla situace odlišná. Navíc „robepierristé“ si při snaze „nespravedlnost“ obnovit počínají neobratněji než Robespierre sám: „A vy jste mohli věřit, že hrdý, odvážný, osvícený lid strpí od vás a náhle ten systém teroru, který já zavedl pouze po-

³⁴² MARTAINVILLE, Alphonse de. o. c. p. 9.

³⁴³ Ibid p. 5.

³⁴⁴ VILATE, Joachim. *Causes secrètes de la révolution du 9 au 10 thermidor*. o. c. p. 17.

³⁴⁵ *Renvoyez-moi ma queue, ou Lettre de Robespierre à la Convention nationale*. o. c. p. 4.

³⁴⁶ MÉHÉE DE LA TOUCHE, Jean Claude Hippolyte. *Défends ta queue*. o. c. p. 5.

stupně?“ táže se jeden literární Robespierre.³⁴⁷ Jinými slovy, cílem autora je vyvolat dojem bezprostřední hrozby rychlého návratu předthermidorského způsobu represe.

Teror je také zásadním argumentem v kampani proti jakobínům. Klub je s represemi ztotožněn: mluví se o „jakobínských *terroristech*“ nebo rovnou o „vrazech lidu,³⁴⁸ právě oni žádají, aby „se teror vrátil na pořad dne.“³⁴⁹

Čím se dále toto jednání projevuje? „Robespierrovo čelo“ se staví proti propouštění podezřelých. Jsou to ti, „kdo v davu přicházejí do Konventu diktovat mu zákony, přičemž ho žádají, aby odvolal dekret, který nařizuje, že nebude vytištěn seznam těch, kdo byli propuštěni na svobodu.“ Tyto seznamy jsou označovány za „seznamy proskribovaných.“³⁵⁰

Odpor „robepierristů“ k propuštění podezřelých musí být vysvětlen – nejlépe egoistickými pohnutkami. V podání Martainvilla Barère varuje, že by podezřelí navracející se z vězení mohli promluvit o zločinech „ocasu“. A Collot hned nabízí řešení prezentované jako typicky robepierristické – všechny je pobít.³⁵¹

Čtenář si z podobných textů má odnést jednak přesvědčení, že Teror byl nespravedlivý, ale nyní díky Thermidoru patří minulosti – a rovněž strach z levých thermidoriánů a z jakobínů obecně, kteří nutně musí být zlikvidováni, aby se Teror neobnovil. „Vraťte mi můj ocas,³⁵² volá jeden literární Robespierre z onoho světa. Smysl je jasný – je třeba poslat „robepierristy“ pod gilotinu. Jinými slovy, aby se Teror nevrátil, je nutné ho nejprve použít proti těm, kdo ho dříve praktikovali.

Kromě snahy přispět k likvidaci thermidoriánské levice má kampaň za cíl rovněž účtovat s minulostí. Pokud se patřičně vyzdvihnou excesy, které byly dílem části thermidoriánů, může se díky tomu zapomenout na provinění těch druhých. A tak je řádně rozmáznut případ „filantropa Carriera“³⁵³ a jeho „hrdlořezů z výboru z Nantes,³⁵⁴ stejně jako „Mistra Collota střelce,³⁵⁵ kteří se oba dopustili přehnaných represí v provinciích. Z podobných důvodů jsou někdy zmiňováni i Maignet a Lebon. Amar z Výboru pro obecnou bezpečnost se dočkal označení „velký inkvizitor,“ k inkvizitorům jsou přirovnáni i jeho kolegové Voulland a Vadier.³⁵⁶

³⁴⁷ *La tête à la queue ou la première lettre de Robespierre à ses continuateurs.* o. c. p. 30.

³⁴⁸ LESENSCOMMUN, *Le sans-culotte.* o. c. p. 7.

³⁴⁹ BARALY. *Les Jacobins démasqués.* o. c. p. 7.

³⁵⁰ BARALY. *Le front de Robespierre, et de sa clique, ou La nécessité de la liberté de la presse.* o. c. p. 5.

³⁵¹ MARTAINVILLE, Alphonse de. o. c. p. 6 - 7.

³⁵² *Envoyez-moi ma queue, ou Lettre de Robespierre à la Convention nationale.* o. c. p. 2.

³⁵³ MARTAINVILLE, Alphonse de. o. c. p. 3.

³⁵⁴ BAILLIO, Jean. o. c. p. 2.

³⁵⁵ *Ibid* p. 1.

³⁵⁶ *Ibid* p. 2 – 3.

Jejich počínání se jeví jako projev osobní krutosti, přirovnání k inkvizici pak zdůrazňuje iracionalitu represe.

Výše uvedené jednotlivé případy zneužití Teroru pak mají především působit jako reprezentativní. Nikoli jako selhání jedinců či systému, ale jako sama podstata toho, čemu thermidoriáni říkali „systém Teroru“ a co je v jejich podání úzce svázané s „robepierrismem“. Je-li totiž hlavním rysem období let 1793-1794 represe prezentovaná jako krutá a svévolná, je možno na základě toho dané období odsoudit jako celek – včetně opatření, která s Terorem přímo nesouvisela.

4.6 „Robepierristé“ a svoboda tisku

Patrně druhým nejčastějším tématem pamfletů byla otázka svobody tisku, jak ostatně naznačuje už i název prvního Méhéého textu - *La Queue de Robespierre, ou les Dangers de la liberté de la presse*. Nutno dodat, že svoboda tisku nebyla v době platnosti revolučních ústav nikdy omezena de jure, nicméně úřady přesto zasahovaly v případech, kdy se jim nějaký tisk zdál podvratný. Důkazem toho je sám zákaz Méhéého spisku. Méhéé samozřejmě chybějícího právního podkladu pro onen zákaz hned využil: „Prosím vás tedy, pane, abyste mi kategoricky odpověděl a řekl mi, zda je tisk svobodný nebo ne,³⁵⁷ vyzývá člena Výboru pro veřejné blaho Thuriota, který Ocas zakázal, v dalším pamfletu.

Potlačování svobody tisku je pak označeno za další projev „robepierrismu“: „Je faktem, že Robespierre byl zapříisáhlý nepřítel svobody názorů (...), je také faktem, že se natolik ztotožňoval s konventem a s revolucí, že zaútočit na něj osobně znamenalo zaútočit na konvent a na revoluci.“ „Ocas“ jsou pak ti, kdo jednájí stejně, „staví se proti svobodě tisku a názorů.“³⁵⁸ Jinými slovy ti, kdo by se rozhodli jakkoli tiskovou kampaň proti thermidoriánské levici usměrnit, se vystavují riziku, že budou sami obviněni z „robepierrismu“.

A jak se dalo očekávat, za nepřátele svobody tisku jsou brzy označeni jakobíni obecně. „Když si nějaký odvážný spisovatel troufl chopit se pera, označili ho za royalistu, aristokrata, nebo přinejmenším za umírněného.“³⁵⁹

K čemu měla být ona neomezená svoboda tisku využita? Aby se občané dozvěděli, který poslanec „prodává své pero nějakému Robespierrovi.“³⁶⁰ Jinými slovy, autoři obvykle neměli potřebu nějak zvlášť tajit, že ona svoboda má být zbraní proti thermidoriánské levici, proti níž se takto rozpoutala hotová pamfletová válka. Samozřejmě, pokud by svoboda tisku byla

³⁵⁷ MÉHÉE DE LA TOUCHE, Jean Claude Hippolyte. *Rendez-moi ma queue ou lettre à Sartine Thuriot*. p. 14.

³⁵⁸ MÉHÉE DE LA TOUCHE, Jean Claude Hippolyte. *Défends ta queue*. o. c. p. 4.

³⁵⁹ BARALY. *Les Jacobins démasqués*. o. c. p. 5.

³⁶⁰ BARALY. *Le front de Robespierre, et de sa clique, ou La nécessité de la liberté de la presse*. o. c. p. 4.

opravdu neomezená, mohla by ji využít i sama thermidoriánská levice. Podle pramenů a literatury, které měla autorka k dispozici, se však zdá, že tato se pamfletové války účastnila jen ve velmi omezené míře. Jednou z mála výjimek byl François Noël Babeuf, známější pod jménem Gracchus Babeuf, budoucí vůdce Spiknutí rovných. Ten ke své smůle posloužil za příklad toho, že svoboda tisku byla ve skutečnosti neomezená pouze pro někoho, 20. pluviôsu roku III (8. února 1795) byl pro jedno číslo svých novin zatčen. Když o něco dříve sepsal brožuru reagující na reintegraci Girondy do Konventu, kde obhajoval vítězství Hory 31. května, nenalezl pro ni vydavatele.³⁶¹ Tyto dvě epizody myslím dobře ilustrují, proč a jakým způsobem se thermidoriánské pravici podařilo ovládnout tisk a převzít téměř veškerou iniciativu v pamfletové bitvě.

³⁶¹ MATHIEZ, Albert. *La réaction thermidorienne*. o. c. p. 196.

5. Závěr

Jak už bylo řečeno na začátku, cílem této práce nebylo zjistit, jaký Robespierre byl, ale jak a proč byl líčen v období thermidoriánského Konventu. Můžeme konstatovat, že tehdejší obraz Robespierra byl ryze negativní a měl čtyři základní složky - Robespierre-diktátor, Robespierre-král, Robespierre-hnací motor Teroru a Robespierre-osoba psychicky a mravně narušená. Ty byly použity nejprve k usnadnění provedení samotného thermidorského převratu, následně pak k jeho legitimizaci, přičemž pouze složka Robespierre-král byla vytvořena přímo pro potřeby thermidoriánů. V ostatních případech se jednalo o recyklaci starších obrazů, které je možno vystopovat až do časů Ústavodárného shromáždění.

Proměny obrazu pak úzce souvisely s proměnami politické situace. Dokud byl thermidoriánský tábor víceméně jednotný, byl Thermidor líčen jako vítězství republikánů nad kontrarevolucí reprezentovanou Robespierrem. Robespierrem, který je popisován jako amorální, duševně nenormální jedinec toužící po co největší moci, ať už v podobě diktatury, či dokonce obnovení monarchie. Ovšem právě onen pojem „jedinec“ je klíčový – Robespierrova zkaženost dosud neukazuje na zkaženost revoluční vlády, je čímsi jdoucím proti systému, ne jeho ztělesněním. Zvláště obraz Robespierre-král, vytvořený ostatně pravděpodobně thermidoriánskou levicí, je cosi zcela cizí Revoluci, cizí autentické montagnardské politice, cizí jakobínům. Tím by ovšem Robespierre mohl zůstat pouze v případě, že by Thermidor znamenal jen pouhou personální výměnu, nikoli změnu systému. Jinak řečeno, kdyby v následném politickém souboji zvítězila levice.

Ve chvíli, kdy se původní jednota rozpadá a pravice se pouští do boje s levicí, mění se i obraz Thermidoru a Robespierra. Leví thermidoriáni, kteří měli na převratu prokazatelně velký podíl, již nejsou „thermidoriány“ – stávají se z nich „robespierristé“. Rozpoutá se tisková kampaň, jejímž cílem je připodobnit tyto muže k předchozí kampani již důkladně zdiskreditovanému Robespierrovi. Obrazy „robespierristů“ pak přejímají rysy obrazů Robespierra, aby byla souvislost mezi nimi řádně zdůrazněna. Z toho rovněž plyne, že od tohoto momentu se hlavními tvůrci Robespierrova obrazu stávají pravicoví thermidoriáni, levice co do publicistické aktivity ustupuje do pozadí.

Za okolností, kdy je postupně likvidován systém revoluční vlády a také se mění způsob a cíle politické represe, je třeba tyto změny zdůvodnit a zároveň zúčtovat s minulostí. Robespierre – a nyní již i „robespierristé“ – mají tuto minulost ztělesňovat. Z revoluční vlády se stává projev robespierristické diktatury, z Teroru pak její nástroj. Právě obrazy Robespierra-teroristy a

robepierristů-teroristů jsou nyní nejvíce rozebírány, což nelze oddělit od propouštění *podezřelých* a procesů s bývalými vykonavateli Teroru. Teror je popisován jako projev robepierristické zvěle, úzce související se zvráceností povah jeho vykonavatelů. Náhle ho nepohání snaha upevnit republiku, ale osobní ambice, závist či zvrácená sexualita. Takovýto Teror je přirozeně nežádoucí a opravňuje k tomu, co je prezentováno jako jeho likvidace, ve skutečnosti jde ale spíše o jeho obrácení proti bývalým *teroristům*.

Podobný přístup měl pro ty, kdo ho zvolili, mnohé výhody – umožnil démonizovat období, v němž byl Robespierre u moci, a tím učinit hrdiny z thermidoriánů, dále pak část těchto thermidoriánů odstranit s poukazem na jejich vazby ke zmíněné minulosti. A konečně, pokud za vše negativní, k čemu za dobu Konventu Hory došlo, mohli „robepierristé“, je jejich potrestáním uspokojena touha části veřejnosti po pomstě – což umožní zatajit podíl viny těch thermidoriánů, kteří se včas dokázali přesunout na pravici a označení „robepierristé“ se vyhnout. „Robepierristé“ jsou pak prezentováni jako dosud žijící ztělesnění oné nežádoucí minulosti – a proto je nutné je odstranit, aby byla minulost definitivně pohřbena a nehrozilo její opakování. Stejně nálepky se dočká i jakobínský klub, což vede až k jeho definitivnímu uzavření.

Pokud tuto logiku sledujeme dál, celé období Konventu Hory se postupně stává obdobím robepierristické tyranie. To umožňuje odsoudit cokoli, k čemu v jeho průběhu došlo. Tento způsob uvažování vede ve svých důsledcích k návratu zbytků Girondy do Konventu – i k definitivnímu odmítnutí ústavy z roku 1793. Stejně jako k odmítnutí hospodářské a sociální politiky Hory včetně dekretů ventôsu či cenového maxima. Tím, že Revoluce odmítne část své vlastní historie jako nežádoucí, může se vydat jiným směrem. Zároveň však toto odmítnutí muselo mít jistou hranici v čase – zatímco royalisté vytvářejí spolu s negativním obrazem Robespiera i negativní obraz celé Revoluce, republikáni dost dobře nemohou odmítnout republiku. Návrat krále by totiž tyto královrahy stál život. Proto bude závěr Revoluce patřit snaze bránit se jak bílému, tak „rudému“ nebezpečí.

Dnes zpětně se mnohé zde zkoumané obrazy Robespiera mohou jevit jako přitažené za vlasy, mnohé formulace jako přehnané, přímo hysterické. Je ale třeba si uvědomit, že v dobovém kontextu byl podobný způsob vyjadřování naprosto běžný. Za Revoluce tvořilo šíření negativní propagandy toho nejhrubšího zrna standardní součástí politického boje. Veřejné mínění hrálo při vývoji událostí velkou roli, bylo tedy třeba si ho získat – jakýmikoli prostředky. Fámy rozšířené o Robespierrovi úzce souvisí se zlomovým obdobím, v němž vznikly. V okamžik odmítnutí části revoluční minulosti bylo třeba tuto minulost nějak definovat. Mi-

mo jiné proto se také kampaň obdobné intenzity neobjevuje po popravě jiných vůdců Hory, jako byli Hébert či Danton.

Čím tedy může být tato práce? Jak už bylo řečeno, popisem zlomového období končící radikální fáze Revoluce a příspěvkem k dějinám propagandy v revoluční Francii. Jako další pramen by bylo možné využít rovněž novinové články, vzhledem k závěrům statí, které s tímto typem pramenů pracovaly, se však autorka nedomnívá, že by jejich zařazení nějak výrazně ovlivnilo konečné výsledky.

Znalost thermidoriánských obrazů však může být užitečná ještě jiným způsobem. Může poněkud pozměnit pohled na celých dvě stě let revoluční historiografie a zobrazování Revoluce v kultuře, neboť obojí má tendenci je reprodukovat.

Autorka této práce před lety narazila na historický román české produkce, jenž téměř doslova přejímal veškeré thermidoriánské obrazy Robespiera včetně verze Robespierre-král. Autor přitom v předmluvě zcela vážně prohlásil, že nemá v úmyslu fabulovat, ale ukázat historickou realitu.³⁶² Něco takového se sice na první pohled jeví jako bezvýznamná kuriozita, pokud se ovšem podobných kuriozit sejde víc, nutí to k mnoha otázkám. Pokusili jsme se ukázat, co vznik určitých obrazů Robespiera vypovídá o období thermidoriánského Konventu. Na to by bylo možné navázat následovně – co jejich přetrvání a opakování vypovídá o naší současnosti? To už by ovšem byl námět na další studii.

³⁶² TINGEL, Robert. *Korsický lev a francouzská holubice*. Vyd. 1. Kralice na Hané: Computer Media, 2008. Kniha se přímo nabízí jako pramen ke studii o thermidoriánských obrazech Robespiera v současné populární kultuře. Autor totiž prokázal obdivuhodnou znalost thermidoriánské literatury – a zároveň naprostou neochotu vzít v úvahu její propagandistický charakter.

6. Seznam použitých pramenů a literatury

6.1 Prameny

Není-li uvedeno jinak, byly zde vypsané texty čerpány z elektronických zdrojů Francouzské národní knihovny prostřednictvím stránek <http://gallica.bnf.fr/>. Nicméně datování podle tohoto serveru nebylo vzato v úvahu, protože se ukázalo být velmi nespolehlivé. Pokud tedy není přímo v pramenu datum vytištění, jsou texty uváděny jako nedatované.

- BAILLIO, Jean. *La Carmagnole des Robespierristes*. s. d.
- BARALY. *Le front de Robespierre, et de sa clique, ou La nécessité de la liberté de la presse*. Paris: L'imprimerie des Patriotes, rue du Bacq, n. 1110. s. d.
- BARALY. *Les Jacobins démasqués*. Paris: L'imprimerie des Patriotes, rue du Bacq, n. 1110, le 29 fructidor de l'an II (15. září 1794).
- BARÈRE, Bertrand. *Rapport fait au nom du Comité de salut public*. Paris: L'imprimerie Nationale, le 9 thermidor de l'an II. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=zT1of5V5UUC&pg=PP1&dq=Rapport+de+Bar%C3%A8re+thermidor&hl=cs&sa=X&ei=_1qyUKPhBqSl4ATknID4DA&ved=0CDoQ6AEwAw
- BARÈRE, Bertrand. *Rapport fait au nom du Comité de salut public*. Paris: L'imprimerie Nationale, le 10 thermidor de l'an II. Dostupné z: [http://books.google.cz/books?id=dougEfC4Vjc&pg=PA8&dq=rapport+barere+10+thermi-](http://books.google.cz/books?id=dougEfC4Vjc&pg=PA8&dq=rapport+barere+10+thermidor&hl=cs&sa=X&ei=jHheVOCfOYGwPf_6gOgP&ved=0CCEQ6AEwAA#v=onepage&q=rapport%20barere%2010%20thermidor&f=false)
[dor&hl=cs&sa=X&ei=jHheVOCfOYGwPf_6gOgP&ved=0CCEQ6AEwAA#v=onepage&q=rapport%20barere%2010%20thermidor&f=false](http://books.google.cz/books?id=dougEfC4Vjc&pg=PA8&dq=rapport+barere+10+thermidor&hl=cs&sa=X&ei=jHheVOCfOYGwPf_6gOgP&ved=0CCEQ6AEwAA#v=onepage&q=rapport%20barere%2010%20thermidor&f=false)
- BARRAS, Paul. *Mémoires de Barras, membre du Directoire*. Paris: Librairie Hachette, 1893.
- BELLEMENT, André Pépin. *La journée du 9 thermidor - précédé d'un Epître dédicatoire aux vrais Sans-culottes*. Paris: chez Demoraine, imprimeur-libraire, rue du Petit Pont, n. 99, l'an II.
- COURTOIS, Edme-Bonaventure. *Rapport fait au nom de la commission chargée de l'examen des papiers trouvés chez Robespierre et ses complices*. Paris: L'imprimerie des Lois, le 16. nivôse de l'an III. Dostupné z:

http://books.google.cz/books?id=074WAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

- DEJEAN (père), C. *Sur la chute de Robespierre et complices, ode à la Convention nationale*. s. d.
- DESCHIENS, François-Joseph. *Causes peu connues de la révolution du 9 thermidor*. Versailles: Imprimerie de Montalant – Bourgleux. s. d.
- *Dialogue entre Marat et Robespierre*, Paris: l'imprimerie du Journal populaire, chez Debarle, libraire, quai des Augustins, n. 17, l'an II.
- DUPERRON, L. *La vie secrète, politique et curieuse de Maximilien Robespierre*. Paris: chez Prevost, rue Jacques, n. 195, près de la fontaine Severin, de l'imprimerie de Chambon, cloître M...y, n. 456, l'an II.
- *Faits recueillis aux derniers instants de Robespierre et de sa faction, du 9 au 10 thermidor*. Paris: L'imprimerie de Paix, Passage-Honoré, s. d.
- *Horrible conspiration formée, pour porter Robespierre à la royauté*. Rouen: L'imprimerie de Guillot frères, rue des Volontaires, ci-devant Saint Marc, n. 33, l'an II.
- *La tête à la queue ou la première lettre de Robespierre à ses continuateurs*. Paris: L'imprimerie Guffroy, rue Honoré, n. 35, cour des ci-devant Capucins.
- *La vérité sur les effets de la Révolution du 9 thermidor*. L'an III.
- LECOINTRE, Laurent. *Robespierre peint par lui-même, et condamné par ses propres principes, ou Dénonciation des crimes de Maximilien-Marie-Isidore Robespierre, né à Arras, député aux Etats-Généraux par le département du Pas-de-Calais, et à la Convention nationale par celui de Paris; et Projet d'acte d'accusation*. Paris: Imprimerie Rougyff [L'imprimerie Guffroy, rue Honoré, n. 35, cour des ci-devant Capucins], le 11 thermidor de l'an II.
- LESENSCOMMUN, Le sans-culotte. *Nouvelles observations sur le caractère, la politique et la conduite de Robespierre, le dernier tyran, adressées au peuple français... avec un avis donné aux terroristes Jacobins*. Paris: L'imprimerie de l'Orateur des Faubourgs Saint Antoine et Saint Marceau, le 20 vendémiaire de l'an III.
- MARTAINVILLE, Alphonse de. *La nouvelle Montagne en vaudevilles ou Robespierre en plusieurs volumes*. s. d.
- MÉHÉE DE LA TOUCHE, Jean Claude Hippolyte. *Défends ta queue*. Paris: L'imprimerie Guffroy, rue Honoré, n. 35, cour des ci-devant Capucins, s. d.

- MÉHÉE DE LA TOUCHE, Jean Claude Hippolyte. *Rendez-moi ma queue ou lettre à Sartine Thuriot*. s. d.
- MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Capet et Robespierre*. Paris: rue de la Loi, n. 1252. s. d.
- MERLIN DE THIONVILLE, Antoine. *Merlin de Thionville, représentant du peuple, à ses collègues, portrait de Robespierre*. Paris: rue de la Loi, n. 1252, s. d.
- MONTJOIE, Galart de. *L'histoire de la conjuration de Maximilien Robespierre*. Lausanne: L'imprimerie de Stroockenster, 1795.
- PROYART, Liévin-Bonaventure. *La vie et les crimes de Robespierre, surnommé le Tyran, depuis sa naissance jusqu'à sa mort*. Augsbourg: 1795.
- PTIVAR. *La Vérité, ou J.-J. Rousseau montrant à Robespierre le livre des destins*. s. d. Dostupné z :
<http://books.google.cz/books?id=UNyQz3rJdzYC&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>
- *Renvoyez-moi ma queue, ou Lettre de Robespierre à la Convention nationale*. Le 25 fructidor de l'an II (11. září 1794).
- PRÉVOST, Nicolas. *Réponse à la queue de Robespierre par un franc républicain*. Paris: chez Prevost, rue Jacques, n. 195, près de la fontaine Severin, de l'imprimerie Républicaine, rue du Marché –Palu, n. 20. s. d.
- *Robespierre chez les orphelins, ou Histoire secrète des derniers jours de Robespierre*. Londre: 1794.
- *Robespierre aux enfers, pour faire suite au Dialogue entre Marat et Robespierre*. Paris : chez Poignée et Volland, imprimeurs, rue des Noyers, n. 34, l'an II.
- ROUX, Louis-Félix. *Relation de l'événement des 8, 9 et 10 thermidor, sur la conspiration des triumvirs, Robespierre, Couthon et St.-Just*. Paris: chez Poignée et Volland, imprimeurs, rue des Noyers, n. 34, le 11 thermidor de l'an II.
- SAINTOMER (père). *Jugement du peuple souverain, qui condamne à mort la queue infernale de Robespierre*. Paris: L'imprimerie Guffroy, rue Honoré, n. 35, cour des ci-devant Capucins, s. d.
- *Testament de I. M. Robespierre trouvé à la maison commune*. Paris: L'imprimerie du Journal du soir. s. d.
- VILATE, Joachim. *Causes secrètes de la révolution du 9 au 10 thermidor*. Paris: le 15 vendémiaire de l'an III.

- VILATE, Joachim. *Les mystères de la mère de Dieu dévoilés: troisième volume des Causes secrètes de la Révolution du 9 au 10 thermidor*. Paris: le 8 pluviôse de l'an III.

6.2 Literatura

- BACZKO, Bronislaw. *Robespierre-roi ou comment sortir de la Terreur*. Le Débat, 1986/2 n° 39, p. 104-122.
- BELISSA, Marc, BOSC, Yannick. *Robespierre. La fabrication d'un mythe*. Paris: Ellipses, 2013.
- BERTAUD, Jean-Paul, LEFLON, Jean, LEFRANC, Georges, MELCHIOR-BONNET, Alain, MERMET, Pierre. *La Révolution française. Encyclopoche Larousse*. Canada: Librairie Larousse, 1976.
- BIARD, Michel, BOURDIN, Philippe. *Robespierre. Portraits croisés*. Paris: Armand Colin, coll. Essais, 2012
- BRUNEL, Françoise. *Thermidor: la chute de Robespierre*. Éditions Complexe, 1989.
- FURET, François. *Francouzská revoluce. Díl 1*. Praha: Argo, 2004 (francouzský originál 1988).
- GALLO, Max. *Révolution française. 2. Aux armes, citoyens!* Paris: XO éditions, Pocket, 2009.
- GODECHOT, Jacques. *La Révolution française. Chronologie commentée, 1787 – 1799*. Paris: Librairie Académique Perrin, 1988.
- GUILLEMIN, Henri. *Robespierre, politique et mystique*. Paris: éditions d'utovie, 2012 [1987].
- JACOB, Louis. *Robespierre vu par ses contemporains. Témoignages recueillis et présentés par Louis Jacob*. Paris: Librairie Armand Colin, 1938.
- KORNGOLD, Ralph. *Robespierre a čtvrtý stav*. Praha: Nakl. družstvo Máje, 1948 (anglický originál 1941).
- KOSTKA NEUMANN, Stanislav. *Francouzská revoluce: populární dějiny bojů francouzské společnosti na sklonku 18. století. Díl třetí: Zápas s demagogií a korupcí*. Praha: Československý spisovatel, 1955 [1930].
- MARTIN, Jean-Clément, *Dictionnaire de la contre-révolution: XVIIIe-XXe siècle*. Paris: Perrin, 2011.
- MARTIN, Jean-Clément. *La Révolution Française*. Collection "Idées Reçues". Paris: Le Cavalier Bleu, 2007.

- MATHIEZ, Albert. *Francouzská revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1952 (francouzský originál 1922 – 1927).
- MATHIEZ, Albert. *La réaction thermidorienne, préface de Yannick Bosc et Florence Gauthier*. Paris: La Fabrique éditions, 2010 [1929].
- MATHIEZ, Albert. Robespierre terroriste. In: MATHIEZ, Albert. *Études sur Robespierre (1758-1794)*. Paris: Éditions sociales, 1958.
- SOBOUL, Albert, GENDRON, François, ed. a SURATTEAU, Jean-René, ed. *Dictionnaire historique de la Révolution française*. Paris: Presses Universitaires de France, 1989.
- SOBOUL, Albert. *Histoire de la Révolution française 2 – de la Montagne à Brumaire*. Saint Amand, 1976 [1964].
- TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*. Praha: Argo, 2004.
- TINKOVÁ, Daniela. *Revoluční Francie 1787-1799*. Vyd. 1. V Praze: Triton, 2008.
- WORONOFF, Denis. *La République bourgeoise de Thermidor à Brumaire 1794-1799*. Paris: Seuil, 1972.
- WALTER, Gérard. *Maximilien de Robespierre*. Paris: Gallimard, 1989 [1936 - 1939].